

**AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ VE TÜRKİYE'NİN
ÜYELİĞİNİN BİRLİK BÜTÇESİNE OLASI ETKİLERİ**

Ayça GÜMÜŞAY
(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir-2005

**AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ VE TÜRKİYE'NİN ÜYELİĞİNİN BİRLİK
BÜTÇESİNE OLASI ETKİLERİ**

Ayça Gümüşay

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan İSLATİNCE

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos 2005

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ**AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ VE TÜRKİYE’NİN ÜYELİĞİNİN BİRLİK
BÜTÇESİNE OLASI ETKİLERİ**

Ayça Gümüşay
İktisat Anabilim Dalı
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2005
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hasan İSLATİNCE

Bu çalışmada Avrupa Birliği bütçesinin tarihsel gelişimi ile Türkiye’nin olası AB üyeliği öncesi ve sonrası süreçte söz konusu bütçeye yaptığı ve yapacağı etkiler ele alınmıştır. Birliğin sürekli büyüme gösteren bütçesi, içindeki bileşenler bakımından da zaman içinde kayda değer değişime uğramış, bu durum Birliğin ekonomik gelişiminden, genişleme stratejilerinden ve küresel koşullardan kaynaklanmıştır. Türkiye AB bütçesini en fazla, ekonomik – özellikle tarımsal - gerikalmışlığına karşın, bünyesindeki AB ortalamalarının çok üzerindeki kırsal kökenli, geçimi tarıma bağlı nüfusu ve bu nüfusun ülke ekonomisine yaptığı düşük katkı ile etkilemektedir ve etkileyecektir. Ayrıca ülkenin Birlik ile ekonomik, sosyal ve kültürel bütünleşme süreci, Birlik ve ülke yurttaşlarının tarihsel geçmişlerindeki büyük farklılıklardan ötürü, gerek ekonomik, gerekse sosyal bakımlardan sorunlara yol açmaktadır. Sonuçta Türkiye’nin AB üyeliği süreci ve ilintili olasılıkla hem Türkiye hem de AB içinden birçok olumsuz popüler ya da akademik veya ekonomik kaygı taşıyan eleştiriye maruz kalmaktadır. Bu bağlamlar göz önüne alınarak, Türkiye’nin AB bütçesine yapması olası etkiler, olumsuz ve olumlu yönleri ile 2004’e kadarki gerçekleştirmelerle irdelenmiş, bu gerçekleştirmeler ve ilintili sosyal ve politik-ekonomik gelişmeler ışığında gelecekte Türkiye-AB ilişkilerinin mâlî boyutunun alacağı biçim ve konumlanacağı düzlem üzerine bir durum belirleme denemesi 2004 – 2014 sürecini kapsayacak tahminler eşliğinde, gerçekleştirilmiştir. Söz konusu tahmin denemesinde geleceğe ilişkin ekonomik varsayımlar, geçmişteki veriler eşliğinde, iyimser ve kötümser iki senaryo üzerine inşa edilmiş, sonuçta Türkiye’nin Birlik bütçesine yapacağı olası katkılar ile getireceği yükler bir arada değerlendirilerek söz konusu üyelik sürecinin benzer ender çalışmalarda belirtildiği gibi, iyimser senaryoya koşut bir biçimde, Birliğe aşırı yük olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This thesis is focused on the historical development process of European Union budget, as well as Turkey's potential effects on it through its membership accession covering both pre- and post-membership scenarios. EU's budgetary dynamics have continuously followed an expansionary path since the very days that the Union was founded, while weights of different articles making up the budget were also changed in time thanks to economic development of the Union, as well as its expansion strategies and global conditions that led to economic changes. Turkey has affected and will probably affect EU's budget parameters due to its agricultural and economic structure, as well as being economically backward relatively in addition to the large proportion of rural population getting on by agricultural activities. Different historical perspectives embedded within the minds of Turks and EU countries' citizens, also lead to difficulties in Turkey's supposedly economic, social and cultural unification process with the EU. These parameters in turn cause a variety of concerns and criticisms pertaining to Turkey's EU membership accession process, both from popular and academic or economic points of views. In this respect, positive and negative potential effects of Turkey's EU membership process have in this dissertation been overviewed with data at hand by end-2004, while possible scenarios that might be realized along 2004 - 2014 were handled based on the same data. In the mentioned forecast attempt, two different scenarios, one from negative and the other from positive expectations' side were applied on past and expected future data. The results were in line with yet rare similar studies, and optimist scenario based on positive economic expectations led to more significant and probable outcomes, signaling Turkey's EU membership would probably not add so much weight on the budgetary dynamics of the Union.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ayça GÜMÜŞAY'ın “Avrupa Birliği Bütçesi ve Türkiye'nin Üyelüğünün Birlik Bütçesine Olası Etkileri” başlıklı tezi **09 Eylül 2005** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat** Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : **Yard.Doç.Dr.Hasan İSLATİNCE**

Üye : **Doç.Dr.Erol KUTLU**

Üye : **Yard.Doç.Dr.Tufan ÇAKIR**

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLO VE ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ

1. BÜTÇENİN TARİHÇESİ	5
1.1. Avrupa Kömür Ve Çelik Topluluğu Bütçesi	5
1.2. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Bütçesi	6
1.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu Bütçesi	7
1.4. Tek Bütçe-AB Bütçesi	8
1.4.1. Doğrudan Katkılardan Öz Kaynaklar Sistemine Geçiş	8
1.4.2. Geleneksel Öz Kaynaklar (Traditional Own Resources)	9
1.4.2.1. Tarım Vergileri ve Şeker Vergisi (Agricultural Duties and Sugar Levies)	9
1.4.2.2. Gümrük Vergileri (Customs Duties)	10
1.4.3. Diğer Öz Kaynaklar	11
1.4.3.1. Katma Değer Vergisi (Value - Added Tax)	11
1.4.3.2. Gayri Safi Milli Hasıla (Gross National Product)	12
1.4.4. Öz kaynaklarla İlgili Son Düzenlemeler ve İngiltere Risturn'ü	15

2.	MALİ PERSPEKTİFLER	21
2.1.	1988-1992 Mali Perspektifi.....	22
2.2.	1993-1999 Mali Perspektifi.....	24
2.3.	Gündem 2000.....	26
2.4.	2000-2006 Mali Perspektifi.....	27
2.5.	2007-2013 Mali Perspektifi.....	30
3.	AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ'NİN PRENSİPLERİ	38
4.	AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ'NİN YAPISI	39
4.1.	AB Bütçesinin Gelir Kalemleri.....	42
4.1.1.	Tarım Vergileri ve Şeker Vergisi	43
4.1.2.	Gümrük Vergileri	46
4.1.3.	Katma Değer Vergisi Bazlı Kaynak	49
4.1.4.	GSMH Bazlı Kaynak	55
4.1.5.	Diğer Gelir Kaynakları.....	61
4.2.	Bütçenin Gider Kalemleri	62
4.2.1.	Ortak Tarım Politikasından Kaynaklanan Harcamalar.....	63
4.2.2.	Bölgesel Kalkınma Politikasından Kaynaklanan Harcamalar.....	66
4.2.3.	Kalkınma İçin İşbirliği Programından Kaynaklanan Harcamalar.....	71
5.	BÜTÇE DIŞI FİNANSMAN	77

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE AB MALİ İŞBİRLİĞİ VE GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN BÜTÇE POLİTİKALARIYLA BİRLİĞE UYUMU

1.	TÜRKİYE AB MALİ İŞBİRLİĞİ	82
1.1.	Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996).....	82
1.1.1.	I.Mali Protokol.....	84
1.1.2.	II.Mali Protokol.....	85
1.1.3.	III.Mali Protokol.....	85

1.1.4. IV.Mali Protokol.....	86
1.1.5. Özel İşbirliği Fonu.....	86
1.1.6. İdari İşbirliği Fonu.....	86
1.1.7. Körfez Savaşı Dolayısıyla Verilen Krediler.....	87
1.1.8. Demokrasi, İnsan Hakları ve Sivil Toplumun Güçlendirilmesi.....	87
1.2. Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-1999).....	87
1.2.1. Bütçe Kaynaklı Yardımlar.....	88
1.2.1.1. Özel Eylem Programı.....	88
1.2.1.2. Makroekonomik Yardım.....	88
1.2.1.3. İdari İşbirliği Fonu.....	88
1.2.2. Avrupa- Akdeniz İşbirliği Kapsamındaki Yardımlar.....	89
1.2.2.1. Krediler.....	89
1.2.2.1.1. Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (1992-1996).....	89
1.2.2.1.2. Avrupa- Akdeniz Süreci (1997- 1999).....	89
1.2.2.2. Hibeler.....	89
1.3. Deprem Yardımları.....	90
1.4. Adaylık Dönemi.....	91
1.4.1. Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı (MEDA II) Kapsamında Alınan Mali Yardımlar.....	91
1.4.2. Diğer Mali Yardımlar.....	92
1.4.3. 2004 – 2006 Döneminde Sağlanması Öngörülen Mali Yardımlar.....	93
1.4.4. AB Bütçesi Harcama Kalemleri Açısından Türkiye- AB Mali İşbirliği.....	94
2. TÜRKİYE’NİN BÜTÇE POLİTİKALARI İTİBARIYLA BİRLİĞE UYUMU.....	95
2.1. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Amaçlanan Hususlar ve Getirilen Yenilikler.....	97

2.2. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni – Mali ve Bütçesel Hükümler-.....	100
2.3. Türkiye'nin AB Bütçe Sistemine Uyumu Konusunda Mevcut Sorunlar ve Alınması Gereken Tedbirler.....	101

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN ÜYELİĞİNİN BİRLİK BÜTÇESİNE OLASI ETKİLERİ

1. TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN AB BÜTÇESİNE ETKİSİ KONUSUNDAKİ GÜNCEL LİTERATÜRE KISACA BAKIŞ.....	104
2. EKONOMİK DIŞ POLİTİKA FORUMU'NA (EDP'YE) GÖRE TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN OLASI MALİYETİ.....	106
2.1. Türkiye'nin 2005'te AB Üyesi Olması Durumunda Olası Karşılıklı Maliyetler	107
2.2. Türkiye'nin 2015'te AB Üyesi Olması Durumunda Olası Karşılıklı Maliyetler	108
3. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI'NA (DPT'YE) GÖRE TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN OLASI MALİYETİ.....	110
4. TÜRKİYE AB'YE ÜYE OLSA, AB BÜTÇESİNE MALİYETİ NE OLURDU? 2004 VE 2015 YILLARI İÇİN EKONOMETRİK BİR MODEL DENEMESİ	115
4.1. İyimser Senaryo.....	116
4.2. Kötümser Senaryo	119
5. TÜRKİYE AB'YE YÜK OLUR MU?.....	122
SONUÇ.....	126
EKLER.....	130
KAYNAKÇA.....	137

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: 1988-1992 Mali Planı Çerçevesinde GSMH Katkı Payı İçin Belirlenen Oranlar.....	13
Tablo 2: 1993-1999 Mali Planı Çerçevesinde GSMH Katkı Payı İçin Belirlenen Oranlar.....	14
Tablo 3: (1971-1995) Bütçe Gelirleri İçinde Başlıca Kalemlerin Payı.....	15
Tablo 4: 1968-2006 Yılları Arasındaki Süreç Boyunca Bütçenin Gelişimi.....	20
Tablo 5: 1988-1992 Mali Perspektifi Gerçekleşmeleri.....	23
Tablo 6: 1993-1999 Mali Perspektifi Gerçekleşmeleri.....	25
Tablo 7: 2000-2006 Mali Perspektifi.....	29
Tablo 8: 2007-2013 Mali Perspektifi.....	37
Tablo 9: (1996-2005) Bütçe Gelirleri İçinde Başlıca Kalemlerin Payı.....	42
Tablo 10: Birliğe Aktarılan Net Tarımsal Vergilerin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı	45
Tablo 11: Birliğe Aktarılan Net Şeker Vergilerin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı	46
Tablo.12: Birliğe Aktarılan Net Gümrük Vergilerinin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı.....	49
Tablo 13: 2005 Yılında Birliğe Dahil Ülkelerde Uygulanan KDV Oranları.....	51
Tablo 14: 1995-1999 Yılları Arasında KDV Oranları ve KDV'nin GSMH İçindeki Payı.....	52
Tablo 15: KDV Gelirlerinin Üye Ülkeler İtibariyle Dağılımı.....	54
Tablo 16: GSMH Katkısının Üye Ülkeler İtibariyle Dağılımı.....	57
Tablo 17: AB-25'de Satın Alma Gücü Paritesine Göre Cari Fiyatlarla Kişi Başına GSYİH	59
Tablo 18: Bütçe Gelirlerinin 2005 ve 2006 Yılı Bütçelerindeki Miktar ve Payları.....	60

Tablo 19:	Mali Perspektifin 1. Başlığı : Tarım	65
Tablo 20:	Mali Perspektifin 2. Başlığı : Yapısal Operasyonlar	67
Tablo 21:	Topluluk İnisyatifleri	69
Tablo 22:	Mali Perspektifin 3. Başlığı : İç Politikalar	71
Tablo 23:	Mali Perspektifin 4. Başlığı : Dış Faaliyetler	72
Tablo 24:	Mali Perspektifin 5. Başlığı : İdare Harcamaları	74
Tablo 25:	Mali Perspektifin 6. Başlığı : Rezervler	75
Tablo 26:	Mali Perspektifin 7. Başlığı: Katılım Öncesi Stratejiler	76
Tablo 27:	Mali Perspektifin 8. Başlığı: Tazminatlar	77
Tablo 28:	1997-2003 Yılları Arasında Net Katkı Sağlayanlar ve Net Faydalananlar	81
Tablo 29:	Türkiye'ye Yönelik Katılım Öncesi Mali Yardımlar	93
Tablo 30:	Türkiye'ye Yönelik Katılım Öncesi Mali Yardımlar'ın Diğer Aday Ülkelerle Karşılaştırılması	93
Tablo 31:	Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Durumunda En Üst Bütçe Maliyeti Hesabı	109
Tablo 32 :	Türkiye'nin AB Bütçesine Yapacağı Geleneksel Öz Kaynak Katkısı	111
Tablo 33:	GSYİH Büyüme Oranları	112
Tablo 34:	Türkiye ve AB Bütçesi İlişkisi – Yeni AB Üyelerine Verilen Destek Ortalaması Temelinde	114
Tablo 35:	Türkiye ve AB Bütçesi İlişkisi – Türkiye'nin AB Fonlarını Kullanma Yeterliliğinin GSYİH'sinin %1'i Olduğu Varsayımıyla	115
Tablo 36:	Türkiye'nin AB Bütçesine Yüğü / Katkısı, Ekonometrik Durum Tablosu (İyimser Varsayım) Dönem: 1988 – 2005	117
Tablo 37:	2004 ve 2014 Yılları İçin Türkiye'nin, Tam Üye Olduğu Varsayımıyla, AB Bütçesine Getireceği Yükler (İyimser Varsayım)	119

Tablo 38: Türkiye'nin AB bütçesine Yüğü / Katkısı, Ekonometrik Durum Tablosu (Kötümser Varsayım) Dönem: 1987 – 2005	121
Tablo 39: 2004 ve 2014 Yılları İçin Türkiye'nin, Tam Üye Olduğı Varsayımıyla, AB Bütçesine Getireceğı Yükler (Kötümser Varsayım).....	122

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	1995 – 2004 dönemi GSYİH.....	112
Şekil 2:	Türkiye'nin AB Bütçesine Yüğü / Katkısı, Ekonometrik Tahmin (Forecast) Tablosu (İyimser Varsayım) Dönem: 2004 – 2014.....	118
Şekil 3:	Türkiye'nin AB Bütçesine Yüğü / Katkısı, Ekonometrik Tahmin (Forecast) Tablosu (Kötümser Varsayım) Dönem: 2004 - 2014	121

KISALTMALAR

AAET	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	: Avrupa Birliği
ABKF	: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
Aİİ	: Adalet ve İçişleri
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKP	: Afrika, Karayip ve Pasifik
ASF	: Avrupa Sosyal Fonu
ATA	: Avrupa Topluluğu Antlaşması
AYB	: Avrupa Yatırım Bankası
ECU	: European Currency Unit - Avrupa Para Birimi
ESA 95	: 1995 Avrupa Muhasebe Sistemi
FEOGA	: Avrupa Tarımsal ve Yönverme Fonu
GATT	: Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması
GSMG	: Gayri Safi Milli Gelir
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KBGSYİH	: Kişi Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
ODGP	: Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
OTP	: Ortak Tarım Politikası

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşın getirdiği zararları ekonomik olarak iyileştirmek, kıtadaki barış ortamını perçinleyerek olası yeni sürtüşmelerin önüne geçebilmek ve kıta içi eşitliksiz büyümeyi, en azından Doğu Bloku ülkeleri dışındaki ülkeler için en aza indirmek için meydana gelen Avrupa Birliği (AB), 2005 yılı itibarı ile NAFTA ve ASEAN ile birlikte dünyadaki en büyük üç ortak pazardan biridir. Ekonomik bakımdan dünyadaki ortalama yaşam standartlarının çok üstünde yaşam standartlarına haiz AB, Türkiye ve Türkiye gibi ülkeler açısından hem üye olunmak için hedef, hem de kalkınma stratejileri süreci bakımından örnek bir yapı olmuştur.

Avrupa Birliği birbirinden farklı üç topluluğun oluşturduğu birliktir. Bu topluluklar; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğudur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Paris Antlaşması (1951), Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (AAET) kuran Roma Antlaşmaları (1957), Avrupa Tek Senedi (1986) ve Maastricht Avrupa Birliği Antlaşması (1992), Üye devletleri egemen Devletler arasındaki geleneksel anlaşmalardan daha sıkı bir biçimde birbirine bağlayan AB'nin hukuki temellerini meydana getirir.

Avrupa Birliği'nde 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren tek para birimi uygulamasına geçilmiştir. Bu tarihten itibaren 12 ayrı ülkede yaklaşık 300 milyon kişi tarafından fiziki olarak kullanılmaya başlanan Euro, yılbaşından sonra Finlandiya'dan Girit'e kadar Ekonomik ve Parasal Birlik (EMU) üyesi 12 Avrupa ülkesinin tek para birimi olmuştur.

Avrupa Para Birliği üyeleri Belçika, Almanya, İspanya, Fransa, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Avusturya, Portekiz ve Finlandiya ve en son olarak Yunanistan'ın (19 Haziran 2000 tarihli Avrupa konseyi kararı ile Yunanistan da Avrupa Para Birliği üyesi olmuştur) ortak resmi para birimi olan Euro, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren "kaydi" para olarak (hesaben) kullanılmaya başlanmıştır. 1 Ocak 2002

tarihinden itibaren birlik üyesi on iki ülkede ortak para birimi olarak uygulamaya girmiştir.

Avrupa Birliği'nin ana organları: Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Avrupa Konseyi'dir. Konsey, her üye devletin hükümet üyelerinden birinin, genellikle Dışişleri Bakanlarının katılımıyla oluşan bir organdır. Konseyin görevi, üye devletlerin genel ekonomik politikalarının eşgüdümünü sağlamak ve Roma Antlaşması'nda öngörülen amaçları gerçekleştirmede karar vermektir. Avrupa Birliği Komisyonu'nun görevleri, Roma Antlaşması gereğince alınan kararların uygulanmasını denetlemek, bazı durumlarda tavsiye ve görüşler bildirmek, her yıl Birliğin çalışmaları hakkında genel bir rapor hazırlamaktır. Komisyon üyelerinin seçimi üye devletlerin ortak olurları ile gerçekleştirilmektedir. Parlamento üyeleri halk tarafından doğrudan seçilmektedir.

AB'nin yargısal temelini oluşturan Adalet Divanı ise üç yargıç ve bunlara yardımcı olan savcılardan oluşan AB yargı organıdır. Adalet Divanı'nın görevi Roma Antlaşması'nın yorum ve uygulamasında hukuka uygunluğu sağlamaktır. Adalet Divanı'na gerçek ve tüzel kişiler başvurabilir. Kararlar oyçokluğu ile alınır, bağlayıcıdır ve temyiz imkanı yoktur. Ekonomik ve Sosyal Komite ise Avrupa Birliği'nin ekonomik ve toplumsal konularda danışma organıdır.

Avrupa Birliği 2004 yılı Mayıs ayı itibarı ile 25 Avrupa ülkesinden oluşan bir uluslararası örgüttür. Maastricht Anlaşması ile kurulan AB'nin yasal zeminini 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Anlaşması oluşturur. 1952/1958 yıllarında toplulukta bulunan altı kurucu üye şunlardır: Belçika, Fransa, Almanya (Batı), İtalya, Lüksemburg, Hollanda. Bunu izleyen yıllarda çeşitli aşamalarda diğer üye ülkeler de birliğe katılmışlardır. 1973'te Danimarka, İrlanda ve Birleşik Krallık, 1981'de Yunanistan, 1986'da Portekiz ve İspanya, 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç, ve en son olarak 2004'te Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Slovenya birliğe katılmışlardır.

Yukarıda kısaca büyüklüğünden ve işlevlerinden söz edilen Birliğin temel hedefi, ekonomik gelişim ve büyüme olmuştur. Söz konusu gelişimin 1960'lerden bu yana izlediği süreç ve bu sürecin bütçeye yansımaları ile söz konusu yansımaların Birliğin gelecek varsayımları üzerindeki etkileri ve söz konusu etkilerin Türkiye'nin olası AB üyeliğine katkıları ya da / ve de zararlarının irdelenmesi bu çalışmanın odağını meydana getirmektedir.

Bu çalışma boyunca, Avrupa Birliği bütçesinin tarihsel gelişimi ile Türkiye'nin olası AB üyeliği öncesi ve sonrası süreçte söz konusu bütçeye yaptığı ve yapacağı etkiler ele alınırken, Birliğin bütçe uygulamaları, söz konusu uygulamaların uğradığı nicel değişiklikler ve nitel farklılaşmalar da göz ardı edilmemiştir. Bu açıdan, Türkiye'nin AB ile ortaklık ve AB'ye üyelik macerası değişik bölümlere ayrılarak ele alınmış; AB ile Türkiye arasında 1996'da imzalanan Gümrük Birliği süreci öncesi ve sonrasındaki Türkiye-AB ilişkileri bütçe disiplinleri temelinde incelenmiştir. Türkiye'nin bütçe politikaları bakımından AB'ye uyumu, bütçe disiplini ve bunun AB'ye üyelik sürecindeki olası etkileri de bu çalışmada irdelenmiştir.

Ayrıca Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda (mali bakımdan) alacak ve verecekleri yine 2004 ve 2014 yılları için irdelenmiştir. Türkiye'nin AB bütçesine yapması olası etkiler, olumsuz ve olumlu yönleri ile 2004'e kadarki gerçekleştirmelerle irdelenmiş, bu gerçekleştirmeler ve ilintili sosyal ve politik-ekonomik gelişmeler ışığında gelecekte Türkiye-AB ilişkilerinin mali boyutunun alacağı biçim ve konumlanacağı düzlem üzerine bir durum belirleme denemesi 2004 – 2014 sürecini kapsayacak tahminler eşliğinde, gerçekleştirilmiştir.

DPT'nin olağan durum senaryosu ile benzerlik içeren (temel senaryoyu andıran) iyimser senaryo'dan daha olumsuz ekonomik beklentileri içerecek biçimde düzenlenmiş kötümser senaryo, istatistiksel açıdan, geçmiş GSYİH ve olası büyüme hedefleri göz önüne alındığında, iyimser senaryodan gerçeğe daha uzak ve daha az anlamlı bulunmuştur. Dolayısı ile yüksek bir büyüme performansına eşlik edecek istikrarlı bir GSYİH artışı ile AB'den kayda değer destek alması koşulu sağlanırsa, Türkiye'nin giderek AB'ye yük değil, dinamik ekonomisi ile Birliğin yükünün sırtlayıcılarından

olması olasılığının daha anlamlı çıkacağı belirtilebilir. Sonuçta Türkiye'nin Birlik bütçesine yapacağı olası katkılar ile getireceği yükler bir arada değerlendirilerek söz konusu üyelik sürecinin benzer çalışmalarda belirtildiği gibi, iyimser senaryoya koşut bir biçimde, Birliğe aşırı yük olmayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ

1. BÜTÇENİN TARİHÇESİ

1.1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Bütçesi

Bugünkü Avrupa Birliğine ulaşılmasını sağlayan hareketin ilk adımını teşkil eden ¹ ve Avrupa bütünleşme sürecini başlatan temel kurumlardan biri olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)'nin bütçesi, yalnızca topluluğun idari harcamalarını karşılamak üzere 1951 yılında kurulmuştur. Bu amaçla kömür ve çelik üretiminden elde edilen gelirin azami %1'lik kısmının AKÇT Bütçesine devredilmesi kabul edilmiştir. 1954 yılından sonra Paris Antlaşması'nın 26. maddesine istinaden AKÇT Bütçesinden, idari harcamaların yanı sıra, kömür ve çelik sanayinde çalışanlara parasal ve mesleki yardım, konut kredileri ve işletmelere yatırım kredileri verilmesi kararlaştırılmıştır.

İlk AKÇT bütçesinin büyüklüğü Avrupa Topluluklarının ilk zamanlardaki hesaplamalarına göre sadece 10.6 milyon Euro'dur. Bu tutar idari amaçların yanında aynı zamanda, demir ve çelik endüstrisinin belli özel durumları için de kullanılmıştır. Bundan dolayı AKÇT bütçesi idari bütçe ve operasyonel bütçe olarak ayrılmıştır. Bütçe kısmi olarak AKÇT'ye üye devletlerin katkılarıyla fakat temel olarak demir ve çelik üretimiyle doğrudan bağlantılı ödemelerle finanse edilmiştir ve AKÇT aynı zamanda mali piyasalardan ödünç alma hakkına da sahip olmuştur.

AKÇT temel olarak üye ülkelerin katkılarından değil, kendi "öz kaynaklarından" finanse edilmiştir. Bu durum organizasyona kendi kurucu devletleri tarafından açık bir bağımsızlık verildiğini göstermektedir.²

¹ Ragıp Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi - Fonları ve Türkiye'nin Tam Üyeliği*, Yayımlanmış Uzmanlık Tezi, (Ankara: Başbakanlık DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ağustos 1998), s.6.

² İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumunu*, (İstanbul: Aralık 2004), s.9.

1 Temmuz 1967 tarihinde tamamlanan Füzyon hareketiyle üç topluluğun organlarının birleşmesine kadar, AKÇT'nin yapmış olduğu toplam harcamaların tutarı 319,5 Milyon ECU olmuştur.³

AKÇT Antlaşması, yürürlüğe giriş tarihinden (25 Temmuz 1952) itibaren 50 yıl geçerli olmak üzere imzalanmış olması nedeniyle, 23 Temmuz 2002 tarihinde sona ermiştir. Antlaşma'nın bitişine ilişkin bu tarih çerçevesinde, 1990'lı yılların başlarında, Antlaşma'nın bu tarihe kadar devam ettirilmesi, bu tarihten önce sona erdirilmesi veya bu tarihten sonra da devam ettirilmesi seçenekleri üzerinde tartışmalar yaşanmıştır. Nitekim, Komisyon'un AKÇT Antlaşması'nın 23 Temmuz 2002 tarihine kadar yürürlükte kalması teklifi kabul edilmiş, Konsey'in 27 Şubat 2002 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda alınan " AKÇT'nin Sona Ermesinin Mali Sonuçları ve Kömür ve Çelik Araştırma Fonu'na İlişkin 2002/234/EDSC Sayılı Karar"da⁴, AKÇT'nin sona ermesinden sonra, tahmini değeri 1.6 milyar Euro olan AKÇT fonlarının AT'ye devredilerek kömür ve çelik sektörlerinde yapılacak araştırmalar için kullanılacak ortak bir fonda toplanacağı hususunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.⁵

1.2. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu Bütçesi

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) Antlaşmaları ile kurulan mali sistem, prensip ve prosedür açısından büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Ancak, farklı fonksiyonları icra etmesi ve çalışma metotlarının farklı olması, bu iki topluluğun mali sistemini birbirinden ayırmaktadır.

AAET Antlaşması, "idare ve yatırım bütçesi" ve "işletme bütçesi" olmak üzere iki ayrı bütçe oluşturmuştur. 1958-1967 yılları arasında AAET Bütçesi harcamalarının toplam tutarı 643,2 milyon ECU olmuştur.⁶

³ Mircan Yıldız Tokatlıoğlu, *Avrupa Birliğinde Maliye Politikası ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme*, (Bursa: ALFA Yayınevi, Mart 2004), s.133.

⁴ L 79/42 sayılı ve 22/3/2002 tarihli *Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi*

⁵ T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, (Ankara: Kasım 2002), s.9.

⁶ Tokatlıoğlu, *a.g.e.*, s.134.

Antlaşmaya göre üye ülkelerin Bütçe giderlerine katkı payları farklı seviyelerde tespit edilmiştir. Buna göre İşletme Bütçesi'ne Lüksemburg % 0,2, Belçika ve Hollanda % 7,9, Fransa, İtalya ve Almanya ise % 28 oranında katkıda bulunurken, Yatırım Bütçesinde bu oranlar Lüksemburg için % 1, Hollanda için % 7, Belçika için % 9, İtalya için % 23 ve diğer iki ülke Fransa ve Almanya için ise % 30 olarak tespit edilmiştir. AAET Antlaşması'nın 173. maddesi, üye ülkelerin bütçeye katkılarının AKÇT Bütçesinde olduğu gibi, vergi gelirleri esasına göre düzenlenmesine imkan vermesine karşılık, bu yol kullanılmamış ve bütçe üye ülkelerin antlaşmada belirlenen doğrudan katkıları ile finanse edilmiştir.⁷

1.3. Avrupa Ekonomik Topluluğu Bütçesi

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)'yi kuran Roma Antlaşmasının mali hükümleri, gelir ve giderlerde tek bütçe esasını kabul etmiştir. Ancak üye ülkelerin deniz aşırı eski sömürgeleri için oluşturulan Avrupa Kalkınma Fonu harcamaları, genel bütçe dışında bırakılmıştır. 1975 yılından itibaren fon kaynaklarından Karayip ve Pasifik ülkeleri de yararlanmaya başlamıştır. Fon, 1993 yılı genel bütçe kayıtlarına dahil edilmesine karşılık, işlemleri bütçedeki prosedüre bağlı değildir. Gelirleri, üye ülkelerin doğrudan katkılarından meydana gelmekte ve özel işlemlere tabi olarak özel bir komite (*steering committee*) tarafından idare edilmektedir.

AET Antlaşmasına göre, üye ülkelerin bütçeye katkı payları ile yine antlaşma ile kurulan Avrupa Sosyal Fonuna katkıları farklı oranlarda tespit edilmiştir. Roma Antlaşması'nın 200. maddesinde belirlenen oranlara göre, bütçeye Lüksemburg % 0.2, Belçika ve Hollanda % 7.9 ve diğer üç ülke ise % 28 oranında katkıda bulunacaklardır. Sosyal Fon harcamalarına ise Lüksemburg' un % 0.2, Hollanda'nın % 7, Belçika'nın % 8.8, İtalya'nın % 20 ve Fransa ile Almanya'nın ise % 32 oranında katkıda bulunmaları hükme bağlanmıştır.⁸

⁷ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s.6.

⁸ Ragıp Şahin, *Avrupa Topluluklarında Bütçe ve Fon Akışları, Katılma Halinde Konunun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*, (Ankara: DPT, Yayımlanmış Uzmanlık Tezi, 1983), s.5-9

25 Nisan 1962 tarihinde yapılan düzenlemeler uyarınca 1964 yılında yürürlüğe konan Ortak Tarım Politikası'nın AET bütçesinden finanse edilmeye başlanması ile bütçe harcamalarında önemli bir artış olmuştur. Bu durum topluluk mali sisteminin yeniden düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Bu değişiklik üç Topluluğun Konsey ve Komisyonlarının birleştirilmesini sağlayan Füzyon Antlaşmasının 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe girmesiyle mümkün olabilmiştir.⁹

1.4. Tek Bütçe- AB Bütçesi

Kurucu altı üye ülkenin imzalamış oldukları Füzyon Antlaşmasının (Yönetim Organlarını Birleştirme Antlaşması) 1 Temmuz 1967'de yürürlüğe girmesiyle, AKÇT, AET, ve AAET için tek bir Konsey, Komisyon ve Parlamento oluşturulmuş, "Avrupa Toplulukları" terimi kullanılmaya başlanmış¹⁰ ve böylece 1 Ocak 1968'den itibaren, daha önce mevcut olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Yönetim Bütçesi, AET Bütçesi ve AAET'nin Cari İşlemler Bütçesi'nin yerini Tek Bütçe almıştır.¹¹

1.4.1. Doğrudan Katkılardan Öz Kaynaklar Sistemine Geçiş

Üç topluluğun bütçelerinin bu şekilde birleştirilmesinin ardından, Roma Antlaşmasının 201'inci maddesinde belirtilen doğrultuda, Bütçenin kendi gelirlerine kavuşturulması ve Bütçe üzerinde Avrupa Parlamentosunun yetkilerinin artırılması konusunda sağlanan mutabakat üzerine başlayan görüşmeler, 1970 yılının Nisan ayında sonuçlanmıştır. 1 Ocak 1971 yılında yürürlüğe giren Lüksemburg Antlaşması ile,¹² Avrupa Toplulukları Bütçesi üye ülkelerden bağımsız bir yapıya kavuşmuş, ortak politikaların finansmanı için üye ülkelerin yardımlarına son verilerek öz kaynaklar sistemi benimsenmiştir.¹³ Kısacası Yapılan bu düzenlemelerle Bütçeye üye

⁹ Tokathioğlu, a.g.e., s.12.

¹⁰ <http://www.ekocerceve.com/img/haberler/TürkiyeABİlkileriKronolojisi.doc> 12.01.2005.

¹¹ T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e., s.146.

¹² Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi..., s.7.

¹³ Ergüder Can, Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme, Birinci Basım, (Ankara:Asil Yayın dağıtım Ltd., 2004), s.47.

ülkelerin yapmış oldukları doğrudan katkılar, yerini Bütçenin öz kaynaklarına terk etmiştir. Buna göre;

- Üye ülkelerin Şeker ve Glikoz üzerinden aldıkları vergiler ile tarım ürünleri ithalatından tahsil edilen Prelevmanlar (değişken spesifik ithalat vergisi) ,1 Ocak 1971 tarihinden itibaren bütçeye devredilecektir.
- Üye ülkelerin üçüncü ülkeler kaynaklı ithalattan aldıkları gümrük vergilerinin % 50'si 1971, % 62,5'i 1972, % 75'i 1973, % 87'si 1974 ve tamamı ise 1975 yılından itibaren bütçeye aktarılacaktır.
- 1971-1974 döneminde üye ülkelerin bütçeye yaptıkları doğrudan katkı payları ise yine aynı Antlaşma ile Lüksemburg için % 0,2, Belçika için % 6,8, Hollanda için % 7,3, İtalya için % 20,2, Fransa için % 32,6 ve Almanya için ise % 32,9 olarak düzenlenmiştir.
- Üye ülkelerin katkıları yıldan yıla azami + %1 ila -% 1,5 arasında değişebilecektir.¹⁴

Yukarda sözünü ettiğimiz iki öz kaynak, yani “tarımsal vergi ve yükümlülükler ile şeker üzerinden alınan vergi” ve “gümrük yükümlülükleri” Toplulukları kuran Antlaşmalarda yer aldığından, geleneksel öz kaynaklar (Traditional Own Resources) olarak anılmaktadır.¹⁵

1.4.2. Geleneksel Öz Kaynaklar (Traditional Own Resources-TOR)

1.4.2.1. Tarım Vergileri ve Şeker Vergisi (Agricultural Duties and Sugar Levies)

1 Ocak 1971 tarihinden itibaren bütçenin öz kaynaklarına dahil edilen tarım vergileri (diğer adıyla prelevmanlar), topluluk tarım ürünlerini korumak amacıyla

¹⁴ Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi..., s. 6.

¹⁵ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s.10.

üçüncü ülkelerden ithal edilen benzer ürünler üzerinden alınmaktadır. Amaç bu ürünlerin Topluluğa girişini yasaklamak olmayıp düşük fiyatlarla girişini önleyerek Topluluk üreticilerinin veya şirketlerinin rekabet gücünü korumaktır. Bu verginin alınmasıyla dünya fiyatlarıyla Topluluk fiyatları arasındaki Topluluk aleyhine olan farklar kapatılmış olmaktadır. Yani ithal edilen tarım ürününün dış pazarlardaki fiyatı AT fiyatlarından düşük olduğu vakit aradaki fark kadar vergi alınmaktadır. Bu fark ne kadar az olursa bu kaynaktan toplanacak gelirin de o kadar az olacağı açıktır.

1 Ocak 1971 tarihinden itibaren bütçenin öz kaynakları arasına dahil edilen şeker vergisi, gerek şeker üretimini gerekse şeker satışlarının düzenliliğini desteklemek (stoklamaya yardım) amacıyla alınır. Vergiyi bizzat şeker üreticisi işletmeler, şeker, isoglüköz üretimi ve şeker stokları üzerinden ödemektedirler. Bu kaynaktan toplanan vergiler bütçeye gelir olarak yazılır ve daha sonra amacına yönelik olarak gider gösterilir.¹⁶

Şeker sektörüne ilişkin müdahale sistemi halen bir reformdan geçmekte olup bu kapsamda önümüzdeki dönemde bahse konu verginin ortadan kalkacağı tahmin edilmektedir.¹⁷

1.4.2.2. Gümrük Vergileri (Customs Duties)

Bilindiği üzere Topluluk üyesi ülkeler kendi aralarındaki gümrükleri 1 Temmuz 1968 tarihinde sıfırlamışlar, üçüncü ülkelere karşı da aynı tarih itibarıyla ortak bir gümrük tarifesi oluşturmuşlardır. Gümrük vergilerinin Topluluğa devredilmesi aşamalı olarak 1971-1975 yılları arasında gerçekleşmiştir.¹⁸ Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta uygulanmakta olan Ortak Gümrük Tarifesinin uygulanmasıyla elde edilen gelirler, 21 Nisan 1970 tarihinde kabul edilen ve 1 Ocak 1971 tarihinde yürürlüğe giren Konsey kararı ile kademeli olarak Topluluk Bütçesine devredilmiş ve 1975 yılından itibaren bütçenin öz kaynaklarından biri haline gelmiştir.¹⁹

¹⁶ Can, a.g.e., s.51.

¹⁷ DPT, Türkiye'nin Üyeliliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, (Kasım 2004), s.29.

¹⁸ Nurettin Bilici, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, Birinci Basım, (Ankara: Akçağ Basım Yayın Pazarlama A.Ş., 1997) s.37-39.

¹⁹ Can, a.g.e., s.51.

AKÇT'nin alanına giren ürünler üzerinden alınan gümrük vergileri 1988 Bütçe Reformuna kadar vergiyi toplayan üye ülkeye kalmıştır. 1988 reformu ile bu kural değiştirilerek AKÇT ürünleri üzerinden alınan gümrük vergilerinin de topluluğa ödenmesi kararlaştırılmıştır. Böylelikle Topluluk dışından yapılacak ithalat üzerinden alınan tarım prelevmanları ve gümrük vergilerinin tamamı AT bütçesine ödenir hale gelmiştir.

1.4.3. Diğer Öz Kaynaklar

Geleneksel öz kaynaklar zamanla Topluluk giderlerini karşılamada yetersiz kalmıştır. Gerçekten gümrük vergileri ve tarım prelevmanları zaman içinde azalmıştır. Gümrük vergilerinin azalma nedeni GATT (General Agreement on Tariffs – Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması) ve bazı başka ülkelerle yapılan anlaşmalarla gümrük indirimlerine gidilmesidir. Tarım prelevmanlarının azalmasının nedeni ise; Topluluğun tarımsal ürünler alanında dışa bağımlılığının azalması dolayısıyla kendine yeterlilik oranının artmasıdır.²⁰

1.4.3.1. Katma Değer Vergisi (Value - Added Tax)

KDV öz kaynağı, topluluk tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde tüm üye ülkelerde tek tip olarak tespit edilen bir kaynaktır. 22 Temmuz 1977 yılında kabul edilen (*kurucu altı ülkede 1 Ocak 1979, birinci genişlemeyle topluluğa katılan İngiltere, Danimarka ve İrlanda'da ise 10 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe giren*²¹) Konsey Kararıyla, Katma Değer Vergisinin azami % 1'lik kısmının bütçeye devredilmesi kararlaştırılmış ve böylece KDV matrahı üzerinden pay alınmaya başlanmıştır.²²

Avrupa Toplulukları Konseyi Bütçe ile ilgili olarak 7 Mayıs 1985 tarihinde kabul ettiği bir kararla (85/257/EEC, AAET), KDV'nin % 1'lik limitini % 1,4'e

²⁰ Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları...*, s. 35-39.

²¹ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s. 8.

²² Can, a.g.e, s. 19-47.

yükseltmiştir.²³ 12 Kasım 1994 tarihinde yapılan değişiklikle 1999 yılının başlamasıyla beraber KDV oranı % 1'e indirilmiştir.²⁴

Eylül 2000 tarihli Öz Kaynaklar Kararı'yla ise,

En yüksek KDV toplama oranının 2002 ve 2003'de %0.75'e, 2004'de %0.50'ye indirilmesi planlanmış, bu çerçevede KDV kaynağı payında 2004 bütçesinde büyük indirim yapılmıştır.

1.4.3.2 Gayri Safi Milli Hasıla (Gross National Product)

1992 yılından itibaren tek pazarın gerçekleştirilmesini öngören **Avrupa Tek Senedi**, 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe girmiştir. Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmalara değişiklik getiren hükümler içeren Avrupa Tek Senedi²⁵'nin belirlediği hükümlerin gerçekleştirilmesi doğrudan ve dolaylı olarak Topluluk maliyesini ilgilendirmektedir. Tek Senet 1992 yılı sonuna kadar sermayenin, malların ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili fiziki, mali, teknik tüm engellerin kaldırılarak Tek Pazar hedefine ulaşılmasını amaçlar. Bu olay Ortak Tarım Politikası'nda değişiklikler yapılmasını ve yapısal fonların reformunu zorunlu kılmıştır. Senet, tek pazarın gerçekleştirilmesinin yanında parasal birliğin sağlanması, sosyal politikaların uyumlaştırılması, araştırma ve teknolojinin geliştirilmesi, çevrenin korunması, dış politikada işbirliğinin geliştirilmesi gibi bazı başka önlemler de içermektedir. Bu önlemlerin gerçekleştirilmesi, bütçe kaynaklarının arttırılmasına, gider kalemleri arasında yeni düzenlemeler yapılmasına bağlıdır.²⁶

Senet, Topluluğun harcamalarının finansmanı için yeni imkanlar sağlamıştır. Bir yandan "Tek Pazar" amacına ulaşılmasını temin edecek politikaların uygulanabilmesini teminen, üye ülkelerin GSMH'lerinin belirli bir yüzdesine tekabül eden kaynağın Topluluk bütçesine devredilmesine imkan sağlarken, bu yeni öz kaynakla gelirlerin artırılması yanında üye ülkelerin katkılarının adaletli bir yapıya

²³ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s. 8.

²⁴ Can, a.g.e., s. 55.

²⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>

²⁶ Şebnem Sel, *Avrupa Birliği Bütçesi*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 1998), s. 20.

kavuşmasını amaçlamış, diğer yandan Bütçe ile ilgili işlemlerde Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerini artırmıştır.

Avrupa Toplulukları Bütçesi'nin öz kaynaklarla finanse edilmesine yönelik önemli bir değişiklik olan, Konsey tarafından 24 Haziran 1988 tarihinde kabul edilen ve 15 Temmuz 1988 tarihli Topluluklar Resmi Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe giren (88/376/EEC,AAET sayılı) Konsey Kararı (**Bütçe Reformu**) Bütçenin öz kaynakları olarak;

- Gümrük Vergileri
- OTP (Ortak Tarım Politikası) uygulanmasından dolayı üçüncü ülkelere yapılan tarım ürünleri ticaretinden alınan vergiler, telafi edici vergiler, ek vergiler ve primler
- Şeker piyasasındaki ortak düzenlemeler çerçevesinde sağlanan gelirler
- Topluluk tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde tüm üye ülkelerde tek tip olarak tespit edilen KDV'nin % 1,4'ü (GSMH'nin azami %55'i)
- Topluluk tarafından belirlenen kurallar çerçevesinde tüm üye ülkelerde tek tip olarak hesaplanacak GSMH'nin belirli bir yüzdesi

Konsey, ayrıca GSMH katkı payı olarak adlandırılan bu kalemden üye ülkelerin ödeyecekleri katkı paylarının aşağıda belirtilen oranlarda olmasını da kararlaştırmıştır :

Tablo 1: 1988-1992 Mali Planı Çerçevesinde GSMH Katkı Payı İçin Belirlenen Oranlar

1988	% 1,15
1989	% 1,17
1990	% 1,18
1991	% 1,19
1992 ve takip eden yıllar	% 1,20

Kaynak: Ragıp Şahin, **Avrupa Topluluklarında Bütçe ve Fon Akışları, Katılma Halinde Konunun Türkiye Açısından Değerlendirilmesi**, (Ankara: DPT, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi, 1983), s. 9.

Söz konusu konsey kararında, üye ülkelerin GSMH katkı payı kaleminden ödeyecekleri toplam tutarın Topluluk GSMH'sinin % 1,20'sini aşamayacağı da hükme bağlanmıştır.²⁷

Bütçe reformu ile, GSMH miktarının bütçe büyüklüğünün belirlenmesinde esas alınması kuralı da benimsenmiştir. Bu değişiklik GSMH hesaplarının tüm üye ülkelerde aynı prensiplere göre yapılması zorunluluğunu doğurmuş ve Komisyon'un bu amaçla hazırladığı direktif önerisi 13 Şubat 1989 tarihli Konsey toplantısında kabul edilmiştir. Bu direktif, hesaplamaların yapılmasında piyasa fiyatlarının esas alınmasını benimsemiştir. (Direktif 89/130/CEE, Euratom, JO L 49, 21.2.1989) Hesaplamayı üye ülkeler bizzat yapmaktadır. Komisyon nezdinde kurulan GSMH komitesi ise koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir. 1993-1999 dönemleri için Topluluk GSMH'sinin tahminleri dikkate alınarak belirlenen bütçe büyüklükleri ise aşağıdaki gibidir

Tablo 2: 1993-1999 Mali Planı Çerçevesinde GSMH Katkı Payı İçin Belirlenen Oranlar

1994	% 1,20
1995	% 1,21
1996	% 1,22
1997	% 1,24
1998	% 1,26
1999	% 1,27

Kaynak: Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye*, Birinci Basım, (Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., 1997) s. 44

GSMH payı, hedeflenen bütçe büyüklüğü ile diğer öz kaynaklardan toplanacak gelir miktarı arasındaki farkı kapatmak üzere yürürlüğe konulmuştur. Tahmin edilen bu miktar üye ülkeler arasında yine GSMH büyüklüklerine göre dağıtılacaktır. GSMH payının kabul edilmesiyle üye ülkelerin katkıları ile zenginlikleri arasında daha sıkı bir ilişki kurulmuş olmaktadır. Çünkü GSMH payı KDV payında olduğu

²⁷ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s. 8.

gibi yalnızca tüketimi vergilendirmemekte buna ilaveten yatırımlar ve tasarrufun da dahil olduğu matrah üzerinden alınmaktadır. Bu değişikliğe paralel olarak KDV katkısı azaltıldığı için İspanya gibi GSMH'si içinde tüketimin payı daha fazla olan ülkelerin toplam bütçe katkısı azalmış, buna karşılık tasarrufun payı daha fazla olan ülkelerin katkısı artmıştır. Bu değişiklik tasarrufların cezalandırıldığı gerekçesiyle eleştirilmiş ve eski uygulamanın daha isabetli olduğu ileri sürülmüştür.²⁸

Dördüncü öz kaynak, yapı olarak üye ülke katkılarına benzemektedir. Bu nedenle Topluluğun daha fazla mali özerklik akımına uymamakta ancak, bütçe ödemeleri konusunda üye devletler arasında daha adil bir paylaşımı ve ihtiyaç duyulması halinde bütçeye ek kaynak aktarabilmek için gerekli sistemin oluşmasını garanti altına almakta, ve böylece 1984-1985 yıllarında Topluluk üyesi ülkelerin bütçe gelirlerini tamamlayabilmek için bir defaya mahsus olarak Topluluk Bütçesine ulusal bütçelerinden ek kaynak aktarması gibi olayların tekrarı önlenmektedir.²⁹

Tablo 3: (1971-1995) Bütçe Gelirleri İçinde Başlıca Kalemlerin Payı (%)

Yıllar	1971	1975	1980	1985	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Geleneksel Öz Kaynaklar	55,6	58,5	48,1	37,4	26,1	24,8	22,2	19,7	20,0	19,3
KDV	-	-	44,2	54,2	59,1	53,8	58,0	52,5	50,4	52,2
GSMH BAZLI KAYNAK	-	-	-	-	0,2	13,3	13,9	25,2	26,8	18,9

Kaynak: T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, (Ankara: Kasım 2002), s. 147.

1.4.4. Öz kaynaklarla İlgili Son Düzenlemeler ve İngiltere Risturn'ü (İngiltere Lehine Bütçe Dengesizliği Düzeltmesi)

Avrupa Toplulukları Bütçesinin öz kaynaklarla finanse edilmesine yönelik diğer bir düzenleme ise, 12 Kasım 1994 tarihli Topluluklar Resmi Gazetesinde yayımlanan (94/728/EC, Euratom) Konsey Kararı ile gerçekleştirilmiştir. Yeni düzenleme ile Bütçenin gelir kalemleri bir öncekinde olduğu gibi aynen muhafaza

²⁸ Bilici, **Avrupa Birliği Mali Yardımları...**, s. 44 - 45

²⁹ İKV, **Avrupa Birliğinin Bütçesi...**, s. 10.

edilmiş, ancak, KDV katkı payı oranı kademeli olarak % 1'e indirilirken, GSMH katkı payı % 1,27'ye yükseltilmiştir.³⁰

Zaman içinde bütçenin öz kaynaklarla karşılanması ve bütçe kaynaklarının geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Üye sayısının yıllar geçtikçe artış göstermesi ve uygulanan programların finansman ihtiyacının artması nedeniyle bütçe giderek büyümüştür. Yeni katılan ülkelerin bütçe konusundaki sisteme uyumu için, Fountainebliau Antlaşmasında (1984) ve Avrupa Tek Senedinde (1986) düzenlemeler yapılmıştır.³¹

2000 yılı Eylül ayında Konsey tarafından öz kaynaklara dair yeni bir karar alınmıştır. Alınan karar çerçevesinde, geleneksel kaynakların payında artış, azami KDV oranında indirim, bütçesel dengesizliklerin giderilmesi çerçevesinde İngiltere lehine teknik düzenleme ile bahse konu düzenlemenin üye ülkelere göre farklılaştırılmış bir yöntemle finansmanı gibi hususlar düzenlenmiştir.³² Ayrıca, 1995 yılında değişen AB istatistik sistemine dayanılarak bütün hesaplamalar GSMH (Gross National Product) yerine GSMG (Gross National Income)'e dayandırılarak yapılmaya başlanmıştır.³³ *(Gayri safi AB iç hasılatı, AB resmi dokümanlarında Gross National Product (GNP) ve Gross National Income (GNI) olarak adlandırılmaktadır. GNI kavramı, 2002 yılından itibaren AB bütçesi ve öz kaynakları ile ilgili konularda "AB Öz Kaynakları Yönergesi" çerçevesinde GNP kavramı yerine kullanılmaya başlamıştır.)* ³⁴Eylül 2000 tarihli Öz Kaynaklar Kararıyla yapılan düzenlemeleri aşağıdaki gibi açıkladığımızda, AB gelirler sistemini yakından ilgilendiren kararın önemi kavranabilecektir.

- 1.1.2001 tarihinden itibaren %10'dan %25'e çıkacak toplama maliyetlerini (toplanan paranın %25'inin, gümrükte yapılan masraflara

³⁰ Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi..., s. 9.

³¹ Can, a.g.e, s. 48.

³² http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/06/050610_uk-rebate.shtml.15.04.2005.

³³ Terry Wynn, The EU Budget, Public Perception and Fact, <http://www.lufpig.org/pdf/Terry%20Wynn%20The%20EU%20Budget%20Public%20Perception%20and%20Fact.pdf#search=the%20eu%20budget%20public%20perception%20and%20fact>.02.01.2005.

³⁴ http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp

karşılık olarak tahsilatı yapan ülkede kalmasını ifade eder³⁵) karşılamak amacıyla üye devletlerde kalan geleneksel öz kaynakların yüzdesinde bir artış öngörülmüştür. Böylece, en yüksek KDV kaynağının toplama oranının 2002 ve 2003 de %0,75'e, 2004'de %0,50'ye indirilmesi planlanmış, ve bu çerçevede KDV kaynağı payında 2004 bütçesinde büyük bir indirim yapılmıştır. 2003 yılında %23,5 olan oran, 2004 bütçesinde %14,1 olmuştur.

- İngiltere Düzeltmesi'nin finansmanı konusunda yeni kurallar getirilmiştir. İlk olarak Avusturya, Almanya, Hollanda ve İsveç'in payının, normal değerinin %25'ine indirilmesi; ikinci olarak, genişleme veya üye devletlerce alıkoyulan geleneksel öz kaynakların yüzdesindeki bir artış nedeniyle, İngiltere için meydana gelebilecek öngörülmeyen bir kazanımın engellenmesi.
- Son olarak, bütçe amaçlı bütün tahminlerin 1995 Avrupa Muhasebe Sistemi olan ESA 95'e dayanması öngörülmüştür. ESA 95'de GSMH kavramı özdeş Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) kavramı ile yer değiştirmiştir. Yeni Öz Kaynaklar Kararı'nda bu sebeple GSMH, öz kaynaklar bakımından GSMG'e eşit olarak tarif edilmiştir. Bununla birlikte öz kaynakların tavanı AB GSMH'nin oranı olarak AB emrindeki mali kaynakların miktarında değişiklik olmaması için kabul edilmiştir. Yeni tavan AB'nin GSMG'nin %1,24'üne eşittir.

İngiltere Risturn'ü (İngiltere Çeki) : AB mali çevrelerinde tartışılan ve "16-17 Haziran 2005 AB Zirvesi"ni çıkmaza sokan en son konu İngiltere'ye AB bütçesinden geri ödenen telafi tutarlarıdır.

İngiltere yaklaşık 150 yıldır tarım sektörü adeta olmayan bir ülke konumundadır, nüfusunun tarım ile ilgilenen bölümü %1'in altındadır, (tarımsal üretimi bu oranın da altında), yani İngiltere son 25 yıldır ortalama olarak harcamalarının yarısının tarıma ayrıldığı AB bütçesinden kaynak çekemeyen bir ülkedir. İngiltere aynı zamanda AB'nin en zengin ülkelerinden biri olduğu ve tarım

³⁵ Nurettin Bilici, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Genel Bilgiler, İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme** (Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş.,2004), s. 72.

sektörü çok cılız olduğu için en çok tarımsal ithalatı yapan ülkelerin başında gelmekte ve bu durumu ile AB bütçesine en çok net katkı yapan yani bütçeye aktardığı, bütçeden aldığını fersah fersah aşan bir ülke durumundadır. 1984 yılının Başbakanı Thatcher bu dengesizliğe tepki olarak o dönemde AB Konseyi'ne AB'nin yegane anlamlı ortak politikası olan ortak tarım politikasından çıkmayı önermiş; bu talep AB için çok tehlikeli bir talep olduğundan o dönemin Almanya Şansölyesi Kohl, risturn formülünü ortaya atmıştır. İngiltere'nin AB ortak tarım politikasından çıkmaması karşılığında İngiltere'nin mağduriyetini giderecek bir formül ortaya atmış ve "British Compensation" adı altında bu ülkeye yılda yaklaşık 4,5 milyar Euro telafi ödemeyi karara bağlatmıştır ve bu düzenleme 1984'ten beri böyle yürümektedir. 2005 Haziran AB Zirvesi öncesi AB'nin tarım devi Fransa'nın önderliğini yaptığı bir hareket artık İngiliz risturn'larına bir son verilmesini öne sürmüştü, ama bu öneri İngilizlerin veto tehdidinde çarpmıştır ve şimdilik askıya alınmıştır. Bilindiği gibi mali konulara ilişkin düzenlemeler AB'de hala oybirliğini gerektirmektedir, tek bir ülkenin (bu meselede İngiltere'nin) vetosu ile öneri rafa kalkabilmektedir.³⁶ İngiltere düzeltilmesi kesinlikle en az şeffaf, bütün AB sistemi içinde en karmaşık yapıdır³⁷ İngiltere problemine çözüm olarak Mart 1975 Dublin ve yine Kasım 1979 Dublin zirvelerinde bu ülkenin bütçeye katkısını hafifleten önlemler alınmıştır. Haziran 1984 Fontainebleau zirvesinde ise aynı amaçla 7 Mayıs 1985 kararı ile uygulamaya konulan ve daha sonra 88/376 no ve 24 Haziran 1988 tarihli kararlarla değiştirilen aşağıdaki önlemler alınmıştır.

- 1985 yılı için İngiltere'nin KDV katkısında 1 milyar ECU tutarında götürü indirimi yapılmıştır.
- 1986 yılından itibaren ise yeni bir telafi yöntemi uygulamaya konulmuştur. Buna göre önce İngiltere'nin Topluluğa KDV olarak yaptığı katkı ile Topluluk harcamalarından aldığı pay arasındaki fark bulunacaktır. Katkının hesaplanmasında geleneksel öz kaynaklar dikkate alınmayacaktır. 1988 yılından itibaren farkın bulunmasında GSMH ödentisi de dikkate alınmaya başlanmıştır. Fark, yani İngiltere'nin yaptığı

³⁶ Eser Karakaş, "AB'de Kriz Yaratan Bütçe Meselesi", www.abhaber.com, 22.06.2005

³⁷ İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi...*, s. 23.

fazla ödeme bulunduktan sonra bu miktarın %66'sının İngiltere'ye geri dönmesi sağlanacaktır. İngiltere lehine yapılan bu indirim diğer üye ülkeler tarafından paylaşılıp üstlenilecektir.³⁸

Özetlemek gerekirse, son zamanlarda sıkça tartışılan İngiltere'nin bütçe katkı iadesi, en basit anlatımla; İngiltere'nin AB'ye yaptığı ödeme ile geri aldığı miktar arasındaki açığı kapamak için bulunmuş bir formül, 1984 yılında zamanın başbakanı Margaret Thatcher tarafından kazanılmış bir haktır.³⁹ Margaret Thatcher'in meşhur *“paramı geri istiyorum”* sözü, net destek sağlayanlardan olan İngiltere'nin durumu ile ilgili olarak söylenmiş ve bu ülkedeki tarımsal üretimin özel durumundan kaynaklanmıştır.

İngiltere'nin 5 milyar dolar civarındaki Avrupa Birliği bütçesine katkı iadesi günümüzde de AB liderler zirvesinde ele alınan en tartışmalı konu başlığı olma özelliğini korumaktadır. AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso da, yakınlarda yaptığı bir açıklamada, katkı iadesine son verilmesi gerektiğini çünkü İngiltere'nin ekonomik açıdan 20 yıl öncesine nazaran çok daha iyi durumda olduğunu söylemiştir. Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'a göre de İngiltere bu uygulamadan 'bir dayanışma jesti' olarak feragat etmelidir.

17 Haziran 2005 tarihinde gerçekleştirilen AB Zirvesinde, AB bütçesi konusunda 15 saat süren pazarlıklar sonunda uzlaşmaya varılamamıştır. Zirve sonrası Avrupa Birliği Bütçesi ile ilgili yankı uyandıran gelişmeler yaşanırken, yine İngiltere'nin bu özel durumuyla ilgili çalkantılar yaşanmıştır. Aynı günün akşamı <http://www.isbank.com> adresinde yayınlanan habere göre,

Bütçe tartışmasının merkezinde tarıma büyük AB sübvansiyonlarından en fazla yararlanan Fransa ile tarımda çalışan İngilizlerin sayısı daha az olduğu için diğer ülkelerden daha az sübvansiyon alan ve bunu telafi etmek için 1984'te bütçeye katkısında indirim elde eden İngiltere arasındaki eski bir çekişme bulunuyor. Londra, toplam 106.3 milyar euro olan AB bütçesi içinde kendisine verilen 5.1 milyar euroluk

³⁸ Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları...*, s.43.

³⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/06/050610_uk-rebate.shtml

indirimden gözden geçirilmesini ancak AB'nin bütün tarım politikasının yeniden düzenlenmesi şartıyla düşünebileceğini söyleyerek Paris'e bir gönderme yaptı. Ancak diğer üyeler, İngiltere ekonomisinin 1984'ten beri sanıldığından fazla değişerek birliğin en zenginlerinden biri olduğunu ve yoksul eski komünist doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye girişlerinin maliyetinde üzerine düşen payı ödemesi gerektiğini söylüyorlar⁴⁰

Günümüzde AB'nin gelir düzeyleri düşük yeni üyeleri de İngiltere'nin böyle bir iade alma hakkını sorgulamaktadır.⁴¹ Ancak uygulama; Konsey tarafından oy birliği ile kabul edilen ve sadece benzer bir oy birliği kararıyla değiştirilebilecek şekilde öz kaynaklar kararına eklendiğinden ve Parlamentonun yalnızca bir danışma birimi olmasının getirdiği öz kaynaklar üzerindeki – eğer varsa – sınırlı etkisi nedeniyle, değişim için Konseydeki oy birliği ihtiyacı; İngiltere İndirimi'nin hemen hemen değişmeden, ortaya çıktığı 1984 senesinden beri sürmesine neden olmuştur.⁴²

Tablo 4: 1968-2006 Yılları Arasındaki Süreç Boyunca Bütçenin Gelişimi

Yıllar	Bütçe (EURO)
1968	1 500 000 000
1980	15 900 000 000
1990	44 100 000 000
1995	75 400 000 000
1998	90 581 000 000
1999	96 680 000 000
2000	93 792 000 000
2001	97 189 000 000
2002	100 672 000 000
2003	102 145 000 000
2004	115 434 000 000
2005	119 419 000 000
2006	120 876 000 000

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II, s.1 ve Can, a.g.e. , s.48'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

⁴⁰ http://www.isbank.com/reuters-haber-detay.asp?Document_Header=nYUK720109

⁴¹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/06/050610_uk-rebate.shtml

⁴² İKV, **Avrupa Birliğinin Bütçesi...**, s. 24.

2. MALİ PERSPEKTİFLER

Bütçe konusunda en kapsamlı düzenleme 1988 yılında gerçekleşmiştir. 1988 yılında yapılan kurumlar arası anlaşma ve anlaşmanın bir uzantısı olan mali perspektif bütçe konusunda yenilikler getirmektedir. Anlaşmanın temel hedefi, Bütçenin Tek Avrupa Senedi ile öngörülen, malların dışında kalan üretim faktörlerinin serbest dolaşımı için uyarlı hale getirilmesidir. Bunun için 1988-1992 yıllarını kapsayan birinci mali perspektif kabul edilmiştir. Anlaşmada bu durum “ekonomik ve sosyal uyum” olarak isimlendirilmektedir. Anlaşma gelirler ve harcamalar arasındaki açığı ortadan kaldırmak için “bütçe disiplini” ilkesini getirmiştir. 1 Temmuz 1988’de yürürlüğe giren Anlaşma, Komisyon, Konsey ve Parlamento’nun bütçe disiplini çerçevesinde sorumluluğu paylaşmasını öngörmektedir. Bu anlaşmanın bir parçası olan mali perspektif, bütçe harcamalarının uyumlu ve sektörler bakımından kontrol edilebilir olmasını yapısal politikalar bakımından harcama ve yararlanma dengesinin kurulmasını düzenlemektedir. Özellikle tarımsal harcamalarda bu dengenin korunmasına özen gösterilecektir. Anlaşma ile ayrıca, bütçeye tarımsal harcamalarda dolar ile ECU arasındaki parite farklılığından kaynaklanan değer kayıplarını karşılamak için rezerv konulması da kabul edilmiştir.⁴³

1988 yılından bu yana AB Bütçesi orta dönemli mali plan ya da kısaca “ *mali perspektif* ” olarak adlandırılan ve yıllık harcama üst sınırlarını belirleyen yöntemle hazırlanmaktadır.⁴⁴ Uygulanmakta olan mevcut mali perspektif, AB’nin önceliklerinin tartışıldığı Gündem 2000 müzakerelerinin bir parçası olarak 1999 yılında kabul edilmiştir ve 2000-2006 yılları arasındaki 7 yıllık dönemi kapsamaktadır. Komisyon, Parlamento ve Konsey tarafından ortaklaşa kabul edilen mali perspektif uygulamasıyla 5-7 yıllık süreler içerisinde temel bütçe büyüklükleri tespit edilmekte ve bütçeye çok yıllık tavanlar konularak AB’nin harcamalarının kontrolü amaçlanmaktadır.⁴⁵ Daha anlaşılır bir dille Mali Perspektif; birliğin

⁴³ İrfan Kaya Ülger, “AB Bütçesinin Hazırlanmasında Parlamento ve Bakanlar Konseyi Arasında Yetki Çekişmesi”, <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak99/abbut.htm>, 07.02.2005.

⁴⁴ Ali Kemal Aydın, “AB Bütçesi: Hazırlanması, Gelir Kaynakları, Gider Kalemleri ve Denetimi”, *T.C. Dışişleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi*, (Sayı 13), s.1.

⁴⁵ Aydın, a.g.e., s.2.

harcamalarını belirli başlıklarla (*headings*) sınırlayan, birkaç senelik mali programlama çerçevesi olarak tanımlanmaktadır. Mali Perspektifler, AB politikalarının öncelikleri temelinde bu başlıklara ayrılacak azami AB harcama tutarlarını belirlemektedir. Ancak dikkat edilmelidir ki; Mali Planlama'dan farklı olarak, Mali Perspektifin her alt başlığı için belirlenen tavan miktarı bağlayıcıdır. Ancak başlıklar için belirlenmiş tavan miktarının altında kalan harcamalardan arta kalan miktar, senelik bütçe hesaplaması çerçevesinde farklı bütçe kalemlerine aktarılabilir. Bu yönüyle de harcama kalemleri arasında aktarım esnekliği tanıyan mali perspektifler, birkaç sene için düzenlenen bütçeden (*multiannual budget*) ayrılmaktadır. Bütçe harcamalarının denetlenmesi, orta vadede AB harcamalarının öngörülebilir olması ve senelik bütçe ile ilgili karar alma sürecinde kurumlararası işbirliğini kolaylaştırma hedeflerini güden Mali Perspektif, Avrupa Parlamentosu, AB Komisyonu ve AB Konseyi'nin dahil olduğu karar alma süreci sonunda ortak karar ile oluşturulur.⁴⁶

2.1. 1988-1992 Mali Perspektifi

24 Haziran 1988 Kararı Topluluk maliyesi ile ilgili çok yıllık ilk mali perspektifi uygulamaya koymuştur. Bu mali perspektif Tek Pazar hedefinin gerçekleştirileceği dönem olan 1988-1992 yılları arasında kalan 5 yılı kapsamaktadır. Ayrıntıları verilen perspektif, 1988 yılında tasarlanan mali perspektif olmayıp bu perspektifin 1992 yılı sonu itibariyle gerçekleşmiş halidir.

⁴⁶ http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp

Tablo 5: 1988-1992 Mali Perspektifi Gerçekleşmeleri

Milyon ECU

Taahhüt Ödenekleri					
	1988	1989	1990	1991	1992
1. ATGYF-G Kısmı	27,500	28,613	30,700	33,000	35,039
2. Yapısal Faaliyetler	7,790	9,522	11,555	14,804	18,109
3. Birden Fazla Yıla Yayılı Politikalar	1,210	1,708	2,071	2,466	2,905
4. Diğer Politikalar	2,103	2,468	3,229	5,648	5,936
5. İadeler ve İdari Harcamalar	5,700	5,153	4,930	4,559	3,893
** 6. Parasal Yedekler	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
* Taahhüt Ödenekleri (toplam)	45,303	48,644	53,485	61,477	66,882
- Zorunlu Harcama	33,698	33,764	35,454	37,199	38,235
- Zorunlu Olmayan Harcama	11,605	14,700	18,031	24,278	28,647
Harcama Ödenekleri	43,779	46,885	51,291	58,458	64,081
- Zorunlu Harcama	33,640	33,745	35,372	37,195	38,175
- Zorunlu Olmayan Harcama	10,139	13,140	15,919	21,263	25,906
Harcama Ödeneklerinin GSMG'e Oranı (%)	1,12	1,07	1,09	1,13	1,16
*** ÖngörülmeYen Harcamalar Ödeneği (%)	0,03	0,10	0,09	0,06	0,04
**** Öz Kaynaklar Tavanı (%)	1,15	1,17	1,18	1,19	1,20

Kaynak: Nurettin Bilici, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, Birinci Basım, (Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., 1997) s.13.

- * Taahhüt Ödenekleri, tahsis edildikleri eylemlerle ilgili borçlandırıcı işlemler yapılmasına izin veren ödeneklerdir.
- ** Parasal Yedekler, taahhüdü yapılmış eylemlerin finansmanına yönelik ödeneklerdir. Yapısal Eylemler, ECU'nun değerindeki dalgalanmalardan doğacak kayıpları karşılamak amacıyla yer alır. Örneğin Amerikan Doları'nın değerinin ECU karşısında düşürülmesi Amerikan tarım ürünlerinin fiyatlarının düşmesine bu da Topluluk Bütçesi'nden tarım ürünleri ihracında verilen iadelerin artmasına yol açar.
- *** ÖngörülmeYen Harcamalar Ödeneği'nin büyük kısmı ise Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Federal Almanya ile birleşen Doğu Almanya Lander'leri yararına kullanılmıştır.
- **** Öz Kaynak Tavanı, yapılabilecek en yüksek harcama miktarını AT GSMH yüzdesi olarak ifade eder⁴⁷

⁴⁷ Bilici, Avrupa Birliği Mali Yardımları..., s. 13.

2.2. 1993-1999 Mali Perspektifi

12 Aralık 1992 tarihinde gerçekleştirilen Edinburg Zirvesinde 1993-1999 dönemi için Mali Perspektif kabul edilmiş ve bu bağlamda Topluluk bütçesi 1993'de 69 milyar Euro'dan, 1999'da 84 milyar Euro'ya yükselmiştir.⁴⁸

1988-1992 Mali Perspektifinin uygulanmasının tamamlanmış olması bir bakıma yeni bir Mali Perspektifi gerekli kılmıştır. İkinci Mali Perspektif, Komisyon Başkanı Delors'un hazırladığı İkinci Delors Paketi esas alınarak tartışılmış ve yoğun müzakereler sonucunda kabul edilmiştir. AB'nin 1993-1999 yılları arasında kalan yedi yıl ile ilgili harcamalarını gösteren bu mali perspektif aşağıda görülmektedir.

1993-1999 mali perspektifi üç yeni üye ülkenin katılımı nedeniyle 1995 yılından itibaren revize edilmiş, mevcut rakamlar yükseltilmiştir. Buna göre tabloda yer alan harcama ödenekleri miktarları 1995 yılı için 69,150 milyon ECU'den 77,229 milyon ECU'ye, 1996 yılı için 71,290 milyon ECU'den 82,223 milyon ECU'ye, 1997 yılı için 74,491 milyon ECU'den 85,044 milyon ECU'ye, 1998 yılı için 77,249 milyon ECU'den 87,700 milyon ECU'ye, 1999 yılı için ise 80,114 milyon ECU'den 90,449 milyon ECU'ye çıkmıştır. Diğer taraftan Toplulukta yaşanacak ekonomik performans GSMH'nin yüksek yada düşük çıkmasına yol açacak, bu da hedeflenen rakamlarda sapmaları beraberinde getirecektir.⁴⁹

⁴⁸ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, a.g.e., s. 146.

⁴⁹ Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları...*, s.18.

Tablo 6: 1993-1999 Mali Perspektifi Gerçekleşmeleri

Milyon ECU

Taahhüt Ödenekleri Appropriationsfor Commitments	1992 Fiyatları						
	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
1. Tarım Harcama Kalemi	35,230	35,095	35,722	36,364	37,023	37,697	38,389
%. Yapısal Faaliyetler (structural actions)	21,277	21,885	23,480	24,990	26,526	28,240	30,000
-Yapısal Fonlar ve Diğer Yapısal Faaliyetler	19,777	20,135	21,480	22,740	24,026	25,690	27,400
- Uyum Fonu	1,500	1,750	2,000	2,250	2,500	2,550	2,600
3. İç Politikalar (internal policies)	3,940	4,084	4,323	4,520	4,710	4,919	5,100
4. Dış Faaliyetler (external actions)	3,950	4,000	4,280	4,560	4,830	5,180	5,600
5. İdari Harcamalar (administriation)	3,280	3,380	3,580	3,690	3,800	3,850	3,900
6. Yedek Akçeler	1,500	1,500	1,100	1,100	1,100	1,100	1,100
- Parasal yedekler	1000	1000	500	500	500	500	500
- Acil Yardım	200	200	300	300	300	300	300
- Ödünç Yedek Akçesi	300	300	300	300	300	300	300
Taahhüt Ödenekleri (toplam)	69,177	69,944	72,485	75,224	77,989	80,977	84,089
Harcama Ödenekleri (toplam)	65,980	67,036	69,150	71,290	74,491	77,249	80,114
Harcama Ödeneklerinin GSMG'e Oranı (%)	1,20	1,19	1,20	1,21	1,23	1,25	1,26
Beklenmedik Harcamalar Marjı (%)	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Öz Kaynaklar Tavamı (%)	1,20	1,20	1,21	1,22	1,24	1,26	1,27
Dış Harcamalar Toplamı	4,450	4,500	4,880	5,160	5,430	5,780	6,200

Kaynak: Nurettin Bilici, Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye, Birinci Basım, (Ankara: Akçağ Basım Yayımları Pazarlama A.Ş., 1997), s.17-18

2.3. Gündem 2000

Gündem 2000, AT Komisyonu tarafından 15 Temmuz 1997 tarihinde kabul edilen belgedir. Komisyon, bu belgeyi AB Konseyi tarafından kendisine yöneltilen AB'nin genişlemesi, ortak politikaların reformu, 31 Aralık 1999 tarihinden sonra AB'nin mali çerçevesinin nasıl olması gerektiği sorularına yanıt olarak hazırlamıştır. Komisyon'un üyelik başvuruları için hazırladığı görüşlerin (avis) de eklendiği belge, XXI. Yüzyılın başında AB'nin gündeminde yer alacak sorunların tümünü kapsamaktadır.

Gündem 2000 üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölüm kendi içerisinde üç kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım AB politikalarının desteklenmesi ve yenilenmesi ile ilgilidir, özellikle "Ortak Tarım Politikası" ve "Ekonomik ve Sosyal Uyum" için gösterilen çabalar bu bölümde incelenmektedir. İkinci kısım genişleme konusunda AB'nin yeni hedeflerine ulaşabilmesiyle ilgili önerileri kapsamaktadır. Üçüncü kısımda ise 2000-2006 yılları arası dönemi kapsayacak yeni bir mali çerçeve oluşturulması önerilmektedir.

Gündem 2000'in ikinci bölümünde güçlendirilmiş bir üyelik öncesi stratejisi önerilmektedir. Bu strateji iki yeni unsuru kapsamaktadır; katılım ortaklıkları ve aday ülkelerin Topluluk programları ile Topluluk müktesebatının uygulanmasına ilişkin mekanizmalara çok yönlü katılımı.

Son bölümde ise genişlemenin AB politikaları üzerindeki olası etkileri incelenmektedir.

Uzun süren müzakereler sonucunda 24-25 Mart 1999 tarihlerinde Berlin'de düzenlenen olağanüstü Zirve'de üye ülkeler Gündem 2000 üzerinde uzlaşmaya varmış ve AB Bütçe harcamalarının dengelenmesi amacıyla bir dizi reformu kabul etmiştir.⁵⁰

⁵⁰ İKV, AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi, (İstanbul, Ekim 2003, 2. Baskı)

2.4. 2000-2006 Mali Perspektifi

Avrupa Birliği Komisyonu, Haziran 1997'de Avrupa Birliği'nin 2000-2006 yılları arasında kalan dönemde karşılaşacağı, özellikle MDAÜ (Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri)'lerin üyelik beklentileri, kamu harcamalarını karşılama gereği ve üye ülkelerin AB Bütçesine yaptıkları katkılar bağlamındaki endişeleri gibi yeni zorlukları Gündem 2000 (Agenda 2000) başlıklı doküman kapsamında ele almıştır. Yukarıda sözü edilen Gündem 2000, Ortak Tarım Politikası, Ekonomik ve Sosyal Uyum Fonu, katılım öncesi stratejinin oluşturulması, gelecekteki genişlemenin sonuçları ve Topluluğun finansmanı konularını kapsamaktadır. Komisyon 2006 yılına kadar öz kaynaklara ilişkin GSYİH'nın % 1,27'si oranında değişiklik yapılması gerekmeksizin Topluluk politikalarının önerilen şekilde geliştirilmesi ile bir grup aday ülkenin katılımının mümkün olduğunu gösteren ve 2000-2006 yıllarını kapsayan bir mali perspektif oluşturmuştur.⁵¹

25-26 Mart 1999 Berlin Zirvesi'nde onaylanabilen 3. Mali Perspektifin kabulü, yirmi ay süren çetin pazarlıkların arkasından gerçekleşebilmiştir. Zirve'nin son gününde pazarlıklar aralıksız yirmi saat sürmüştür. Bu pazarlıkların can alıcı noktasını, AB'ye üye olması beklenen yeni ülkelere bu dönem ödeneklerinden pay ayrılıp ayrılamayacağı konusu oluşturmuştur. Almanya, Fransa gibi bütçeye yüksek oranda katkı sağlayan ülkeler, aday ülkelerin de bu pastadan pay alması tezini savunmuş, İspanya, Yunanistan gibi bütçeden önemli gelir elde eden ülkeler ise bu teze karşı çıkmışlardır. İkinci grup ülkeler, kendi kazanılmış hakları ile aday ülkelerin finanse edilemeyeceğini, aday ülkeler için yeni kaynaklar yaratılması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Zaman zaman kırıncı, sert tavırlar alınmasına neden olan bu süreç, Topluluğun fakir üyeleri lehine sonuçlanmıştır. İspanya, Yunanistan, Portekiz gibi kaynaklarını koruyan ülkelerin liderleri, zirve sonunda ülkelerine ayrılan mali yardım miktarlarını vererek, Zirveden kendilerinin kazançlı çıktığını açıklamışlardır. Örneğin, İspanya lideri Jose Marie Aznar'ın temsil ettiği İspanya'ya, yedi yıl için ayrılan mali yardım

⁵¹ İKV, AB ve Türkiye-AB İlişkileri..., s.12.

miktarı net 50 milyar Euro olarak planlanmıştır. Bu yardım miktarı, İspanya'nın 1993-1999 döneminde sağladığı 43 milyar Euro tutarındaki miktar göz önünde tutulduğu vakit, kayda değer bir artışı ifade etmektedir. Pazarlıkların bu şekilde sonuçlanması, doğal olarak aday ülkelerin aleyhine bir gelişme olmuştur.⁵²

3. Mali Perspektif görüşmelerinde Almanya, uyum fonunun kaldırılması ve tarım harcamalarının azaltılması tezini kabul ettirememiş, buna karşılık eski Doğu Almanya bölgeleri için bir hayli kaynak sağlamış, bütçeye yaptığı net katkısını da bir parça azaltmıştır.

Daha önce sözünü ettiğimiz İngiltere'nin İngiltere Çeki olarak da adlandırılan bütçe avantajı 3. Mali Perspektif görüşmelerinde de gündeme gelmiştir. İngiltere bu dönemde de bütçenin yarısının tarım harcamalarına ayrıldığını, ülkesinin bu pastadan yeterli pay alamadığını, dolayısıyla diğer ülkelerin bu farkı kendisine iade etmesi gerektiği tezini savunmaya devam etmiş, bu uygulamanın kaldırılması gerektiği yönündeki yoğun taleplere karşı koymuş ve sonuçta "çek" ini korumayı başarmıştır. Berlin Konseyi'nde İngiltere'nin ödemediği tutarın diğer ülkelere dağıtımını konusunda Almanya, Avusturya, Hollanda ve İsveç'e düşen payın azaltılması yönünde bir değişiklik yapılmıştır. Buna göre İngiltere'nin ödemediği tutar, önce on dört ülkeye GSMH'leri oranında dağıtılmakta, arkasından bu dört ülkeye düşen tutarın % 75'i tekrar diğer on ülkeye dağıtılarak bu dört ülkenin İngiltere Çeki yüzünden uğradıkları zarar azaltılmıştır. Tablo 6'da, bu tartışmaların arkasından kabul edilen 2000-2006 Mali Perspektifinin ayrıntıları verilmiştir.⁵³

⁵² Asomedy, <http://www.e-aso.org.tr/asomedy/nisan2002/dosyanisan2002.html>, Nisan 2002,

⁵³ Bilici, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri...*, s.70.

Tablo 7: 2000-2006 Mali Perspektifi

Milyon EURO

Taahhüt Ödenekleri Appropriations for Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Tarım (agriculture)	41,738	44,530	46,587	47,375	49,305	51,439	52,618
- Tarım Harcamaları (Kırsal kalkınma hariç)	37,352	40,035	41,992	42,680	42,769	44,598	45,502
- Kırsal Kalkınma ile İlgili Tedbirler	4,386	4,495	4,595	4,698	6,536	6,841	7,116
2. Yapısal Faaliyetler (structural actions)	32,678	32,720	33,638	33,968	41,035	42,441	44,617
-Yapısal Fonlar (structural funds)	30,019	30,005	30,849	31,129	35,353	37,247	38,523
- Uyum Fonu (cohesion fund)	2,659	2,715	2,789	2,839	5,682	5,194	6,094
3. İç Politikalar (internal policies)	6,031	6,272	6,558	6,796	8,722	9,012	9,385
4. Dış Faaliyetler (external actions)	4,627	4,735	4,873	4,972	5,082	5,119	5,269
5. İdari Harcamalar (administration)	4,638	4,776	5,012	5,211	5,983	6,185	6,528
6. Rezervler (Reserves)	906	916	676	434	442	446	458
- Parasal rezerv (monetary reserve)	500	500	250	0	0	0	0
- Garanti Rezervi (guarantee reserve)	203	208	213	217	221	223	229
- Acil Yardım Rezervi (emergency aid reserve)	203	208	213	217	221	223	229
7. Katılım Öncesi Yardım (preaccession aid)	3,174	3,240	3,328	3,386	3,455	3,472	3,566
- Tarım (agriculture)	529	540	555	564			
- Katılım Öncesi Yapısal Araçlar	1,058	1,080	1,109	1,129			
- PHARE (Aday Ülkeler-applicant countries)	1,587	1,620	1,664	1,693			
8. Tahminatlar					1 410	1 305	1 074
Taahhüt Ödenekleri (toplam)	93,792	97,189	100,672	102,145	115,434	119,419	123,515
Harcama Ödenekleri (toplam)	91,332	94,730	100,078	102,767	111,380	114,060	119,112
Harcama Ödeneklerinin GSMG'ye Oranı (%)	1,07	1,07	1,09	1,11	1,11	1,08	1,08
Beklenmedik Harcamalar Marjı (%)	0,17	0,17	0,15	0,13	0,13	0,16	0,16
Öz Kaynaklar Tavanı (%)	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24	1,24

Kaynak: European Commission, Financing The European Union, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II, s.1

2.5. 2007-2013 Mali Perspektifi

2007-2013 Mali Perspektifi'nin ilk hazırlıklarına 2003 yılında başlanmıştır. Komisyon 10 Şubat 2004 günü 7 yıllık dönemi kapsayan yeni mali perspektifle ilgili bildirimini Konsey'e ve Avrupa Parlamentosu'na sunmuştur.⁵⁴

16-17 Aralık 2004'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirisi'nde, 2007-2013 mali perspektifi ile ilgili açıklamalar "Mali Çerçeve 2007-2013" başlığı altında, 31.-36. maddeler arasında yer almaktadır.

m. 31. Avrupa Konseyi, Komisyon'un, Kurumlararası Anlaşma / esneklik ve öz kaynaklar da dahil olmak üzere, 2007-2013 Mali Çerçeve tavsiyelerine ilişkin gerçekleştirdiği yoğun çalışmasına yönelik Başkanlık İlerleme Raporu'nu not etmiştir.

m. 32. Avrupa Konseyi, kapsamlı müzakerelerle kararlaştırılacak yeni Mali Çerçeve'nin, genişlemiş Birlik'teki gelişmişlik farklılıklarından kaynaklananlar da dahil olmak üzere, gelecekteki zorluklarla etkili ve hakkaniyetli bir şekilde başedebilecek gerekli mali araçları ortaya koyması gerektiğini teyit etmiştir. Antlaşma ile uyumlu olarak belirlenen politikalar, yetki ikamesi, oransallık ve dayanışma ilkeleri ile tutarlı olmalı ve katma değer yaratmalıdır. Her bir politika alanı için yapılan harcamalar genel harcama seviyesinin içinde değerlendirilmeli, bu harcamalar öz kaynaklar konusu da dahil olmak üzere genel müzakereler bağlamında ele alınmalıdır.

m. 33. Gelecek Mali Perspektif, üye ülkelerdeki bütçe konsolidasyonu bağlamında, bütün politika alanlarında bütçe disiplinine yönelik kararlı çabalara tanıklık etmelidir. Bu amaca, özellikle geniş politika alanları ve dengeli ödeme taahhüdü oranları arasına kesin sınırlar çekilmesi yoluyla ulaşılabacaktır. Bütçe

⁵⁴Aydın, a.g.e., s.3.

esnekliğine yönelik mevcut önlemlerin iyi işlemesi nedeniyle bu aşamada ek esneklik düzenlemelerine gerek görülmemektedir.

m. 34. Avrupa Konseyi öz kaynakların tavan sınırının GSMH'nin %1,24'ü seviyesinde tutulmasına ilişkin Komisyon önerisini uygun bulduğunu belirtmiştir. Avrupa Konseyi Komisyon'un öz kaynaklar sisteminin işleyişi ve şimdiye kadar ortaya koyulmuş çeşitli tutumlar ışığında genel bir ayarlama mekanizması geliştirilmesine ilişkin önerisi hakkındaki raporunu kayda almıştır. Avrupa Konseyi, sistemin basitleştirilmesi de dahil olmak üzere, bu kapsamda ortaya çıkan bütün konuların incelenmesi amacıyla Komisyon ve Konsey'e çağrıda bulunmuştur.

m. 35. Yeni Dönem Başkanlığı Komisyon ile işbirliği halinde, gelecek Mali Çerçevenin oluşturulması için gerekli çalışmaları yoğunlaştırmaya davet edilmiştir. Mali Çerçeveyle ilgili daha ileri çalışma, Komisyon'un önerileri ve güncel birçok konuyu içeren İlerleme Raporu'na ilişkin üye ülkelerin tutumlarını dikkate almalı ve 2005 yılına kadar siyasi bir anlaşmaya varılması da dahil olmak üzere, Çok Yıllı Stratejik Programın takvimine uygun olmalıdır.

m. 36. Yeni Başkanlık Avrupa Parlamentosu ile temasların gerçekleştirilmesi için gerekli adımları atmaya davet edilmiştir.⁵⁵

Avrupa Komisyonu, 2007-2013 Mali Çerçevesi'ne ilişkin detaylı öneriler içeren son paketi 6 Nisan 2005'de kabul etmiştir. Bu paket, Temmuz ve Eylül 2004'teki öneri paketlerini tamamlamakta ve AB Bakanlar Konseyi ve yeni Mali Çerçeve üzerinde anlaşmaya varmaları için gereken son Paketi oluşturmaktadır⁵⁶ AB Komisyonu, 2007-2013 dönemi için AB Bütçe yapısına ilişkin benimsediği bildirmede, AB'nin mali yapısının esas olarak Lizbon Ajandası'nın siyasi hedeflerine ve AB'nin sürdürülebilir kalkınma amacına uygun olarak yapılandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. AB Komisyonunun önerdiği taslakta sunulan uzun vadeli üç AB hedefi şunlardır:

⁵⁵ Brussels European Council Presidency Conclusions, 16/17 December 2004, Council of The European Union, Brussels, 17 December 2004, s.6-7.

⁵⁶ <http://www.ikv.org.tr/turkiye-ab/kronoloji/2000-2010.htm>

- **Sürdürülebilir Kalkınma :** Bütünleşme sürecini tamamlamış bir AB Tek Pazarı'nın daha geniş çaplı bir hedef olan sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede ekonomik, sosyal ve çevre politikalarını harekete geçirmesi,
- **AB Vatandaşı:** AB'nin özgürlük, adalet ve güvenlik alanı oluşturmasına bağlı olarak oluşacak siyasi vatandaşlık kavramı oluşturması,
- **Küresel Bir Ortak :** AB'nin dünyadaki rolünün güçlendirilmesi.

Bu siyasi hedeflere ulaşmak için AB Komisyonu, 7 yıllık dönemde yıllık ortalama, gayri safi iç hasılasının % 1,14'ü civarında bir harcamayı öngörmektedir. İlk dönemde genişlemeye bağlı olarak, harcama düzeyi artsa da, söz konusu dönem sonunda, 2013 itibari ile bütçenin 143,1 milyon EURO düzeyinde kalmasını öngörmektedir. Buna karşılık Bulgaristan ve Romanya da eklenerek hesaplanırsa, genişleme AB nüfusunu 375 milyondan 480 milyona yükseltirken, 2007-2013 dönemi gayri safi AB iç hasılasının sadece %6 oranında artması beklenmektedir.

AB Komisyonu'nun hazırladığı taslakta, AB mali yapısı da yeniden düzenlenerek, bütçe beş ayrı başlık altında yeniden yapılandırılmaktadır.

1. Başlık: Sürdürülebilir büyüme: Bu başlık iki ayrı alt başlığa ayrılmaktadır.⁵⁷

(a) Büyüme ve iş olanaklarının yaratılması için rekabetçilik:

Yeni mali perspektifin temel hareket noktasının Lizbon Stratejisi'nde öngörülen 2010 yılında AB'yi dünyanın en büyük bilgiye dayalı rekabetçi ekonomisi haline getirme hedefinin olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle yeni perspektifte en önemli başlıklardan bir tanesi sürdürülebilir büyüme olarak belirtilmiştir. Rekabetin artırılması ve ekonomik büyümeye katkı sağlanması amaçlarıyla bu başlığa önemli

⁵⁷ http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp, "AB Bütçesi ve Mali Perspektifler", s.7.

bir oran ayrılmıştır.⁵⁸ Bildirge bu alanda, genişlemeyle birlikte dünyanın en geniş iç pazarı haline gelecek AB'yi, dünyada ABD, Japonya ve Çin'den daha rekabetçi hale getirme hedefinden hareketle bütçede ciddi bir artış öngörmekte ve bu alandaki mali kaynakların da özellikle araştırma-geliştirme, eğitim ve Trans-Avrupa ağına aktarılmasını önermektedir.

(b) Büyüme ve iş olanaklarının yaratılması için uyum:

Bu alanda öngörülen harcamalar bölgelerin rekabetçiliğini arttırmayı hedeflemektedir. Bu arada, zengin eski üye ülkeler ile fakir yeni üye ülkelerin fakir bölgelerine eşit muamele çerçevesinde kaynak aktarımını öngörülmektedir.

2. Başlık: Doğal kaynakların korunması ve yönetimi:

Tarım (iç pazara ilişkin harcamalar ve çiftçilere yönelik doğrudan ödemeler), balıkçılık, kırsal kalkınma, çevre ile ilgili harcamalar bu başlığın altında ele alınmaktadır.Şimdiye dek ayrı bir harcama kalemi olan ve bütçeden en yüksek payın ayrıldığı tarım artık kendi başına ayrı bir kalem değildir.

3. Başlık: AB vatandaşlığı, özgürlük, adalet ve güvenlik:

AB Komisyonu tarafından yeni yaratılan bu başlık altında, doğuya doğru genişleme ile birlikte daha da önem kazanacak politikalara bütçeden pay ayrılmakta, göç politikası, sınır kontrolleri, sağlık ve tüketici haklarının korunması gibi konular bu başlık altında değerlendirilmektedir.

4. Başlık: Küresel bir ortak olarak AB:

Avrupa Kalkınma Fonu; halen bütçeden ayrı ek bir fondan yapılan Afrika, Pasifik ülkelerine yapılacak yardımlar bu başlık altında ele alınmaktadır, Ayrıca Türkiye'ye yapılacak katılım öncesi yardımlar da bu başlık altından finanse edilecektir.

⁵⁸ Aydın, a.g.e., s.2.

5.Başlık: İdari Yönetim

2007-2013 Mali perspektifinde, AB Komisyonu, “AB öz kaynakları tavan miktarını” (*own resources ceiling*) artırmayı önermemiş; AB’nin harcama tavanını 2007-2013 dönemi için gayri safi AB iç hasılasının %1.24’ü ile sınırlı tutmuştur. Bu harcama tavanının ise, bu dönem içerisinde ortalama %1.14’ünün kullanılmasını öngörmüştür. AB’nin gelir kaynakları ile ilgili olarak da AB Komisyonu yeni bir düzenleme getirmemiştir.⁵⁹

2007-2013 mali planlamasına damgasını vuran temel olgu, AB’ye yeni katılan on ülke ve bu katılmanın gerektirdiği finansmanın sağlanması olmuştur. Bu amaç doğrultusunda ortak tarım politikasına ayrılan kaynağın, yapısal fonların kısırdaması ve küçük artışlar göstermesi gerekmektedir. 1958’den günümüze AB bütünleşme sürecinde güney diye adlandırılan ve nispeten daha fakir üye ülkelerin (İtalya’nın güneyi, Yunanistan vs.) artık bu konumdan kurtuldukları ve yapısal fonların artık ağırlıklı olarak yeni üye Doğu Avrupa ülkelerine kayması görüşü Avrupa Birliği yetkili organlarında ağır basmaya başlamıştır ve bu kaynak akışının yön değiştirmesi bile AB’nin kuruluş amacına uygun sonuçları aldığı bir göstergesidir. 2007-2013 mali perspektifinin temel amaçları resmi belgelerde genişleme sürecinin başarısına katkı yapmak, Birliğin küresel rekabet gücünü artırmak, Avrupa ekonomisini daha sağlam temellere oturtmak, yeni ve daha nitelikli istihdam olanakları yaratmak, özgürlük, adalet ve güvenlik ortamına maddi katkılar yaparak AB yurttaş kavramının gelişmesine destek vermek ve böylece AB’nin küresel rolünü artırmaktır. 2007-2013 mali perspektifi bu dönem içinde yapılacak senelik bütçelere rehber niteliğinde olacaktır. Bu yeni dönemde üye ülkeler için değişen ve değişmeyen ilkeler söz konusudur. Değişmeyen ilkelerin başında üye ülkelerin AB bütçesine öz kaynak adı altında aktaracakları kaynağın ulusal milli gelire oranının tavanının % 1,24 olarak kalacak olmasıdır. Ortak tarım politikası harcamalarının tavanı 2007-2013 dönemi için belirlenmiş bulunmaktadır; (2002 Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde alınan karara göre tarıma ayrılan kaynakların tavanının her sene % 1 artırılması öngörülmüyor; ama döneme ilişkin beklenen enflasyon ortalamasının da % 2 olduğu unutulmamalıdır). Bu mali perspektif döneminde tam üye olacak olan

⁵⁹ http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp, “AB Bütçesi ve Mali Perspektifler”, s.6-8.

Bulgaristan ve Romanya'nın tarım sorunları için gerekecek kaynak için ek ödenek de bütçeye konulmuştur; 2007-2013 dönemi için AB Komisyonu 14 Temmuz 2004 tarihinde toplam 1 trilyon Euro dolayında ödenek ayırmış bulunmaktadır ve bu ödeneğin nasıl bölüştürüleceği ve nasıl finanse edileceği ayrı bir tartışma konusu olma özelliğini korumaktadır.

Bütçe ödeneklerinin toplamı AB ülke gelirlerinin toplamının % 1,14'üne ulaşmaktadır. AB bütçesi, üye ülkelerin ulusal bütçelerine oranla oldukça küçük bir bütçe durumundadır; AB üyesi ülkelerin ulusal bütçelerinin milli gelirlerine oranı % 40'lar hatta bazı ülkelerde % 50'ler dolayında dolaşırken AB bütçesinin AB ülkelerinin toplam gelirin oranı sadece % 1,14'tür. AB yurttaşlarının her biri senede sadece 240 Euro ödemeyi AB bütçesi için yapmaktadır ve bu büyüklük günde sadece 66 cent'lik bir ödemeye tekabül etmektedir. Yani her Avrupalı günde 66 cent'i AB bütçesi için ödemektedir ama bu büyüklük ulusal bütçelerin finansmanı için AB yurttaşlarının ödedikleri verginin yanında oldukça küçük kalmaktadır.

Avrupa'da mali süreçlere ilişkin en çok tartışılan konuların başında AB bütçesinin tavanının AB ülkelerinin toplam gelirin oranı gelmektedir; 2000-2006 bütçe döneminde AB bütçe harcamalarının toplam AB ülkelerinin gelirin oranı % 1,1 ile sınırlandırılmıştı, ama bu dönemde on beş üyeli bir Birlik söz konusuydu ve bu ülkelerin gelir düzeyleri yüksek ve kişi başına gelirler de belirgin bir yakınlaşmayı tamamlamıştı. Şu anda üye sayısı 25'e çıkmıştır ve yeni ülkelerin gelir düzeyleri on beşler Avrupa'sının altındadır; Lizbon Stratejisine göre de orta vadede AB daha rekabetçi bir ekonomik ortamda istikrarlı ve sürdürülebilir bir büyüme ortamını yakalayabilmek için AB bütçesini de kullanarak daha fazla araştırma-geliştirme harcaması yapmayı hedeflemiştir. 2007 senesinde 27 üyeye ulaşacak olan AB'nin daha rekabetçi bir AB doğrultusunda sonuçlanması için AB bütçe tavanının % 1'i aşması şart gibi gözükmektedir. 2007-2013 Mali Perspektifinde yedi yıllık toplam harcama 1 trilyon Euro'yu aşmaktadır. Bu meblağın yaklaşık 472 milyar Euro'su yani % 46'sı AB ekonomisini daha rekabetçi ve daha hızlı büyüyen bir ekonomi yapmak ve daha çok ve daha kaliteli istihdam için kullanılacaktır. Toplam harcamanın (yedi yıllık) % 40'ı yani 405 milyar doları tarım

sektörüne harcanacaktır. (AB; tarımını daha rekabetçi bir yapıya kavuşturur iken aynı zamanda kırsal kalkınmayı ilerletmek ve çevreyi daha iyi korumayı da arzulamaktadır). Bütçenin yaklaşık % 10'u yani, 95 milyar Euro'su ise AB'nin dış ilişkilerine, AB'nin küresel rekabet ortamında daha güçlü bir aktör olması için harcanacaktır. % 2,4'ü Avrupa vatandaşlığı kavramının gelişimi için, % 2'si idari masraflar için harcanacaktır.

AB bütçelerinin finansmanında devrimsel değişiklikler beklenmemektedir. Ancak Türkiye'nin tam üye olacağı tarihten sonra, AB bütçelerinin finansman biçiminin köklü bir biçimde değişmesi beklenmektedir. Yıllardır Avrupa'da çok tartışılan, ama somut uygulama pek bulamayan enerji ve karbondioksit emisyon vergisi, muhtemelen AB bütçelerinin finansmanında KDV kökenli gelir ile birlikte ağırlıklı bir yere sahip olacaktır. Bu gelişme maliye teorisinde de önemli değişikliklere yol açacaktır. Zira bu tarihlerden sonra kamusal nitelikli harcamaların, finansmanının temeli ve meşruiyeti artık mali güç ilkesi değil, özel ve tüzel kişilerin enerji kullanım kapasiteleri ve çevreye verdikleri zarar olacaktır. Orta yol bir yorum ise mali gücün göstergesinin bundan sonra "enerji tüketimi" olarak yorumlanabileceğidir. 2014 ve sonrası için planlanan yeni finansman modaliteleri öz kaynak sisteminin çöküşü nedeni ile gündeme gelen haklı bir arayış olarak yorumlanmaktadır. Enerji tüketimi, karbondioksit emisyonu yeni öz kaynak matrahlarına dönüşecektir ancak bu sistemin de sanayi sonrası toplum modeli gerçekleri ile ne kadar uyduğu ayrı bir tartışma konusu yaratmaktadır; "Eğer AB'ye karşı iseniz 2014 sonrası AB bütçesinin finansmanını AB'nin sanayileşme aşamasında kalmış ülkelerinin yapmak zorunda kalacağını ileri sürebilirsiniz".⁶⁰

⁶⁰ Eser Karakaş, "AB'de Kriz Yaratan Bütçe Meselesi", http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=5917, 22.06.2005

Tablo 8: 2007-2013 Mali Perspektifi

Milyon Euro-2004 Fiyatlarıyla

Taahhüt Ödenekleri	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1.Sürdürülebilir Büyüme	47.582	59.675	62.795	65.800	68.235	70.660	73.715	76.785
1a.Büyüme ve iş olanaklarının yaratılması için Rekabetçilik	8.791	12.105	14.390	16.680	18.965	21.250	23.540	25.825
1b. Büyüme ve iş olanaklarının yaratılması için Uyum (a)	38.791	47.570	48.405	49.120	49.270	49.410	50.175	50.960
2. Doğal kaynakların korunması ve yönetimi	56.015	57.180	57.900	58.115	57.980	57.850	57.825	57.805
-ile ilgili olarak Tarım-Pazara yönelik harcamalar ve doğrudan ödemeler	43.735	43.500	43.673	43.354	43.034	42.714	42.506	42.293
3. Vatandaşlık,özgürlük güvenlik ve adalet	1.381	1.630	2.015	2.330	2.645	2.970	3.295	3.620
4. Küresel bir ortak olarak AB (b)	11.232	11.400	12.175	12.945	13.720	14.495	15.115	15.740
5. İdari Yönetim (c)	3.436	3.675	3.815	3.950	4.090	4.225	4.365	4.500
Tazminatlar	1.041	-	-	-	-	-	-	-
Toplam Taahhüt Edilen Tahsisat	120.688	133.560	138.700	143.140	146.670	150.200	154.315	158.450
Toplam ödenecek tahsisat (a) (b)	11.740	124.600	136.500	127.700	126.000	132.400	138.400	143.100
Ödenecek tahsisatın AB gayri safi yurt içi gelirine oranı	1.09%	1.15%	1.23%	1.12%	1.08%	1.11%	1.14%	1.15%
Mevcut marj payı	0.15%	0.09%	0.01%	0.12%	0.16%	0.13%	0.10%	0.09%
Özkaynaklar tavanının AB gayri safi yurt içi gelirine oranı	1.24%	1.24%	1.24%	1.24%	1.24%	1.24%	1.24%	1.24%

Kaynak: Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, **Building Our Common Future, Policy challenges and budgetary means of the enlarged union2007-2013**, (Brussels, 26.2.2004 COM(2004) 101 final/2) s.29.

- (a) 2006 yılından itibaren dayanışma fonu için yapılan harcamaları kapsamaktadır. (2004 fiyatlarında 1 milyon EURO). Ancak ilgili ödeme kalemleri 2007 yılından itibaren hesaplanmıştır.
- (b) Avrupa Kalkınma Fonu'nun AB Bütçesi'ne katılmasının 2008 yılından itibaren gerçekleşmesi beklenmektedir. 2006 ve 2007 yıllarına ilişkin taahhütler sadece karşılaştırma imkanı sağlaması açısından eklenmiştir. Ödeme kalemleri arasında 2008 yılından önceki taahhüt üzerine ödemeler hesaba katılmamıştır.
- (c) AB Komisyonu dışındaki AB kurumları için yapılan idari harcamaları, emekli aylıkları ve Avrupa okulları masraflarını kapsamaktadır. Komisyon'un harcamaları ise ilk dört harcama kalemi altında belirtilmiştir.

3. AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ'NİN PRENSİPLERİ

Avrupa Birliği Bütçesi'nin temel prensipleri ve aktörleri ile bütçe sürecinin ana noktaları Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma'nın Mali Hükümler başlığı altında yer almaktadır (m.268-280). Bu antlaşmaya göre Avrupa Birliği Bütçesi'nin altı temel prensibi şu şekilde belirlenebilir.

- **Birlik Prensibi** : Birlik prensibi Antlaşmanın 268. maddesinin birinci paragrafında belirlenmiştir. Topluluğun bütün gelir ve giderleri tek bir belgede bir arada yer almaktadır.
- **Yıllık Olma Prensibi** : Yıllık olma prensibi de yine Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 268. maddesinin birinci paragrafında ve ayrıca madde 271(1) ve 272(1)'de yer almaktadır. Bu prensibe göre bütçe faaliyetleri öngörülen bütçe yılı ile ilgilidir.⁶¹ Ancak çoğu AB programının birkaç yılı kapsayacak şekilde düzenlenmesi nedeniyle, taahhüt edilen tahsisat (*commitment appropriations*) ve ödenecek tahsisat (*payment appropriations*) kavramları oluşturulmuştur. Taahhüt edilen tahsisat, AB'nin birkaç yıl boyunca çeşitli politikaları için ödemeyi taahhüt ettiği kalemleri kapsarken, ödenecek tahsisat geçmiş senelerde ödenme taahhüdünde bulunulan miktarlar ile içinde bulunulan mali yıl içinde ödenmesi gereken kalemleri kapsamaktadır.⁶²

Bu prensip Topluluk yetkililerinin faaliyetlerinin kontrolünü kolaylaştırmaktadır. Topluluk bu prensip konusunda birden çok yıla sirayet eden faaliyetler sebebiyle bütçenin yükselen dağılımlı hesapları bakımından uzlaşma yapabilir.

⁶¹ İKV, AB ve Türkiye - AB İlişkileri..., s.12.

⁶² http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp

- **Genellik Prensibi** : Genellik prensibinin iki yönü vardır.

Bütçe gelirlerinin belirli bütçe giderlerine tahsis edilemeyeceği konusundaki *tahsis edilememe ilkesi* ve

Bütün bütçe gelir ve giderlerinin birbirlerinden mahsup edilmeden bütünüyle bütçede yer alacağı konusundaki *gayri safi bütçe ilkesi*

- **Denklik Prensibi** : 268. maddenin üçüncü paragrafında yer alan prensip, mali yılda tahmin edilen gelirlerin aynı yıldaki giderler tahsisatına eşit olmasını ifade etmektedir. Hiçbir kaynak bütçe açığını kapatmak için kullanılamaz. Fazlalar izleyen yılın bütçesine gelir olarak girer ve ilgili yılda oluşan öngörülemeyen herhangi bir ek harcama bütçe içerisindeki kabul edilen tahsisatların yenilenmesi veya ilave kaynak sağlanması şeklinde bütçenin değiştirilmesi ile finanse edilir. AB bütçe açığını borçla kapatamaz.
- **Belirlilik Prensibi** : Harcamaların belirli olması, her tahsisin bir amaç doğrultusunda öngörülmesidir. Bütçenin belirsizlik içermemesi sağlanmalı ve tahsisler, hedefler ve uygulama sonuçları ile orantılı olmalıdır.
- **Ortak Para Birimi Cinsinden İfade Edilme İlkesi** : Avrupa Topluluğu Anlaşması'nın 277. maddesinde bütçenin finansal düzenlemelerle bağlantılı olan 279. maddesindeki belirlenen hükümlere uygun olarak hesap birliği çerçevesinde oluşturulması gerektiği hususu yer almaktadır. 1.1.1999'dan bu yana Birliğin para birimi olan Euro on beş üye devletten on ikisinin sabit ve değişmez değişim oranlarıyla birbirine bağlanmaktadır.(halen Euro alanı dışında kalan üç üye ülke, Danimarka, İsveç ve İngiltere'dir.). Yeni on üye ülke daha ilerideki aşamalarda ekonomik şartları gerçekleştirdiklerinde Euro alanına katılacaklardır.⁶³

⁶³ İKV, AB ve Türkiye-AB İlişkileri..., s.13.

4. AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÇESİ'NİN YAPISI

*Avrupa Birliği'nin bütçesi, onun politikalarının bir yansımasıdır. Üye devletlerin bütçeleri hakkında olduğu gibi, Birliğin bütçesi hakkında da her yıl pek çok şey söylenip yazılmaktadır. Bütçe konusu, Birliğin kurumları arasında son derece yoğun tartışmaya yol açmaktadır. Birlik bütçesinin en çarpıcı özelliği, tarım harcamalarının yüksek düzeyde olmaya devam etmesidir. Bununla beraber, Avrupa'nın şimdiki gelişmesi, fonların diğer faaliyet alanlarına ve özellikle bölgesel ve sosyal alanlara doğru yeniden yöneltilmesi biçimindedir.*⁶⁴

*Avrupa Birliği Bütçesi, Topluluk politikalarında öngörülen hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanılan en önemli araçlardan biridir. Birliğin uluslararası özelliği bütçesine de yansımaktadır. Diğer uluslararası kuruluşlardan farklı olarak AB Bütçesi, üye ülkelerin katkılarının yanı sıra kendine ait gelir kalemlerini de içermektedir. Bütçenin önemli bir bölümü üye ülkeler arasında ekonomik gelişmişlik farkını azaltarak ekonomik ve siyasi bütünleşmeyi kuvvetlendirmeyi amaçlayan ortak politikaların finansmanı için kullanılmaktadır.*⁶⁵

Birçok defa Avrupa Birliği'nin kurumsal krizleri bütçe politikasında ortaya çıkmıştır. Parlamento bütçeyi reddetmiş ve Konseyi Parlamento'nun siyasi etkileri ve kurumlar arası dengenin sağlanması konusunda görüşmeler için uyarmıştır. 1999 senesinde Parlamento ödeme prosedüründe Komisyondaki yozlaşma ve hatalı yönetim konusundaki iddialarını incelemiş ve bu süreç, bütün Komisyon'un başkan Jacques Santer ile birlikte istifasıyla noktalanmıştır. Bu birkaç örnek bütün ulusal siyasi sistemlerde olduğu gibi Avrupa Birliği'nde de bütçe konusundaki yüksek siyasi çıkarları göstermektedir. Bütçe sadece belirli Avrupa Birliği politikaları çerçevesinde üye devletler arasında paranın ne şekilde dağıtılacağını organize etmemekte, aynı zamanda Avrupa Birliği'ndeki ekonomik ve siyasi gelişmelerin de bir göstergesi olmaktadır. Öte yandan AB bütçesi özel ve oldukça karmaşık teknik süreçlere bağlı olarak kurulup, oluşturulup, kontrol edilmektedir.⁶⁶

⁶⁴ <http://www.deltur.ccc.eu.int/kitap/paraniz.html>

⁶⁵ Aydın, a.g.e., s. 3.

⁶⁶ İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi...*, s. 11.

Avrupalı vergi mükelleflerinin parası idari bir makine tarafından yutulamaz, Avrupa bütünleşmesinin amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik tedbirleri finanse etmek için kullanılır ve gelirlerin büyük kısmı Birlik içinde yeniden dağıtılır. Avrupa kurumlarının çok sayıda resmi dilde çalışmaları gereğine rağmen, idari harcamalar bütçenin sadece %5'ini oluştururken, Komisyon tarafından yönetilen faaliyet harcamaları bütçenin %95'ini oluşturur.⁶⁷

Avrupa Birliği Bütçesi gelir ve harcama bölümü olarak ayrılmıştır. Avrupa Topluluğu Antlaşması, Avrupa Birliği Bütçesi'nin dengeli olması gerektiğini belirtmektedir. (ATA,m.268). Bunun anlamı, Harcanan her Euro'nun buna karşı gelen bir gelir Euro'su ile karşılanması gerektiğidir. Bundan dolayı, Avrupa Birliği bütçenin finansmanının sağlanması amacıyla ülkelerin maliye bakanlarının genellikle başvurduğu- ödünç yolunu kullanamamaktadır. Daha önce bahsedildiği gibi, AB bütçesi 1958-1970 döneminde, üye ülkelerden Topluluk Bütçesine yapılan transferlerden oluşan bir sisteme dayanmaktaydı ve bu sistem uluslararası organizasyonların finansmanından tamamen farklıydı. Lüksemburg Konseyinin oluşturduğu ve 1971 senesinde yürürlüğe giren öz kaynaklar sistemi, Avrupa Topluluğu'na vergileri artırma hakkı tanıyarak vatandaşlar ile Topluluk arasında doğrudan bir mali bağlantı sağlamıştır.⁶⁸

1980'lerin başından beri, Birlik harcamaları, üye devletlerin toplam kamu harcamalarının %1,7'sinden %2,5'ine yükselmiştir. 1996 yılında 84,5 milyar ECU (31 Temmuz 1996 tarihinde geçerli olan döviz kurlarına göre, 1 ECU = yaklaşık olarak 0,81 İngiliz Sterlini, 0,79 İrlanda Sterlini veya 1,25 Amerikan Doları) olan toplam Birlik harcamaları, üye devletlerin toplam gayri-safi yurt-içi hasılasının sadece %1,26'sına ulaşmaktadır.⁶⁹

AB Bütçesi'nin yıllık büyüklüğü üye ülkeler toplam GSMH miktarının % 1,24'ü ile sınırlandırılmıştır. Bütçe hazırlanmasında, açık bütçe yapma yolu kapatılmıştır. Yani sadece aşağıda açıklanacak olan bütçe kaynaklarından sağlanan

⁶⁷ <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/paraniz.html>

⁶⁸ İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi...*, s.20.

⁶⁹ <http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/paraniz.html>

gelirler harcanabilmektedir, buna ilave olarak borçlanma yoluyla gelir sağlanması ve harcanması yolu ise kapatılmıştır.⁷⁰

4.1. AB Bütçesinin Gelir Kalemleri

Avrupa Birliği Bütçesi'nin finansmanı öz kaynaklarla yapılmaktadır. Bu kaynaklardan ilk ikisi geleneksel öz kaynaklar şeklinde anılırken, diğerleri ise 3. ve 4. öz kaynaklar olarak adlandırılmaktadır.

- Geleneksel Öz Kaynaklar (**Traditional Own Resources -TOR**)
 - Tarım Vergileri ve Şeker Vergisi (**Agricultural Duties and Sugar Levies**)
 - Gümrük Vergileri (**Customs Duties**)
- Katma Değer Vergisi Bazlı Kaynak (**VAT Based Resource**)
- GSMH Bazlı Kaynak (**GNP Based Resource**)⁷¹
- Diğer Gelir Kaynakları (AB Kurumlarının verdiği para cezaları, AB faaliyetlerinde elde edilen gelirler ve AB çalışanlarından yapılan kesintiler, üye ülke katkıları, özel ödemeler gibi)⁷²

Tablo 9: (1996-2005) Bütçe Gelirleri İçinde Başlıca Kalemlerin Payı (%)

Yıllar	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Geleneksel Öz Kaynaklar	19,1	18,8	17,2	16,8	17,4	18,1	11,9	13,0	12,0	11,4
KDV	51,3	45,5	40,3	34,8	39,9	38,7	28,8	25,4	14,6	14,1
GSMH BAZLI KAYNAK	29,6	35,7	42,5	45,4	42,7	43,2	59,3	61,6	73,4	74,5
Toplam Gelirler (milyar Euro)	71.1	75.3	82.2	82.5	88.0	80.7	77.7	83.6	93.3	108.5

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II, s.11

⁷⁰ Bilici, **Türkiye- Avrupa Birliği İlişkileri...**, s.71.

⁷¹ Wynn, **a.g.e.**, s.7.

⁷² T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, **Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü**, **a.g.e.**, s. 147.

4.1.1. Tarım Vergileri ve Şeker Vergisi

Geleneksel öz kaynakları açıklarken bahsedildiği üzere, Tarımsal vergiler, ithal edilen tarımsal ürünlerin fiyatlarını Topluluktaki fiyat düzeyine getirmek için uygulanan vergilerdir ve her yıl, her ürün için saptanan Topluluk fiyatları ile dünya Pazar fiyatları arasındaki farkı yansıtmaktadır.¹ Temmuz 1967 tarihine kadar üye ülkelerin katkılarının belli bir miktarını oluşturmuştur ve 21 Nisan 1970 kararı çerçevesinde “ şekerden alınan vergi”nin de dahil edilmesiyle tarımsal vergiler 1 Ocak 1971 tarihinden itibaren Topluluk bütçesine öz kaynak olarak aktarılmaya başlanmıştır.

Bir yıl boyunca topluluk tarımsal ürünlerinin fiyatları sabit kalmasına rağmen, dünya Pazar fiyatları yıl içinde sürekli değiştiğinden, Toplulukta tarımsal vergi olarak alınan miktar da her gün değişmektedir. Bu vergilerin oranı da, Rotterdam Hububat Borsası’nda açıklanan en düşük fiyatlar dikkate alınarak her gün için saptanmaktadır.⁷³

Tarım vergileri, Ortak Tarım Politikasının uygulanmasından dolayı, üçüncü ülkelerle yapılan tarım ürünleri ticaretinden alınan vergiler, telafi edici vergiler, ek vergiler ve primlerden oluşmaktadır. Tarımsal vergilerin Topluluk bütçesindeki payı yaklaşık % 1 civarında olup, Tablo 9.’dan da açıkça görüleceği gibi, tarım üreticisi olmayan ve tarım ürünleri ithalatı yapan ülkelerin topluluk bütçesine katkı payları daha yüksektir.⁷⁴ Ülkeler arasında birliğe aktarılan tarımsal vergiler açısından farklılıkların olması, doğal olarak ülkelerin tarımsal yapılarından, tarımda kendi kendilerine yeterli olup olmadıkları ve bu anlamda da üçüncü ülkelere tarım ürünü ithal edip etmedikleri konusundaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ayrıca dünya pazarındaki fiyatların değişkenliği de birliğin bu kaynaktan toplanan gelirlerini etkileyecektir. Konuya bu biçimde yaklaşıldığında, Birliğe tarımsal vergiler açısından en yüksek katkıyı sağlayan ülkelerin aynı zamanda üçüncü ülkelere yaptığı tarımsal ithalatın da yüksek olacağı açıktır. Tablodan da açıkça görülebileceği gibi, 2004 yılında tarımsal vergi alanında ilk dört sırayı paylaşan ülkeler; Almanya,

⁷³ Tokathıoğlu, a.g.e., s.145.

⁷⁴ Can, a.g.e., s.53.

Fransa, Hollanda, İngiltere'dir ve bu ülkeler aynı zamanda yüksek oranda tarım ithalatı yapan ülkelerdir.

Son yirmi yılda tarımsal ithalatın payı giderek düşmektedir. 1962 yılında uygulanmaya konan OTP'nin temel amacı, Avrupa boyutunda istikrarlı bir tarım pazarı yaratmak, yabancı ürünlere karşı ortak koruma ve iç piyasalarda istikrarlı bir tarım pazarı yaratmaktır. Yabancı ürünlere karşı ortak koruma ve iç piyasalarda topluluk tercihi ilkesi gibi etkin ticari müdahale araçları Birlik üyeleri arasındaki tarım ürünleri ticaretinin hızla gelişmesini sağlamıştır. Bu yüzden üçüncü ülkelerden yapılan tarımsal ithalata bağlı olarak değişen tarımsal vergiler, zaman geçtikçe bütçe içerisinde önemini kaybetmektedir.⁷⁵

1 Ocak 1971 tarihinden itibaren Bütçenin öz kaynaklarına dahil olan şeker vergileri, üreticilerden Pazar düzenlemelerini desteklemek amacıyla alınan şeker ve isoglükoz üretim vergileri, şeker depolama vergisi adı altında alınan vergiler, bütçe gelirlerinin yaklaşık % 1.7 sini oluşturmaktadır. Şeker üreticisi olan Almanya, Fransa ve İtalya'nın bu kalemde payı yüksektir.⁷⁶

Şeker Vergileri ile ilgili çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu alandaki en kapsamlı ve son düzenleme olan, 30 Haziran 1981 yılında kabul edilen ve 133/94 sayılı Konsey Tüzüğü ile 1994 yılında değiştirilen şeker sektöründe ortak Pazar düzenlemeleri yapılmasını öngören 1785/81/EEC sayılı Konsey tüzüğü ile;

- şeker üreticilerinden Pazar düzenlemelerini desteklemek amacıyla alınan şeker ve isoglükoz üretim vergileri,
- şeker depolama vergileri adı altında vergi alınması, kararlaştırılmıştır.⁷⁷

⁷⁵ Sel, a.g.e., s.69.

⁷⁶ Özgür Oktay, *Avrupa Birliğinin Mali Kaynakları*, http://guncel.biz/gorus/ab.htm#_ftn3, s.4.

⁷⁷ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s.12.

Tablo 10: Birliğe Aktarılan Net Tarımsal Vergilerin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı

Milyon EURO

ÜLKELER	1990	1995	2000	2004
Belçika	87.9	28.4	28.5	16.1
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	4.5
Danimarka	8.6	7.2	9.5	5.1
Almanya	175.4	104.6	188.6	101.5
Estonya	-	-	-	6.0
Yunanistan	12.1	9.7	8.8	8.4
İspanya	146.8	137.9	41.2	26.8
Fransa	100.6	49.4	59.3	93.3
İrlanda	2.5	0.8	1.4	0.5
İtalya	308.8	91.0	87.9	51.1
Kıbrıs	-	-	-	0.9
Letonya	-	-	-	0.4
Litvanya	-	-	-	1.0
Lüksemburg	0.2	0.1	0.3	0.1
Macaristan	-	-	-	7.2
Malta	-	-	-	0.5
Hollanda	105.0	95.9	222.8	142.0
Avusturya	-	7.0	12.8	7.5
Polonya	-	-	-	8.4
Portekiz	62.1	100.6	29.1	14.3
Slovenya	-	-	-	1.2
Slovakya	-	-	-	2.3
Finlandiya	-	12.6	7.3	2.6
İsveç	-	11.3	18.7	10.3
İngiltere	164.2	187.7	482.1	350.8
TOPLAM	1 173.4	844.2	1 198.4	858.9

Kaynak: http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html

Tablo 11: Birliğe Aktarılan Net Şeker Vergilerin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı

Milyon EURO

ÜLKELER	1990	1995	2000	2004
Belçika	87.9	28.4	28.5	21.0
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	-
Danimarka	8.6	7.2	9.5	12.2
Almanya	175.4	104.6	188.6	129.6
Estonya	-	-	-	-
Yunanistan	12.1	9.7	8.8	4.7
İspanya	146.8	137.9	41.2	9.6
Fransa	100.6	49.4	59.3	97.5
İrlanda	2.5	0.8	1.4	2.8
İtalya	308.8	91.0	87.9	24.6
Kıbrıs	-	-	-	-
Letonya	-	-	-	-
Litvanya	-	-	-	-
Lüksemburg	0.2	0.1	0.3	-
Macaristan	-	-	-	-
Malta	-	-	-	-
Hollanda	105.0	95.9	222.8	23.7
Avusturya	-	7.0	12.8	9.6
Polonya	-	-	-	-
Portekiz	62.1	100.6	29.1	0.3
Slovenya	-	-	-	-
Slovakya	-	-	-	-
Finlandiya	-	12.6	7.3	2.1
İsveç	-	11.3	18.7	5.4
İngiltere	164.2	187.7	482.1	16.3
TOPLAM	1 173.4	844.2	1 198.4	359.9

Kaynak: http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html

4.1.2. Gümrük Vergileri

Gümrük vergileri payından sağlanan kaynak, üye ülkeler arasında bir gümrük birliği oluşturulması, Topluluk içi mal dolaşımında gümrük tarifelerinin kaldırılması ve ortak bir gümrük tarifesinin doğal bir sonucudur.⁷⁸ Gümrük Birliği, üye ülkelerden yapılan ithalatta gümrük vergilerinin kaldırılmasını; üçüncü ülkelere yapılan ithalatta ise ortak bir gümrük tarifesinin uygulanmasını öngörür. Gümrük vergileri, üye ülkeler dışında kalan ülkelere alınmaktadır.⁷⁹ 1 Ocak 1971'de yürürlüğe giren Konsey Kararı ile kademeli olarak (%50 oranıyla başlayarak) Topluluk Bütçesine devredilmiş ve 1975 yılından itibaren bütçenin öz kaynaklarından biri haline gelmiştir.⁸⁰

Gümrük vergilerinin ortak harcamaların finansmanı için öz kaynak olarak ayrılması, malların Topluluk içinde serbest dolaşımının mantıklı bir gereği olarak kabul edilmektedir. Üye ülkelere yapılan ithalattan alınan gümrük vergileri, bütçenin önemli gelir kaynaklarından biridir.

21 Nisan 1970 tarihinde alınan bir karar ile Ortak Gümrük Tarifesi'ne göre ithal mallardan elde edilen gelirlerin Topluluğa aktarılması, gümrük vergilerinin öz kaynak niteliğine kavuşmasını sağlamıştır ancak kömür ve çelik üzerindeki ithal vergileri istisna tutulmuştur. Daha sonra 1988 Bütçe Reformu ile bu bilgilerin de genel bütçeye aktarılması kararlaştırılmıştır.

Topluluğa üye ülkeler arasında oluşturulan Gümrük Birliğinin tamamlayıcısı olarak, üçüncü ülkelere yapılan ithalata uygulanan gümrük vergileri, üye ülkelerin tümünde aynı oranda uygulanmakta, dolayısıyla Topluluğun yaptığı ithalat üye ülkelerin hangisi tarafından yapılırsa yapılsın, en uygun limandan (Topluluğun temsili ithalat limanı Rotterdam'dır) gerçekleştirilmektedir. Bu ithalatta tahsil edilen gümrük vergilerinin hangi ülkeye ait olduğu sorununu ortadan kaldırmak için, bu

⁷⁸ Sel, a.g.e., s.72.

⁷⁹ Can, a.g.e., s.51.

⁸⁰ Oktay, a.g.e., s.4.

gelirlerin topluluk bütçesine aktarılmasına karar verilmiştir. Üçüncü ülkelerle yapılan ticarete azalma gümrük vergilerinin miktarını düşürmektedir.⁸¹

Topluluğun ticari ve mali politikaları arasında herhangi bir çatışma olmaması için, gümrük vergilerinin miktarı topluluğun mali problemlerinin görüşülmediği, uluslararası toplantılarda (özellikle GATT) belirlenmektedir.⁸²

Birlik içerisinde üye ülkelerin yapmış oldukları ithalat hangi limandan veya gümrük deposundan yapılmış olursa olsun, bu ithalattan elde edilen gümrük vergisinin % 25'i gümrükte yapılan masraflara karşılık olarak tahsilatı yapan ülkede kalmakta, geri kalanı ise Brüksel'e, Topluluk Bütçesine gönderilmektedir. Tarihsel süreç içinde bütçenin % 70'leri aşkın kısmı bu kaynaktan sağlanırken, günümüzde bu oran %12'lere kadar düşmüştür. Bu durumun en temel nedeni, globalizasyon hareketlerine bağlı olarak Ortak Gümrük Tarifesi (koruma) oranlarının sürekli düşmekte olmasıdır.⁸³ Bunlara ek olarak Akdeniz ülkeleri ile yapılan serbest ticaret anlaşmalarına bağlı olarak Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ve Orta ve Doğu Avrupa devletleri ile imzalanan çeşitli serbest ticaret anlaşmalarından da kaynaklanmaktadır. Afrika, Karayip ve Pasifik devletlerinin yanı sıra gelişmekte olan ülkelere genelleştirilmiş ticaret tercihlerinin tanınması, bilgi teknolojilerini kapsayan sektörel anlaşmaların birçok gümrük vergisinde kalıcı indirimlere sebep olması da sebepler arasındadır. Bu indirimler ithal edilen malların miktarının artmasına sebep olmuş, fakat asıl etkisi ödenen yükümlülüklerin azaltılması yönünde olmuştur.⁸⁴

Tablodan kolayca görülebileceği gibi, 2004 yılı itibariyle iki önemli ithalatçı ülke olan Almanya ve İngiltere, toplam gümrük vergilerinin yaklaşık % 41'ini sağlamaktadır. Bu oranı İngiltere ve Almanya yaklaşık olarak eşit miktarda gümrük vergisi gelirleriyle paylaşmaktadırlar. Bu iki ülkeyi % 10'la Belçika ve Hollanda izlemektedir. Önceki yıllarda da olduğu gibi İtalya ve Fransa'nın payı yine yüksektir. Gümrük Vergileri bakımından bütçeye en az katkıyı 2004 yılı itibariyle (1 Mayıs

⁸¹ Tokathoğlu, a.g.e., s.144

⁸² Can, a.g.e. s.51.

⁸³ Bilici, Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri..., s.72.

⁸⁴ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi...,s.20-21

2004'de üye olan ülkelerin katkılarını göz ardı edersek) Lüksemburg, Finlandiya, Portekiz ve Yunanistan yapmaktadır.

Tıpkı tarımsal vergilerde yapıldığı gibi Gümrük Vergilerinde de üye ülkelerin üçüncü ülkelere yapmış oldukları ithalatla bütçeye yaptıkları Gümrük Vergisi katkıları arasında bağlantı kurulabilir. Yani Birlikte en çok Gümrük Vergisi toplayıcısı olan ülkeler (Almanya, İngiltere, Belçika ve Hollanda) en yüksek ithalat payına sahip olan ülkelerdir. Ancak ülkelerin ithalatlarında nüfusun da belirleyici bir rol oynadığı unutulmamalıdır.

Tablo 12: Birliğe Aktarılan Net Gümrük Vergilerinin Üye Ülkeler Arasındaki Dağılımı

ÜLKELER	Milyon EURO			
	1990	1995	2000	2004
Belçika	764.1	1.001.0	1.259.1	1.026.4
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	50.4
Danimarka	229.4	263.3	300.1	197.0
Almanya	6.416.5	3.821.7	3.184.2	2.091.2
Estonya	-	-	-	6.6
Yunanistan	159.5	144.9	204.2	132.0
İspanya	511.2	609.0	929.4	676.8
Fransa	1.537.9	1.476.9	1.425.8	898.2
İrlanda	148.4	238.3	207.9	103.2
İtalya	1.036.9	1.096.5	1.435.9	984.1
Kıbrıs	-	-	-	9.0
Letonya	-	-	-	5.1
Litvanya	-	-	-	17.0
Lüksemburg	10.5	21.9	26.4	12.7
Macaristan	-	-	-	78.9
Malta	-	-	-	5.4
Hollanda	1.087.8	1.658.5	1.672.6	1.021.8
Avusturya	-	229.4	252.8	159.3
Polonya	-	-	-	92.6
Portekiz	107.2	127.5	169.8	93.8
Slovenya	-	-	-	14.1
Slovakya	-	-	-	25.1
Finlandiya	-	136.2	123.0	75.3
İsveç	-	371.0	392.1	265.3
İngiltere	2.418.5	2.702.3	2.985.1	2.112.2
TOPLAM	14.427.9	13.898.4	14.568.3	10.154.9

Kaynak: http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html

4.1.3. Katma Değer Vergisi Bazlı Kaynak

KDV AB'nin ortak harcama vergisidir. Bilindiği gibi, katma değer vergisi tüm üye ülkelerde uygulanan bir vergidir. Üye olmanın koşullarından bir tanesi de, harcama vergisi olarak KDV'yi kabul etmektir.⁸⁵ Bu verginin AT bütçesinde öz kaynak olarak yerini alması 21 Nisan 1970 tarihli karar ile olmuştur. Bu karar ile üye ülkelerin Topluluk bütçesine yapacakları katkılardan birinin ölçüsü olarak, bir yıl içinde beyan edilen toplam KDV matrahı esas alınmıştır. (Burada dikkat edilmesi gereken nokta, üye ülkelerin toplanan KDV hasılatının değil, KDV matrahının belli bir yüzdesini Brüksel'e ödüyor olmasıdır). Bu kararlarla yıllık toplam matrahın % 1'i geçemeyen bir bölümünün üye ülkelerce Topluluk bütçesine "KDV öz kaynak payı" adı altında aktarılması öngörülmüştür. Karar, üye ülkelerde KDV uygulamalarının, en azından matrahın hesabı açısından daha ileri düzeyde uyumlaştırılmasını zorunlu kılmıştır. Ancak yakınlaştırma çabalarına rağmen üye ülkelerde henüz aynı vergi oranlarının uygulanması söz konusu değildir. Uygulamada aynı ülkede bile birden fazla oran söz konusudur.

Üye ülkeler KDV oranlarının ağırlıklı ortalamasını kullanarak yıllık KDV matrahını hesaplayacaklardır. İşte bu amacı karşılamak üzere 17 Mayıs 1977 tarihinde Altıncı Direktif yayınlanmıştır. Bu direktif ile matrahın hesabı ortak kurallara bağlanmıştır.⁸⁶ KDV matrahının uyumlaştırılmış matrah üzerinden ödenmesi üye ülkelerde uygulanan KDV oranlarının farklı olmasının etkisini ortadan kaldırmaktadır. Oranların düşük ya da yüksek olması ödenecek vergiye etki etmemektedir. Yani üye ülke "0" oranlı KDV uygulasa bile Topluluk payını ödemek durumundadır. Her yılın bütçesinde tahmini olarak hesaplanan toplam verginin 1/12'sini üye ülkeler her ay Topluluğa ödemekte daha sonra kesin rakamlar ortaya çıktığı vakit ise denkleştirme işlemi yapılmaktadır.⁸⁷

Avrupa Birliği'nin 6 direktifinin 1 (3) maddesi gereği olarak KDV oranları belirlenmiş bulunmaktadır. Bu bağlamda 25.05.1999 tarihinde alınan karar gereği

⁸⁵ Bilici, *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri...*, s.72

⁸⁶ Tokathoğlu, a.g.e., s. 133.

⁸⁷ Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları...*, s.41.

01.01.1999 tarihinden 31.12.2000 tarihine kadar uygulanacak olan oran topluluk üyeleri için % 15'tir. Bu oranın uygulanma süresi 19.01.2001 gün ve 2001/4/EC karar ile 31.12.2005 tarihine kadar uzatılmış bulunmaktadır. Üye ülkeler en az % 5 oranının uygulanması koşuluyla bir veya iki grup düşük oranlı işlemleri belirleyebilirler.

Tablo 13: 2005 Yılında Birliğe Dahil Ülkelerde Uygulanan KDV Oranları

AVUSTURYA	%20
İTALYA	%20
BELÇİKA	%21
LÜKSEMBURG	%15
DANİMARKA	%25
HOLLANDA	%19
FİNLANDİYA	%22
FRANSA	%19.6
İSPANYA	%16
ALMANYA	%16
İSVEÇ	%25
YUNANISTAN	%19
İNGİLTERE	%17.5
İRLANDA	%21
PORTEKİZ	%21
ÇEK CUMHURİYETİ	%19
ESTONYA	%18
KIBRIS	%15
LETONYA	%18
LİTVANYA	%18
MALTA	%18
POLONYA	%22
MACARİSTAN	%25
SLOVENYA	%20
SLOVAKYA	%19

Kaynak European Commission, *Vat Rates Applied In The Member States Of The European Community*, Situation at 1st July 2005, 1049 Brussels Belgium, s. 3.

Ancak üye ülkeler ancak 1979 yılında Altıncı Direktifi uygulamaya başladıkları için söz konusu gelir kaynağı ilk kez 1980 bütçesinde üyelerin mali katkılarının yerini almıştır. Böylece yine ilk kez Topluluk bütçesi kendi kaynaklarıyla finanse edilen bir konuma gelmiştir. Bu, Topluluğun mali özerkliğini elde etmesi yönünde

önemli bir aşama olarak nitelendirilmektedir. 1983 yılına kadar bu vergi gelirinin % 1'i bütçeye aktarılmıştır.

Topluluğun gittikçe artan harcamaları karşısında, bütçeye yeni kaynaklar sağlanması gerekli olduğundan Topluluk 1986 yılında KDV kesinti oranını % 1.4'e çıkarmaya karar vermiştir. Haziran 1984'de toplanan Fontainebleau Konseyi'nde alınan bu karar Topluluğun gelişmiş ülkelerinin tepkisine neden olmuştur. Çünkü oranun arttırılması bütçe kaynaklarına KDV katkısı yüksek olan gelişmiş üye ülkelerin ekonomilerine daha fazla yük getirmektedir. Nitekim 1992 Edinburg Zirvesi'nde alınan kararlar % 1.4 oranının 1995-1999 yılları arasında aşamalı olarak yeniden % 1'e indirilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Tablo 14'de de görüldüğü gibi, bu kaynağın GSMH içindeki payı da, aşamalı olarak % 50'ye indirilmiştir.⁸⁸

Tablo 14: 1995-1999 Yılları Arasında KDV Oranları ve KDV'nin GSMH İçindeki Payı

Yıllar	GSMH Oranı	KDV Oranı
1995	%54	%1.32
1996	%53	%1.24
1997	%52	%1.16
1998	%51	%1.08
1999 ve takip eden yıllar	%50	%1.00

Kaynak: Şahin; a.g.e. s.12.

Öte yandan, KDV matrahıyla ilgili olarak, bu miktarın GSMH içindeki payı % 50'nin üzerinde olan ülkeler için lehe bir düzenleme getirilmiştir. Buna göre, bu ülkelerle ilgili KDV hesabı yapılırken, matrahın sadece % 50'lik kısmı dikkate alınacak, fazla kısım üzerinden vergi hesaplanmayacaktır. Bu düzenlemeden GSMH'sı içinde, tüketim harcamalarının payı yüksek olan Portekiz, Yunanistan, ve İspanya gibi ülkeler yararlanmaktadır.⁸⁹

KDV kaynağıyla ilgili iki unsurun dikkatle değerlendirilmesi önemlidir: "ulusal vergi tabanında hesaplanması" ve "bütünleştirilmesi".

⁸⁸ Tokatlıoğlu, a.g.e. s. 145-146.

⁸⁹ Bilici, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri..., s. 72.

- KDV kaynağı basit olarak sadece AB KDV temelini belirli bir yüzdesinin alınmasından ibaret değildir. (örneğin ulusal KDV'ye tabi olan her ürün veya hizmetin fiyatının belirli bir yüzdesinin AB Bütçesine gitmesi anlamına gelmez). KDV tabanı daha sonra üye devletlerdeki farklı vergi tabanları dikkate alınarak düzeltilen ulusal vergi tabanına göre hesaplanır. En çok kullanılan örnek İngiltere'deki vergiye tabi olmayan ancak diğer ülkelerde olan bebek giysileridir. Bu sebeple, bebek giysilerinin miktarı hesaplanır ve bunlar KDV'ye tabi gibi KDV kaynağının hesabında dikkate alınır. Böylece her üye devlet için tahmini bir KDV tabanı belirlenir.
- Daha önce de bahsedildiği gibi, eğer bu tahmini tabanın miktarı üye devletlerdeki GSMH'nin belirli bir yüzdesinden fazla ise (2002'den bu yana sabit olarak % 50) bu seviyede bütünleştirilir. Bundan dolayı KDV kaynağı miktarı tahmini KDV tabanının yüzdesi olup, hakiki taban değildir. Bütünleştirme tüketimin GSMH'ya oranının yüksek olduğu yoksul üye ülkeleri, düşük olan zengin üye ülkeler karşısında korumayı amaçlamaktadır.

Gerçek ve tahmini taban arasındaki fark büyük değildir. (% 2-4 civarında), fakat hesaplama KDV'nin özgün bir öz kaynak olarak kabul edilemeyeceği argümanı açısından etkilidir. KDV kaynağı -geleneksel öz kaynaklardan ziyade- belirli ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan bir kaynak olmayıp, AB Bütçesine üye devletlerin ödemelerini bildirmek üzere aktarılmaktadır.⁹⁰

Eylül 2000 tarihli Öz Kaynaklar Kararı'yla:

En yüksek KDV toplama oranının 2002. ve 2003'de %0.75'e, 2004'de %0.50'ye indirilmesi planlanmış, bu çerçevede KDV kaynağı payında 2004 bütçesinde büyük indirim yapılmıştır. Bütçe içinde KDV'nin payı 2003 yılında %23.5 iken 2004 yılında %14.1 olmuştur.

⁹⁰ İKV; Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s. 21.

Tablodan da rahatça görülebileceği gibi, bütçeye en büyük katkı sanayileşmiş (GSMH'sı yüksek) ülkeler tarafından yapılmaktadır. 2004 yılı itibariyle bütçeye en yüksek KDV payını sırasıyla Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya sağlamaktadır. Bu beş ülke toplam katkının % 76'sını sağlamaktadırlar.

KDV'nin toplam bütçe içerisindeki payı her geçen yıl azalmakta ve yerini GSMH'ya bırakmaktadır. Üye ülkeler bütçenin finansmanına ulusal toplam tüketiminin GSMH'sına oranı ölçüsünde katılmaktadırlar. KDV özel tüketime dayanan bir vergi türü olduğu için, milli gelirle tersine orantılıdır.

Tablo 15: KDV Gelirlerinin Üye Ülkeler İtibariyle Dağılımı

Milyon EURO

ÜLKELER	1990	1995	2000	2004
Belçika	931.7	1.178.2	922.7	357.9
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	79.2
Danimarka	523.0	678.0	557.5	242.6
Almanya	6 904.8	12 146.3	8 794.5	3 108.0
Estonya	-	-	-	8.0
Yunanistan	392.7	559.3	527.8	257.8
İspanya	3.009.4	2 562.7	2 584.5	1 212.0
Fransa	6 319.6	7 334.7	6 007.2	2 392.6
İrlanda	219.0	300.3	405.3	187.7
İtalya	4 682.7	4 175.8	3 840.1	1 610.7
Kıbrıs	-	-	-	12.7
Letonya	-	-	-	8.7
Litvanya	-	-	-	17.3
Lüksemburg	64.4	104.2	74.6	33.2
Macaristan	-	-	-	76.7
Malta	-	-	-	4.6
Hollanda	1 473.9	1 886.6	1 743.6	719.7
Avusturya	-	1 105.6	818.1	340.3
Polonya	-	-	-	201.3
Portekiz	347.4	580.4	505.0	215.5
Slovenya	-	-	-	28.4
Slovakya	-	-	-	34.4
Finlandiya	-	529.2	474.4	192.4
İsveç	-	891.3	964.1	362.1
İngiltere	4 099.3	5 616.2	6 902.9	2 619.2
TOPLAM	28 967.9	39 648.8	35 192.5	14 324.1

Kaynak: Annual Report Concerning the Financial Year 1991-1996, s.11; The General

Budget of the European Union for the Financial Year 1997-2002, s.27. ve

[http://www.europa.eu.int/eurllex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-](http://www.europa.eu.int/eurllex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html#footnotenoteN1031D)

[grseqNOM-1051709432603-2/index.html#footnotenoteN1031D](http://www.europa.eu.int/eurllex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html#footnotenoteN1031D) internet sitesindeki

verilerden derlenmiştir.

4.1.4. GSMH Bazlı Kaynak

11, 12 ve 13 Şubat 1988 tarihlerinde yapılan Avrupa Konseyi Toplantısında bütçenin mevcut kaynaklarının yetersiz olduğu kabul edilmiş ve hesaplanmasında üye ülkelerin GSMH'sini esas alan yeni bir kaynağın Topluluklar bütçesinin öz kaynakları arasına dahil edilmesini benimsemiştir. Anılan Karar gereğince, üye ülkelerin GSMH'lerinin 1888-1992 yılları arasında aşamalı olarak % 1.20'si Bütçenin öz kaynakları olarak kabul edilerek bütçenin gelir kalemleri arasına dahil edilmiştir. Ancak 31 Ekim 1994 tarih ve 94/728/EC, Euratom sayılı Konsey Kararı ile bu oranlar KDV katkı payı indirilirken GSMH öz kaynakların ülke payı AB'nin toplam GSMH'sinin azami % 1,27'sine çıkarılmıştır. Üye ülkelerin GSMH'lerine ilişkin verilerin birbirleriyle uyumlaştırılmaları ve böylece tespit edilecek ortak bir yöntemle katkı miktarlarının hesaplanması da ayrıca karara bağlanmıştır.⁹¹ KDV kesinti oranının % 1.4'den %1'e indirilmesiyle Topluluk bütçesinin finansmanında tüketim düzeyleri yüksek yoksul üye ülkelerin yükü hafifletilirken, GSMH katkı payının oranlarını aşamalı olarak yükseltilmesi, tasarruf düzeyi yüksek gelişmiş üye ülkelerin bütçeye daha fazla katkıda bulunulmasını sağlamak amaçlanmıştır.

Bütçede tanımlanan toplam harcamalar ile geleneksel öz kaynaklar ve KDV'den elde edilen gelirler arasındaki açığı gidermek için benimsenen GSMH bazlı kaynak, üye ülkelerin GSMH'lerinin AB toplamındaki payına göre hesaplanmaktadır.⁹² Örneğin 2001 yılı bütçesi 92 milyar Euro olarak öngörülmüştür. Yapılan hesaplamalarda bu paranın % 59'unun ilk üç öz kaynaktan sağlanacağı tahmin edilmiştir. Öyleyse geri kalan % 41 (37.7 milyar Euro) GSMH payı olarak toplanacaktır. Bu para üye ülkelere, GSMH'lerinin toplam AB GSMH'si içindeki payına göre (zenginlikleri oranında) dağıtılacaktır. Hesaplama şu formül uygulanmaktadır. $AB \text{ GSMH'si} / \text{İlgili üye ülkenin GSMH'si} = \text{GSMH payına katılım oranı}$.⁹³ (Öz kaynaklardan bahsederken de açıklandığı gibi, 1995'de AB istatistik

⁹¹ Şahin, Avrupa Birliği Bütçesi..., s.13.

⁹² Tokatlıoğlu, a.g.e., s.147

⁹³ Nurettin Bilici, "Avrupa Birliği'nde Mali Yardım Kavgası Türkiye'de Başka Kavgalar", <http://yunus.hecettepe.edu.tr/~bilici/ozgecmis.htm>.

sistemi değişmiş ve bütün hesaplamalar GSMH (GNP) yerine, GSMG (GNI)'e dayandırılarak yapılmaya başlanmıştır.)

Savunucularına göre,GSMH Bazlı kaynak, hem uzun vadede bütçenin gelişmesini sağlayacak, hem de her üye ülkenin, bütçeye refah düzeyi ile orantılı olarak katkıda bulunmasını sağlayacaktır.⁹⁴

GSMG kaynağı topluluk harcamalarının finansmanına imkan sağlamıştır. Yapısal fonların artırılması ve uyum fonunu oluşturulması ile az gelişmiş bölgeler ve ülkeler için yapısal politikaların güçlendirilmesi sağlanmıştır. GSMH kaynağının oluşturulması ile Avrupa Birliği, daha fazla mali kaynak karşılığında mali özerkliğinin bir kısmından vazgeçmiştir.AB Konseyi, 1992 ve 1999 yıllarında bütçe içindeki - yapı olarak üye ülkelerin katkı paylarına yakın olmasına rağmen öz kaynak olarak adlandırılmaktadır- payını asıl öz kaynaklar aleyhine yeniden arttırmıştır. 2004 yılı itibariyle GSMG kaynağı AB Bütçesi'nin % 73.4'ünü teşkil etmiştir.⁹⁵

Tabloda 1990-2004 döneminde bütçeye en büyük katkının birliğin en gelişmiş ülkesi olan Almanya tarafından yapıldığı görülmektedir. 2004 yılında Almanya toplam katkı içindeki % 22'lik payla birinci sıradayken onu % 17'lik payıyla İngiltere, %16'lık payıyla Fransa ve %13'lik payıyla İtalya izlemektedir.Almanya'nın GSMH katkısı 2004 yılı toplam bütçe gelirleri içerisinde %16'lık bir paya sahiptir.

Bütçeye en düşük katkı ise, birliğin diğer ülkelerine göre daha az gelişmiş ülkeleri tarafından yapılmaktadır. 2004 yılında (1 Mayıs 2004'de üye olan ülkeler göz ardı edildiğinde) en düşük katkı Lüksemburg tarafından yapılmıştır. Lüksemburg'u İrlanda ve Portekiz izlemektedir.

⁹⁴ Tokatlıoğlu, a.g.e., s.147.

⁹⁵ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s.24.

Tablo 16: GSMH Katkısının Üye Ülkeler İtibariyle Dağılımı

Milyon EURO

ÜLKELER	1990	1995	2000	2004
Belçika	6.4	463.1	1 101.0	2 077.8
Çek Cumhuriyeti	-	-	-	366.3
Danimarka	5.0	291.3	720.2	1 432.0
Almanya	28.4	4 147.3	8 963.8	16 025.5
Estonya	-	-	-	37.3
Yunanistan	1.2	190.9	535.3	1 192.1
İspanya	28.0	948.8	2 617.3	5 604.5
Fransa	32.5	2 665.0	6 009.3	11 892.0
İrlanda	2.4	92.5	421.7	867.9
İtalya	106.4	1 845.6	5 042.9	9 824.5
Kıbrıs	-	-	-	59.0
Letonya	-	-	-	46.9
Litvanya	-	-	-	80.3
Lüksemburg	0.5	32.1	76.4	153.6
Macaristan	-	-	-	354.7
Malta	-	-	-	21.5
Hollanda	2.9	665.5	1 787.9	3 460.1
Avusturya	-	398.7	893.2	1 665.1
Polonya	-	-	-	931.0
Portekiz	2.6	178.9	506.5	996.5
Slovenya	-	-	-	131.4
Slovakya	-	-	-	159.1
Finlandiya	-	202.4	556.4	1 086.8
İsveç	-	377.9	1 144.2	1 990.4
İngiltere	68.3	1 942.1	7 204.3	12 331.5
TOPLAM	284.6	14 442.1	37 580.4	72 778.7

Kaynak: http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-rsseqNOM-1051709432603-2/index.html ve General Budget of the European Union for the Financial Year 1997-2002, s.27 kaynaklarından yararlanılarak oluşturulmuştur.

Yukarıda GSMH Katkısının savunucularının, her üye ülkenin, bütçeye refah düzeyi ile orantılı olarak bütçeye katkıda bulunmasını sağladığını ifade ettiklerinden bahsedilmişti. Ancak burada payları düşük olan üye ülkelerden kimilerinin Kişi

Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'larının katkı payları yüksek olan ülkelere göre çok daha fazla olabildiği de unutulmamalıdır. Yani bu ülkelerin vatandaşları yüksek katkı sağlayan ülkelerin vatandaşlarına göre daha zengindirler.

Tablo 17'de, AB-25'in Satın Alma Gücü Paritesine Göre GSYİH'sı görülmektedir. Birliğe GSMH katkısı en düşük olan iki ülke, yani Lüksemburg ve İrlanda, 2000-2006 döneminde, (2005 ve 2006 yıllarına ait rakamlar tahmindir), KBGSYİH'sı en yüksek olan ülkelerdir. Oysa ki, birlik bütçesine en yüksek katkı sağlayan Almanya, KBGSYİH'sıyla 2004 yılında 11. sırada, İngiltere 6. sırada, Fransa 10. ve İtalya ise 12. sıradadır.⁹⁶ Bu sebeptendir ki, nüfusları fazla olan üye ülkeler, bütçeye yapılan katkıların, GSMH yerine KBGSMH ile ölçülmesinden yanadırlar.

⁹⁶ DPT, AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ekonomilerde Ekonomik Gelişmeler, Şubat 2005 s.27.

Tablo 17: AB-25'de Satın Alma Gücü Paritesine Göre Cari fiyatlarla Kişi Başına GSYİH

(Euro)

ÜLKELER 2006 ^t	2001	2002	2003	2004	2005 ^t	
Belçika	24900	26100	25200	25700	26200	26800
Çek Cumhuriyeti	14000	15100	14700	15500	16300	17000
Danimarka	26800	27400	26200	26900	27500	28000
Almanya	23400	24300	23100	23500	23900	24200
Estonya	9100	10300	10400	11100	11800	12600
Yunanistan	15700	17400	17300	18000	18600	19200
İspanya	19600	21200	20900	21300	21700	22200
Fransa	24400	25300	23700	24300	24800	25300
İrlanda	27300	30000	28300	28800	29600	30400
İtalya	23300	24400	22800	23100	23500	23900
Kıbrıs	19000	18700	17700	17900	18400	19000
Letonya	8000	8700	8800	9500	10200	11000
Litvanya	8700	9500	9800	10600	11400	12100
Lüksemburg	45300	47600	45900	47300	48700	50300
Macaristan	12000	13100	12900	13500	13900	14500
Malta	15900	16600	16000	15900	16100	16200
Hollanda	26400	27300	25800	26000	26300	26800
Avusturya	26400	27500	26100	26500	26900	27400
Polonya	9700	10200	9800	10300	10800	11400
Portekiz	2.16400	17200	15900	15900	16200	16500
Slovenya	15900	16800	16400	17100	17700	18400
Slovakya	10400	11500	11100	11500	12000	12500
Finlandiya	24200	25400	24100	24600	25100	26000
İsveç	24700	25700	24600	25200	25700	26200
İngiltere	24500	26400	25300	26100	26800	27400
AB-25	21200	22400	21400	21900	22300	22800

Kaynak DPT, AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ekonomilerde Ekonomik Gelişmeler, Şubat 2005, s.27.

t : tahmin

Tablo 18: Bütçe Gelirlerinin 2005 ve 2006 Yılı Bütçelerindeki Miktar ve Payları

Kaynak	2005 Bütçesi		2006 Bütçesi	
	Euro Milyon	%	Euro Milyon	%
Tarımsal Vergiler	1 613.03	1.5	1 319.70	1.2
Gümrük Vergileri	10 749.90	10.1	12 950.40	11.5
KDV Bazlı Kaynak	15 313.49	14.4	15 884.32	14.1
GSMH Bazlı Kaynak	77 583.05	73.0	81 157.25	72.1
Önceki yıldan kalan artıklar	1 040.53	1.0	1 285.69	1.1
Toplam	106 300.0	100.0%	112 552.36	100.0%

Kaynak: Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0, s. 172.

Bütçe gelir ve harcamaları ile ilgili önemli sorunlardan bir tanesi, kaçaklar sorunudur. Bütçe gelirleri ile ilgili olarak, üçüncü ülkelerden yapılan ithalat üzerinden alınması gereken ortak gümrük tarifesinin uygulanamaması sonucu, kayıplar ortaya çıkmaktadır. Özellikle sigara, içki gibi ürünlerle diğer bazı değerli ürünler, vergi ödenmeden AB alanına kaçak sokulmaktadır. Bu durumda AB genel bütçesinin gelirlerinden biri olan gümrük vergisinin alınamaması bütçeyi zarara uğratmaktadır. Gümrük vergisinin alınmaması, diğer bir bütçe gelir kalemi olan KDV'nin de alınmaması anlamına gelmekte ve bu şekilde bütçe gelirleri aşınmaktadır. Bütçe harcamaları alanında ise özellikle, tarım harcamaları ve yapısal harcamalarda yolsuzluklar yapılmaktadır. Düzmece belgeler ve raporlarla bazı harcamalar yapılmadığı halde yapılmış gibi gösterilmektedir. Denetim sonuçları, kamu gelirlerinin ve harcamalarının % 3-4'lük kısmının örneklemeye çalıştığımız yollara başvurulmasından dolayı toplanamadığını veya harcandığını ortaya koymaktadır.⁹⁷

⁹⁷ Bilici, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri..., s.72.

4.1.5 Diğer Gelir Kaynakları

İncelediğimiz gelirlerin dışında kalan diğer gelirler önemli bir yekün oluşturmazlar. Bu gelirleri üç grup içinde toplamak mümkündür.

- **Araştırma Programlarına Yapılan Katkılar:** Topluluk tarafından geliştirilen ek araştırma programlarına üye ülkeler bireysel olarak katkıda bulunabilirler. Bu katkılar da bütçenin gelirleri arasındadır. Bunlara örnek olarak Almanya ve Hollanda'nın HFR reaktör işletmesi programına yaptıkları katkıları verebiliriz.
- **Özel Gelirler:** Bu gelirler Topluluğun bağımsız bir tüzel kişi olarak sağladığı gelirlerdir. Bunların arasında ilk olarak AT Personel ücretleri üzerinden alınan vergileri sayabiliriz. Topluluk memurları çalıştıkları ülkenin vergilerinden muaf tutulmuşlardır. Ancak ödenen ücretler üzerinden Topluluk vergisi kesilmektedir. Bu verginin esasları 1968 yılında çıkarılan bir Konsey tüzüğü ile belirlenmiştir.⁹⁸ Adı geçen Tüzük AT personelinin statüsünün belirlendiği tüzükle aynı gün çıkarılmıştır. Bu tüzüğe göre memurun gelirinden önce sağlık, eğitim gibi aileyi ilgilendiren harcamalar indirilmektedir. Ayrıca her çocuk için %10 götürü indirim ve belirlenen diğer bazı indirimler yapılmaktadır. Geriye kalan net gelir üzerine de artan oranlı bir tarife uygulanarak bulunan vergi Topluluk Bütçesi'ne gelir kaydedilmektedir.

Özel gelirlere ikinci örnek olarak Komisyon'un kesdiği cezaları verebiliriz. AT mevzuatına aykırı davranan işletmelere Komisyon tarafından ceza kesilebilir. Konsey rekabet kurallarının ihlali halinde kesilecek cezalarla ilgili bir tüzük, (bkz. 6 Şubat 1962 T...17 no'lu tüzük, **JO no 13**, 21 Şubat 1962, s. 204.)

Bunların dışında özel gelirler arasında ayrıca banka faizleri, Topluluk yayınlarının satışından ve Topluluk gayrimenkullerinin kiralanmasından elde edilen

⁹⁸ Bkz. 29.2.1968 T. Ve 260/68 no'lu Konsey Tüzüğü, **JO no L 56**, 4.3.1968, s.8

gelirler ve bir önceki mali yıldan kalan artıklar sayılabilir. Bir önceki yıldan kalan artıklar izleyen yılın bütçesine gelir kaydedilmektedir.

- **Geçici Nitelikteki Katkılar :** Geçici nitelikteki katkılara örnek olarak üye ülkelerin Topluluğa avans şeklinde yaptıkları ödemeleri verebiliriz. Bütçe yılı içinde toplanan gelirlerin harcamaları karşılamaya yetmemesi durumunda Topluluk üye ülkelerden avans istemektedir.

Avans uygulaması bütçe dengesini sağlamaya yönelik bir uygulamadır ve örneğin 1984, 1985 ve 1988 yıllarında yapılmıştır. Avans istenebilmesi için hükümetler arası bir anlaşma yapılamakta ve bu anlaşmada her üye ülkenin ödeyeceği avans miktarı belirlenmektedir. Avans miktarının belirlenmesinde üye ülkelerin GSMH büyüklükleri dikkate alınmaktadır. Alınan avanslar daha sonra geriye iade edilmektedir.⁹⁹

4.2. Bütçenin Gider Kalemleri

Topluluk Bütçesinin giderleri 1968 yılından günümüze kadar, gerek uygulamaya konan programların gerekse Topluluğun üye sayısının artmasının etkisiyle hızlı bir genişleme göstermiştir.¹⁰⁰

Avrupa Birliği bütçesinin harcamaları yıllık bütçe prosedüründe belirlenmiştir. İlk olarak, öz kaynaklarının tavanının AB GSMH'sinin % 1,24'ü olması sebebiyle, sınırlıdır. İkinci olarak, AT Antlaşması'yla daha önceki yıl bütçesine dayanan maksimum artış oranını esas alan bir sınır getirilmiştir. (Madde 272(9) AT Antlaşması). 1988'de getirilen Mali Perspektiflerden beri maksimum artış oranı uygulaması tamamen teorik olmuştur.

O zamandan beri, yıllık harcamalar Mali Perspektifin başlıklarıyla sınırlanmıştır. Mayıs 2004'de on yeni üye devletin katılımından sonra geçerli Mali Perspektifler sekiz başlıktan oluşmaktadır.

⁹⁹ Nurettin Bilici, *Avrupa Birliği Mali Yardımları...*, s.41.

¹⁰⁰ Şahin, *Avrupa Birliği Bütçesi...*, s.17.

1. **Başlık:** Tarım
2. **Başlık:** Yapısal Operasyonlar
3. **Başlık:** İç Politikalar
4. **Başlık:** Dış Faaliyetler
5. **Başlık:** İdare
6. **Başlık:** Rezervler
7. **Başlık:** Katılım Öncesi Stratejiler
8. **Başlık:** Tazminat Ödemeleri *(1.5.2004'den itibaren yeni katılan üyeler için tazminat ödemelerini içerir)*

4.2.1. Ortak Tarım Politikasından Kaynaklanan Harcamalar

Avrupa Birliği'nin kurucu Antlaşmalarında tarım, ortak politika konusu olan temel alanlardan biri olmanın yanı sıra, bugün itibariyle en fazla gelişme kaydettiği, fakat bir o kadar da sorun yaşadığı bir alandır.

Ortak Tarım Politikası, AB'de üretilen tarımsal ürünlerin %90'ını yüksek fiyatlarla satın alıp, AB içinde tüketicilere düşük fiyatlarla satmasına dayanan bir politikadır. Bütçe harcamalarının yarısı tarım sektörüne ayrılmaktadır. Diğer ortak politikalarda olduğu gibi, ortak tarım politikasında da üye ülkeler milli yasama ve yürütme yetkilerinden bir kısmını birlik organlarına devretmişlerdir. Bu sebeple tarım konusunda üyeler, bağımsız politika izleyemezler. Birliğin aldığı kararlara uymak zorundadırlar.¹⁰¹ OTP, tüm üye ülkelerde tarımsal üretimi arttırmak, üreticilere daha iyi bir yaşam düzeyi kurmak ve piyasaları istikrara kavuşturarak onun devamlılığını sağlamak hedeflerini gerçekleştirmek üzere tesis edilmiştir. Bu hedeflere ulaşılmasıyla ilgili faaliyetlerin, ortak sorumluluk ilkesine uygun biçimde finansmanı öngörülmüştür.

Topluluk bu parasal yükümlülüğünü “ Avrupa Tarımsal Garanti Ve Yönverme Fonu” (FEOGA) aracılığıyla yerine getirmektedir ve bu fon Topluluk genel bütçesi içinde yer almaktadır. Dolayısıyla Topluluğun ortak tarım politikasını yürütebilmek için

¹⁰¹ Karlık, a.g.e., s.318.

bu fondan harcama yapılmaktadır.¹⁰² FEOGA, aslında bağımsız bir fon ise de, Birlik bütçesinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bütçe harcamalarının ortalama üçte ikisini kapsar. Bu harcamalar sanılanın aksine birliğin gelişmiş ülkelerinde daha fazladır. FEOGA, 1964 yılında ikiye bölünüş ve böylece garanti ve yön verme bölümleri ortaya çıkmıştır.¹⁰³

Fonun garanti bölümü, Topluluk piyasa organları altında oluşan harcamaları finanse etmektedir. Bu finansman, üye olmayan ülkelere yapılan ihracatın desteklenmesi ve piyasalarda istikrarın sağlanması için müdahale maliyetlerinin karşılanması şeklinde olmaktadır. Ürünün türüne göre müdahale, üretim yardımları, teşvikleri, fiyat telafi yardımları (sübvansiyon), belli ürünlerin piyasadaki çekilmesi yani üretimlerinin kesilmesi amacıyla yapılan yardımlar veya depolama yardımları şeklinde olabilmektedir. Saydığımız bu yardımlar, kısaca “ihracatın teşviki için yapılan harcamalar” ve “müdahale harcamaları” olarak ikiye ayrılabilir.

Çalışmanın ilerleyen bölümünde de değinileceği gibi, AB Bütçesi’nden tarım kesimine aktarılan kaynakların oranı, toplam harcamaların %50’sine yakındır. Çünkü üye ülkelerin AB kurumlarına en fazla yetki devrettiği, dolayısıyla ulusal harcama devrinin de en fazla gerçekleştiği alan tarımdır. Bu bağlamda, OTP, gelecekte bağımsız bir Avrupa’nın varlığı için zorunlu görülmektedir. İşte bu olgu, AB’de en fazla sorun yaşanan alanın neden tarım kesimi olduğunu daha iyi açıklayabilir. Bu kesimde sık sık gündeme gelen reformlar göz önüne alınırsa tarımın AB için önemi daha iyi anlaşılacaktır.¹⁰⁴

¹⁰² Tolatlıoğlu, a.g.e., s. 153.

¹⁰³ Karluk, a.g.e., s.329.

¹⁰⁴ Tokatlıoğlu, a.g.e., s. 151-152

Tarım (Başlık 1)

Tablo 19: Mali Perspektifin 1. Başlığı : Tarım

milyon Euro

Taahhüt Ödenekleri Appropriations for Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
1. Tarım (agriculture)	41,738	44,530	46,587	47,375	49,305	51,439	52,618
- Tarım Harcamaları (Kırsal kalkınma hariç)	37,352	40,035	41,992	42,680	42,769	44,598	45,502
- Kırsal Kalkınma ile İlgili Tedbirler	4,386	4,495	4,595	4,698	6,536	6,841	7,116

Kaynak Preliminary Draft General Budget of the European Commission for the Financial Year 2006, General Overview, COM(2005)300-EN, May 2005, s. 7.

AB harcamalarında en önemli sektör tarımsal harcamalardır. Bu sektör 2004 yılında AB Bütçesinin %42'sini oluşturmuştur. Tarımsal harcamalar zorunlu ödemeler ve zorunlu olmayan ödemeler olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Zorunlu ödemeler Ortak Piyasa Düzenlemelerinin çerçevesindeki ödeneklerde ve ölçülerde harcanır, tablodan da görülebileceği gibi yüksektir ve her yıl artış göstermektedir. Zorunlu olmayan harcamalar ise kırsal bölgelerin geliştirilmesi ve bununla ilgili tedbirlerde kullanılır. Bu durum, örneğin genç çiftçilerin yetiştirilmesini, erken emekliliği, çevreyle ilgili tedbirleri veya ormancılık faaliyetlerini destekleme çalışmalarını kapsamaktadır. 2004 yılı itibariyle, genişlemeye bağlı olarak Kırsal Kalkınmayla İlgili Tedbirler artmıştır.¹⁰⁵ Önceki yıllarda tarım harcamaları içinde %10'luk payını koruyan bu kalem, 2004 yılında %13'lük bir pay elde etmiştir.

Tarım harcamalarının toplam bütçe içindeki payı 2004 yılında %42, 2003 ve 2002 yılında %46, 2001 yılında %45 ve 2000 yılında %44 olarak gerçekleşmiştir. Zorunlu Harcamaların payı (tarım harcamaları içinde) genişlemenin gerçekleştiği 2004 yılına kadar %90'luk payını korumuş, genişlemeyle birlikte zorunlu olmayan harcamalardaki artışla 2004 yılı için payı %86'ya düşmüştür.

¹⁰⁵ İKV, AB ve Türkiye AB İlişkileri..., s.27.

2000-2006 Mali Perspektifinde verilen rakamlar, Tarımsal harcamaların payının 2005 yılında %43, 2006 yılında ise % 42 olacağını, bu harcamaların alt kalemi olan zorunlu harcamaların tarım harcamaları içindeki %87'lik payının devam edeceğini göstermektedir.¹⁰⁶

4.2.2. Bölgesel Kalkınma Politikasından Kaynaklanan Harcamalar

Topluluk düzeyinde ortak bölgesel kalkınma politikasının yürütülmesine ilişkin harcamalardır. Bu politika az sonra 2. bütçe başlığı altında da inceleneceği üzere, üç yapısal fona dayanılarak yürütülmektedir. (Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu, Yönverme Kısmı, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu).

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönverme Fonu'nun Yönverme Bölümü: Orta ve uzun dönemde tarımsal yapıyı iyileştirmeye ve verimliliği arttırmaya ilişkin çalışmalara kaynak sağlamaktadır. Geri kalmış tarımsal bölgelere yapılan mali yardımlar da bu bölümden karşılanmaktadır.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu: Topluluğu kuran Roma Antlaşması'nda belirtilen "... üye ülkeler arasındaki ekonomik bütünleşmenin başarıya ulaşması için bölgeler arasındaki ekonomik gelişme farklılıklarının giderilmesi gereği..." doğrultusunda kurulmuştur. Bu amaca dönük olarak söz konusu fon, bölgelerin gelişmesinin sağlanmasına ve aynı zamanda canlılığını kaybetmeye başlayan sanayi bölgelerinde istihdam yaratılmasına yardımcı olacaktır.

Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan yardım alacak bölgeler Topluluğun GSMH'sının %75'inin altında kalan bölgeler olarak tanımlanmıştır. Fondan yapılan yardımlarla bölgeler arası farklılıkların artması engellenmiş, ancak 1979 yılındaki ikinci petrol krizinden sonra bölgesel gelişmişlik farkları artmaya devam etmiştir. Topluluğa Yunanistan İspanya ve Portekiz gibi az gelişmiş bölgelere sahip ülkeler de katılmıştır. 1980'li yılların ortalarına doğru, topluluğun içinde bulunduğu ekonomik durgunluktan çıkmaya başlamasıyla bölgeler arası gelişmişlik farkları da azalma eğilimine girmiştir.

¹⁰⁶ Preliminary Draft General Budget of the European Commission for the Financial Year 2006, General Overview, COM(2005)300-EN, May 2005, s. 7.

Avrupa Sosyal Fonu: Bütçe kaynaklarından ödenek alan üçüncü temel fon, Roma Antlaşması uyarınca kurulmuş olan, Avrupa Sosyal Fonu'dur. Buna göre fonun temel olarak, uzun vadeli işsizlikle mücadele, çalışma koşullarını iyileştirmek, işçilerin mesleki eğitimini sağlamak, yaşam standartlarını yükseltmek şeklindeki amaçlara dönük olarak kullanılması gerekmektedir. Avrupa Birliğinde ekonomik ve sosyal açıdan bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmak için çeşitli fonlardan desteklenen faaliyetler arasında koordinasyon sağlamak için "Yapısal Fonlar Reformu" yapılmıştır. Buna göre bütçede bölgesel gelişme ile ilgili farklı fasıllardaki fonların "Yapısal Fonlar" adı altında tek fasılda yer alması öngörülmüştür.¹⁰⁷

➤ **Yapısal Fonlar (Başlık 2)**

Tablo 20: Mali Perspektifin 2. Başlığı : Yapısal Operasyonlar

Taahhüt Ödenekleri Appropriationsfor Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2. Yapısal Faaliyetler (structural actions)	32,678	32,720	33,638	33,968	41,035	42,441	44,617
-Yapısal Fonlar (structural funds)	30,019	30,005	30,849	31,129	35,353	37,247	38,523
- Uyum Fonu (cohesion fund)	2,659	2,715	2,789	2,839	5,682	5,194	6,094

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II, s. 1

Yapısal Operasyonlar 2004 yılında toplam bütçenin %36.8'ini oluşturan 41.035 milyar Euro ile AB Bütçesinin ikinci önemli sektörüdür. Bu kısım, Yapısal Operasyonların 33.968 milyar Euro olduğu 2003 yılından sonra önemli ölçüde yükselmiştir. Bu yükselişin sebepleri arasında, eski üye devletlerden açık bir şekilde daha az gelişmiş durumda bulunan 10 yeni üyenin katılımı da bulunmaktadır.

Bütçede, bu politikanın iki bileşeni Uyum Fonu ve Yapısal Fonlar'dır. Bunlar ise yukarıda değinildiği gibi, FEOGA Yönverme kısmı, Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'dur.

¹⁰⁷ Tokathoğlu, a.g., s.153.

Bütün üye devletler Yapısal Fonlardan bölgelerindeki nisbi zenginliğe ve desteklenmesi gereken projelerin kalitesine bağlı olarak yararlanabilirler. Yapısal Fonların 2004 yılı tahsisatları toplamı 35.353 milyon Euro olmuştur. Bu rakam aynı zamanda belirli ölçülerdeki küçük programları da kapsamakta olup özellikle üç Topluluk Girişimini de (2004 yılı bütçesindeki büyüklükleri 1.9 milyon Euro) içermektedir.¹⁰⁸

1975 yılında geri kalmış yörelere finansman sağlamak üzere kurulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), Yapısal Fonlar bütçesinin yaklaşık yarısını içermektedir. Fonun kaynakları üç şekilde kullanılmaktadır.

- **Ulusal Programlar:** Önerilerini bölgesel kalkınma planları veya program dokümanı halinde Komisyona sunan ülkelere verilen ve fonun % 90'ını oluşturan harcamalardır.
- **Topluluk İnisyatifleri:** Avrupa Birliği tüm ülkeleri etkileyen sorunlara ortak çözümler bulmak üzere, "*Topluluk İnisyatifleri*" olarak bilinen dört özel program yürürlüğe koymuştur. Komisyon tarafından üye ülkelere önerilen bu İnisyatifler, Yapısal Fon bütçesinin % 5,35'ini kullanmaktadır (1999 fiyatlarıyla 10,44 milyon Euro). İnisyatifler esas olarak ulusal ve bölgesel yetkililerin sorumluluğu altında merkeziyetçi olmayan bir yapıda uygulanmaktadır. Her biri sadece tek bir fon tarafından finanse edilen İnisyatiflerden aşağıdaki ikisi ise Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu tarafından finanse edilmektedir:

Interreg III: Birden çok bölgeye sahip alanların dengeli kalkınmasını teşvik etmek üzere sınır ötesi ortaklıkların yaratılması gibi faaliyetler yoluyla üye ülkeler arasında sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliğinin geliştirilmesine yönelik projeleri destekler.

¹⁰⁸ Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0, s.35.

Urban II: Gerilemekte olan kentsel alanların geliştirilmesine yönelik yenilikçi stratejilere odaklanır ve bu alandaki projeleri destekler.

➤ **Yenilikçi Eylemler:** Bölgesel kalkınma stratejilerinin kalitesini yükseltmeye yönelik projelerin hazırlanmasını amaçlayan bu eylemler Fonun % 1'ini oluşturmaktadır. Topluluğun sosyal politikalarının ana ögesi konumunda olan Fon, istihdam yaratma çalışmalarına destek olmaktadır. Avrupa Sosyal Fonu (ASF), ayrıca Topluluk İnisyatiflerinin üçüncüsü olan “Equal” Programını da desteklemektedir. Bu program, işçi piyasasındaki eşitsizlik ve ayrımcılığa yol açan etmenleri ortadan kaldırmaya yönelik çalışmaları desteklemektedir.

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (Yönverme Bölümü), tarımda modernizasyon ve yapısal gelişmeye yönelik destekte bulunmaktadır. Ayrıca Topluluk İnisyatiflerinden dördüncüsü olan ve kırsal bölgelerdeki yerel aktörleri biraraya getirerek sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaları destekleyen “Leader” da bu fon tarafından finanse edilmektedir.

Balıkçılığı Yönlendirme Finansman Aracı ise balıkçılık sektöründe rekabeti artırıcı yapıların gelişmesi, altyapıların finansmanı, arz ve talep arasından sürdürülebilir bir dengenin kurulması, bu alanda ürün işleme ve pazarlama faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve başarılı ticari şirketlerin oluşturulmasını desteklemektedir.¹⁰⁹

Tablo: 21: Topluluk İnisyatifleri

Milyon Euro 2006 fiyatları

	EU 25
Interreg	1 157
Leader	430
EQUAL	651
URBAN	134
Toplam	2 372

Kaynak: Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0

¹⁰⁹ Hakan Karabacak, “Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği”, Maliye Dergisi, <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.75.

Uyum Fonu sadece dört az gelişmiş AB Ülkesi için (Yunanistan, Portekiz, İspanya ve İrlanda) oluşturulmuştu. 2004 Bütçesinde 5.682 milyar Euro uyum fonu için ayrılmıştır.¹¹⁰

Yapısal Fonlar Reformu, Yapısal Fonlardan Yapılacak Harcamaların aşağıdaki beş amaca yönelik gerçekleştirilmesi ilkesini benimsemiştir.

- **Amaç 1.** Yeterince gelişmemiş bölgelerin yapısal uyumunu gerçekleştirme ve gelişmesini teşvik etmek (üç Fondan da harcama yapılır)
- **Amaç 2.** Sanayileşmede geri kalmış bölgelerin sanayileşmesini teşvik etmek (Bölgesel Kalkınma Fonu ve Sosyal Fon'dan harcama yapılır.
- **Amaç 3.** İşsizliğe karşı uzun vadeli mücadeleyi desteklemek. Özellikle 25 yaşını geçmiş ve bir yılı aşkın süredir işsizlik sigortasından yararlananların istihdamı için geliştirilecek projeleri finanse etmek. (Sosyal Fon'dan harcama yapılır)
- **Amaç 4.** Gençlerin, özellikle 25 yaşın altındakilerin meslek edinmelerini kolaylaştırmak (Sosyal Fon'dan harcama yapılır)
- **Amaç 5.** OTP Reformu çerçevesinde birincisi ortak tarım pazarının organizasyonunu gerçekleştirmek, ikincisi ise kırsal yöreleri kalkındırmak (FEOGA-Yönverme kısmı ve Sosyal Fon'dan harcama yapılır)

Söz konusu amaçlar doğrultusunda yapısal fonlardan yapılan harcamaların etkisi iki yönlü olmaktadır. Birincisi, bu fondan yararlanan ülkenin makroekonomik düzeyini etkileyen mali bir yeniden dağılımı teşkil etmektedir. İkincisi ise, bölgenin ya da ülkenin Topluluğa adaptasyonu lehinde arz koşullarını değiştirmektedir.

Yapısal Fonlardan kaynak sağlanması somut projeler getirilmesi şartına bağlanmıştır. Yapısal Harcamaların tümü Topluluk bütçesinden karşılanmaz, bir kısmı ilgili üye ülke tarafından karşılanır.¹¹¹

¹¹⁰ İKV, AB ve Türkiye AB İlişkileri..., s.28.

¹¹¹ Tokatlıoğlu, a.g.e., s.155.

İç Politikalar (Başlık 3)

Tablo22: Mali Perspektifin 3. Başlığı : İç Politikalar

Taahhüt Ödenekleri Appropriationsfor Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
3. İç Politikalar (internal policies)	6,031	6,272	6,558	6,796	8,722	9,012	9,385

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system,COM (2004) 505 final, volume II, s.1

Bütçede başlık 3'de yer alan AB iç politikaları geniş kapsamlı programlar ve faaliyetleri kapsamaktadır. Bununla birlikte, başlığın kapsamı 1. ve 2. başlıklarla karşılaştırıldığında oldukça sınırlıdır. 2004'de toplam bütçenin sadece %7.8'ini kapsamıştır. (8.722 milyon Euro) Bu başlık altında AB faaliyetlerinin temel alanları şunlardır.

- Tek bir çerçeve programı altında, üçüncü başlığın toplam üçte ikisine denk gelen araştırma ve teknolojik geliştirme.
- Avrupalılar arası bilgi ağı
- Socrates (eğitim için), Leonardo (mesleki eğitim alanında) ve YOUTH (Avrupa'nın genç nüfusu arasında değişimi amaçlayan genel program) gibi programlar aracılığıyla eğitim, mesleki eğitim ve gençlik
- LIFE programının da dahil olduğu çevre,
- İç Pazar
- Sosyal boyut ve istihdam¹¹²

4.2.3. Kalkınma İçin İşbirliği Programından Kaynaklanan Harcamalar

Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelere yönelik Kalkınma Programı'nın başlıca iki malî kaynağı vardır. Bunlar;Birlik Bütçesi'nde "Development Cooperation" ana başlığı altında yer alan miktarlar ile Avrupa Yatırım Bankası öz kaynaklarından üçüncü ülkelere ayrılan "fonlar" dır. Çeşitli anlaşmalar ve kararlar ile hukukî çerçevesi çizilen Kalkınma Programı'nın Uygulama Bölümü (bütçe tahsisleri dahil) Birlik adına Avrupa

¹¹² İKV, AB ve Türkiye AB İlişkileri..., s.28.

Yatırım Bankası tarafından yürütülür. Bu programdan yakın zamana kadar Lome Sözleşmelerine taraf olan Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri ile 12 Akdeniz ülkesi yararlanmakta idi. 1989 yılında Orta ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde Topluluk, bu ülkeler ile de ilişki kurmuştur. Avrupa Konseyi'nin, Avrupa Yatırım Bankası'nı, olağan borç verme kriterleriyle Polonya ve Macaristan'daki yatırım projelerine finansman kaynağı sağlamaya davet etmesiyle başlatılan PHARE Programı, daha sonra Bulgaristan, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'yı da içine alacak şekilde genişletilmiştir.

Bütçeden ayrılan fonların önemli bir kısmı hibe veya özel şartlı kredilerdir. Dolayısıyla, AYB öz kaynaklarından sağlanan fonlardan çok daha avantajlıdır. Birlik bütçesinden kalkınma programına ayrılan paylar, 1979-1993 yılları arasında ortalama % 4 civarında seyretmiş ve zaman içinde istikrarını korumuştur. Buna karşılık AYB öz kaynaklarından üçüncü ülkelere verilen kredilerin AYB öz kaynaklarından verilen toplam kredi ve garantiler içindeki payında, 1985 yılından sonra düşüş gözlenmiştir. 1959-1983 döneminde bu pay % 11,4 iken 1985'te % 10,3 olmuştur. 1986'da % 5,3 olan pay, 1991'de % 5,2'ye gerilemiştir.¹¹³

Dış Faaliyetler (4. Başlık)

Tablo 23: Mali Perspektifin 4. Başlığı : Dış Faaliyetler

Milyon Euro

Taahhüt Ödenekleri Appropriationsfor Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
4. Dış Faaliyetler (external actions)	4,627	4,735	4 ,873	4,972	5,082	5,119	5,269

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system,COM (2004) 505 final, volume II, s.1

Dış Faaliyetler, üçüncü ülkeler ve bölgelerle gelişme işbirliği, insani yardım ve insan hakları ve demokrasi alanındaki Avrupa girişimciliği gibi dış politikaların diğer unsurlarında işbirliğini desteklemektedir. Bu başlık aynı zamanda, AB yapısındaki AT Antlaşmasında belirlenen Topluluk ve İkinci dayanak olarak adlandırılan ve temelde iç

¹¹³ AB Bütçe Vergi Reformu ve Türkiye'nin Birlik Bütçesine Etkisi,
http://www.akademiktisat.net/makaleler/ab_butce_vergi_reformu_tr_istemi.html#_edn1

politikalar başlığı altında finanse edilen Adalet ve İç İşleri (Aİİ) yanı sıra üçüncü dayanak olarak yer alan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) için ayrılan tahsisatları da kapsamaktadır. ODGP altındaki tedbirler AB Bütçesi veya doğrudan üye devletler tarafından veya her ikisinin de kısmi olarak finanse ettiği karma bir yöntemle finanse edilir. İdari Harcamalar ise daima AB Bütçesi tarafından karşılanmaktadır. Aynı finansman kuralları ikinci dayanak olan Aİİ’de de uygulanmaktadır. ODGP faaliyetlerinin finansmanında son yıllarda AB bütçesinde ODGP’nin hızlı bir şekilde artan harcama tahsislerinde, karma finansmana gittikçe daha fazla başvurulmaktadır. Bununla birlikte, toplam meblağ, dış faaliyetler için ayrılan toplam bütçe tahsisatlarının 62.6 milyon Euro olması veya %1.2’lik oran ile hala çok düşüktür.

Dördüncü başlıkta yer alan toplam meblağ, 2004 yılı için 5.082 milyon Euro olarak belirlenmiştir. 2000, 2001 ve 2002’de olduğu gibi, bu meblağ bu yıllardaki artan ihtiyaçlar için yeterli değildir. (Kosova, Sırbistan’daki faaliyetlerin finansmanı). 2004’de özellikle ABD’nin Irak’ı işgali ile insani yardım ve yeniden yapılanma desteğine duyulan büyük talep etkili olmuştur. Bu durum üye devletlerden Kurumlararası Anlaşma da öngörülen “esneklik yöntemi” ile yeni kaynakların talep edilmesini gerektirmiştir. Konsey ve Parlamento, bir veya birkaç başlık altında öngörülen miktarın yetersiz kalacağını düşünürlerse, esneklik yöntemiyle her bütçe yılı için 200 milyon Euro’ya kadar ek bir tutar talep edilmesi konusunda anlaşabilirler.

2004’de dördüncü başlıktaki maksimum tutar esneklik yöntemiyle sağlanan 94.9 milyon Euro kadar yükseltilmiştir. Aynı zamanda başlık 4, AB Bütçesinin %4.6’sını oluşturmaktadır.

Bütçe büyüklüğü açısından başlık 4’ün en önemli unsurları ¹¹⁴-2004 bütçe örneğinde-

- Akdenizli üçüncü ülkelerle işbirliği (temel olarak MEDA programı) ve Orta Doğu,
- Batı Balkan ülkeleri ile işbirliği

¹¹⁴ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s.30.

- Asyalı gelişmekte olan ülkelerle işbirliği,
- Doğu Avrupa ve Merkez Asya'daki ortak ülkelere yardım
- Gelişme işbirliği tedbirleri (sağlık programları v.b.),

AB dış faaliyetlerinin desteklenmesi bütçe birliği ilkesinde önemli bir istisna yaratmaktadır. Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerinin (AKP) geliştirilmesi işbirliğinin finansmanını sağlayan Avrupa Kalkınma Fonu bütçe dışında finanse edilmektedir. Üye ülkelere her beş yılda bir 77 AKP ülkesi arasında yapılan Cotonu Anlaşması kapsamındaki fon için finansman yetkisi konusunda anlaşmaktadırlar. 2000-2005 arası kapsayan 9. fon 13 milyar Euro büyüklüğünde olup, 2004'de yıllık fon harcamalarının büyüklüğü 3 milyar Euro civarındadır.

İdare (Başlık 5)

Tablo 24: Mali Perspektifin 5. Başlığı : İdare Harcamaları

Milyon euro

Taahhüt Ödenekleri Appropriationsfor Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
5. İdari Harcamalar (administration)	4,638	4,776	5,012	5,211	5,983	6,185	6,528

Kaynak: European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system,COM (2004) 505 final, volume II, s.1

AB'de idarî harcamalar kapsamına Birlik organları olan Parlamento, Konsey, Komisyon, Adalet Divanı, Sayıştay ve Komitelerin tüm idarî harcamaları girmektedir. Bu tip harcamalar, Birlik bütçesinde oldukça küçük bir paya sahiptir. Yıllara göre değişmekle beraber bütçe harcamalarının ortalama % 4-5'i arasındadır..¹¹⁵

İdari harcamalar 2004 bütçesinin %5'ine tekabül etmektedir. (6.185 milyon Euro). Bu ulusal bütçelerdeki idari harcamalarla karşılaştırıldığında oldukça düşük bir hisse olmakla birlikte, iç politikalar ve dış faaliyetler için ayrılan harcamalarla karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.İdari çalışmanın önemli bir bölümünün ve

¹¹⁵ AB Bütçe Vergi Reformu ve Türkiye'nin Birlik Bütçesine Etkisi,
http://www.akademiktisat.net/makaleler/ab_butce_vergi_reformu_tr_istemiha.htm#_edn1

özellikle bölgesel politika ve tarım alanının üye devletlere ve bölgelere bırakıldığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

AB İdare maliyetleri son yıllarda önemli ölçüde artmıştır. 1.5.2004'deki genişlemeden önce, İdare maliyetleri 5.4 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Genişlemeden sonra, Komisyon 2005 yılı için maliyetlerinde hemen hemen %19'luk bir artış yaşanacağını tahmin etmiştir. Bu artış temel olarak 10 yeni üye devletin katılımından kaynaklanmaktadır. (Örneğin resmi dil sayısı 11'den 20'ye yükselmiştir). Ayrıca yeni görevler ve yeni politika alanları da maliyetleri yükseltmiştir. (ODGP ve Aİİ)

Başlık 5, temel olarak Komisyonun idare maliyetlerini kapsamaktadır. (2004'de 3.3 milyar Euro ve idarenin %49.5'i). Avrupa parlamentosu (büyük ölçüde çeviri ve yorumdan kaynaklanan önemli idare maliyetleri vardır) kendi kendini AB'nin toplam idare harcamalarının %20'sinden fazlasını kullanmamak üzere sınırlamıştır. Diğer kurumlar (Konsey, Adalet Divanı, Sayıştay, Bölgeler Komitesi ve Ekonomik ve Sosyal Komite) AB Bütçesinden küçük hisseler almaktadırlar. Bütçede halihazırdaki ağır yüklerden biri emeklilik maliyetleridir. 2003 yılında 731 milyon Euro, 2004 yılında 815 milyon Euro (%13.3), 2005 yılında ise tahmini olarak 865 milyon Euro olacaktır. Ulusal sistemlerde olduğu gibi, emekliliğin finansmanı sorunu gelecek yıllarda AB seviyesinde ciddi tartışmalara yol açacaktır.

Rezervler (Başlık 6)

Tablo 25: Mali Perspektifin 6. Başlığı : Rezervler

Milyon euro

Taahhüt Ödenekleri Appropriations for Commitments	Cari Fiyatlarla						2006 fytl
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
6. Rezervler (Reserves)	906	916	37	434	442	446	458
- Garanti Rezervi (guarantee reserve)	203	208	213	217	221	223	229
- Acil Yardım Rezervi (emergency aid reserve)	203	208	213	217	221	223	229

Kaynak: European Commission, *Financing The European Union*, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II, s.1

Başlık 6, 2004 yılında 442 milyon Euro veya bütçenin %0.4'ü ile en küçük başlıktır. Garanti Rezervleri Avrupa Yatırım Bankası'nın gelişmekte olan veya geçiş dönemindeki ülkelere plasman veya ödünç verme faaliyetlerinden doğan riskleri karşılamak içindir. Acil Yardım Rezervi bütçedeki tahsisatların insani yardım veya gıda yardımı ihtiyacının karşılanmasında yeterli olmadığı durumlar için kullanılır.

Katılım Öncesi Stratejiler (Başlık 7)

Tablo 26: Mali Perspektifin 7. Başlığı: Katılım Öncesi Stratejiler

Taahhüt Ödenekleri	Milyon Euro	
	2004	2005
7. Katılım Öncesi Stratejiler (preaccession Strategies)	1 733.2	3 472.0
- SAPARD(Tarım ve Bölgesel Gelişme)	226 7	250 3
- ISPA(Taşımacılık ve Çevre Sistemi)	433 3	500 7
- PHARE	809 7	818 8
- Türkiye	242 6	286 200
- Avrupa Dayanışma Fonu	961 220	-

Kaynak: Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0, s.67.

2004 bütçesinde başlık 7, 10 yeni devletin katılımı sebebiyle önemli ölçüde indirilmiştir. Toplam büyüklüğü 2004 yılı bütçesinde 1 733.2 milyar Euro veya bütçenin %1.6'sıdır. Bu başlık Bulgaristan ve Romanya'da SAPARD(Tarım ve Bölgesel Gelişme), ISPA(Taşımacılık ve Çevre Sistemi), ve PHARE(kapasite artırımı ve topluluk programlarına katılmanın da dahil olduğu çeşitli alanlar) adlı geleneksel katılım öncesi vasıtalar altında toplam olarak ödenen 1.5 milyar Euro'luk katılım öncesi yardımı da kapsamaktadır. 2004 bütçesinde 242.6 milyon Euro ve Komisyon'un önerisi ve Konseyin kabulü ile Türkiye ile yol haritasının gerçekleştirilmesinde gerekli işbirliği için 286.2 milyon Euro öngörülmüştür. Başlık 7'de kalan bir unsur, doğal afet hallerinde aday ülkelerin başvurabileceği bir çeşit karşılık olan Avrupa Dayanışma Fonu'dur.

Tazminatlar (Başlık 8)

Tablo 27: Mali Perspektifin 8. Başlığı: Tazminatlar

Taahhüt Ödenekleri	2004	2005
Tazminatlar	1 409.5	1 305.0

Kaynak: Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0, s.67.

Katılan yeni üye ülkeler üyeliklerinin ilk gününden itibaren AB Bütçesine tam olarak katkıda bulunurlar, oysa ki o günden itibaren programlardan ve bütçe kalemlerinden derhal faydalanamazlar. Bundan dolayı, başlık 8, yeni üye ülkelerin üyeliklerinin ilk senesinde AB Bütçesine net katkı sağlayan olmamasını temin etmek için 2004’de yeniden oluşturulmuştur. Katılım Antlaşmasıyla birlikte, tazminatlar 2004 bütçesinde 1.4 milyar Euro ve 2005 bütçesinde 1.3 milyar Euro’dur.¹¹⁶

5. BÜTÇE DIŞI FİNANSMAN

Avrupa Birliği’nin birçok faaliyeti bütçe dışı finansman kaynaklarından karşılanmaktadır.

- **Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile Atom Enerjisi Topluluğu’nun Kredileri:** Topluluğun kuruluşundan 70’li yıllara kadar ekonominin motor sanayileri olan ve daha sonra krize girmiş bulunan kömür ve çelik sanayilerinin modernize edilmesine, bu bölgelerin yeniden yapılandırılması yoluyla istihdam olanaklarının sağlanmasına ve işgücünün yeni iş alanlarına uyumuna yöneliktir. Ayrıca konut üretimini teşvik amacıyla da kullanılır.

Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu da, nükleer santrallerde endüstriyel elektrik üretimini ve petrol alanlarına tesis kurulmasıyla ilgili yatırımlara kredi vermektedir. Bu kredilerin amacı, topluluğun enerji ithalatına bağımlılığını azaltmaktır.

- **Yeni Topluluk Aracı:** 1978 yılında kurulan “Yeni Topluluk Aracı”nın amacı, üye ülkelerin beklenmeyen özel parasal ihtiyaçlarını karşılamaktır. Böylece üye ülke politikalarının uyumlaştırılmasını sağlayacak yatırımların finansmanına katkıda bulunmaktadır. Desteklenen projelerin topluluğun

¹¹⁶ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s.31.

enerji, endüstri ve altyapı alanlarındaki hedefleriyle uyumlu olmasına çalışılmaktadır. Sistemin en önemli hedefi bölgesel kalkınmaya yardım etmek ve işsizliği azaltmaktır. Yeni Topluluk Aracı ile borçlanmayı Komisyon, Topluluk adına yapmakta, sağlanan fonları ise AYB, Komisyon'un Konsey'in önceliklerini dikkate alarak uygun gördüğü projelerin finansmanında kullanmaktadır.

- **Ödemeler Dengesi Destek Mekanizması** : Son yıllarda önemi gittikçe artan bu mekanizma ile dış ödeme sorunlarını gidermelerinde üye ülkelere yardım ederek büyümenin sürekliliğini sağlamak amaçlanmaktadır. Roma Antlaşması'na dayanılarak kurulan bu mekanizma Komisyon tarafından yönetilir. Borçlanma kararı Konsey tarafından verilir, Konsey, borç isteyen ülkenin ekonomik durumunu, yapısal uyum programını, ödemeler dengesini sağlamaya yönelik olarak alacağı önlemleri uygun gördükten sonra üye ülkeye borç açılmasına karar verir.
- **Avrupa Yatırım Bankası** : Banka hacim ve alan yönünden bütçe dışı kaynakların en gelişmişidir. Roma Antlaşması'nın 129. maddesine dayanılarak 1958 yılında kurulmuştur. Tüzel kişiliğe ve mali özerkliğe sahip olan bankanın 25 üyesi bulunmaktadır.¹¹⁷

AYB'nin finansman faaliyetleri esas olarak Bankanın öz kaynaklarından yürütülmektedir. Banka sermayesinin 2,5 katına kadar kredi kullanılabilmektedir. Günümüzde, Bankanın azami kredilendirme sınırı olan 250 milyar Euro'ya yaklaşmıştır. Bu bakımdan Bankanın sermayesinin % 50 artışla 150 milyar Euro'ya çıkarılması gündemdedir. AYB'nin uyguladığı faiz oranları, dünya piyasalarında borçlandığı faiz oranları ile paralellik arz etmektedir. Kredi notu AAA olan Banka, dünya piyasalarında en iyi koşullarda tahvil ihraç ederek, en düşük faizle borçlanabilmektedir. Bankanın kar amacı olmaması, kredi kullananlardan ilave kar talep etmeden kredileri aynı düşük faizlerle aktarma imkanını vermektedir.

¹¹⁷ Tokatlıoğlu, a.g.e., s.162.

Banka kredilerinin önemli kısmı; enerji, altyapı, sanayinin geliştirilmesi, çevrenin korunması gibi projelerin finansmanında kullanılmaktadır. Bankanın finanse ettiği yatırım projelerine aşağıdaki somut örnekler verilebilir:

- Altyapı projeleri: Haberleşme ve ulaştırma ile ilgili altyapının geliştirilmesi, karayolu, otoyolu, demiryolu, köprü, havaalanları yapımı, telekomünikasyon altyapısının yapımı, geliştirilmesi ve modernleştirilmesine yönelik projeler,
- Sanayinin ve hizmet sektörünün geliştirilmesine yönelik projeler,
- Enerji üretimi ve dağıtım ile ilgili projeler: Özellikle yerel enerji kaynaklarını geliştirmeye, enerji tasarrufu sağlamaya veya enerji dağıtım ağlarını modernleştirmeye yönelik projeler.
- Çevrenin korunması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesine yönelik projeler: Örneğin şehirlerin atık su arıtma tesislerinin yapımı ile ilgili projeler.

Banka kredilerinin yaklaşık % 85 – 90 civarındaki kısmı üye ülkelere, geriye kalanı da üye olmayan üçüncü ülkelere verilmektedir. AYB'den mali yardım talebiyle ilgili projeler; kamu ve özel sektör içinde yer alan kurumlar, dernek, vakıf, belediye ve sivil toplum örgütleri tarafından hazırlanabilecektir. ¹¹⁸

AB içinde halihazırda bütçe ile ilgili olarak, net katkı sağlayanlar ve net katkıda bulunanlar tartışması sürmektedir. Net faydalanan ve net katkıda bulunan ülkeler uygulaması bir üye devletten gelen öz kaynakların ve bu üye devlete sağlanan mali desteğin birbirlerine karşı ağırlığına göre hesaplanmasına dayanmaktadır.. Bu uygulama çok benimsenmesine rağmen, aynı zamanda bir çok soru işareti taşımaktadır. Öz kaynakların Avrupa Birliği'ne ait olan gelir yapısını ihmal etmekte, bunu üye devletlerin katkılarıyla eşitlemektedir. Öte yandan üye devletlerin katkılarına çok benzeyen GSMG (GNI) payının artması yoluyla gerçek bu duruma çok yaklaşmaktadır. Diğer yandan, belirli üye devletlere izafe edilebilmesi zor olan geleneksel öz kaynakların %12'si hala bütçededir. ¹¹⁹

¹¹⁸ <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>

¹¹⁹ İKV, Avrupa Birliğinin Bütçesi..., s.26

Durumu, Belçika'nın 2003 yılı verileri kullanarak sayısal bir örnekle açıklamak gerekirse, Belçika'nın net katkı sağlayıcı mı yoksa net katkıda bulunan mı olduğunu 2003 yılı için şu şekilde hesaplamak mümkündür.

Belçika'nın 2003 yılı için bütçe harcamaları içindeki payı %2.18'dir ve **1 696.2 milyon Euro'dur**. Hesaplama gerekliliği olan ikinci veri, Belçika'nın AB Bütçesine yaptığı KDV ve GSMG katkılarının toplamıdır. 2003 yılı için Belçika'nın KDV bazlı katkısı **562.7 milyon Euro**, GSMG bazlı katkısı ise **1 464.5 milyon Euro'dur**. KDV+GSMG Katkısı **2 027.3 milyon Euro'dur**.

$$562.7 + 1\,464.5 = 2\,027.3 \text{ milyon Euro}$$

Örnek yıl için bütçenin KDV+GSMG bazlı kaynağı ise(diğer ülkelerin de KDV+GSMG katkılarının örnek yıldaki miktarlarının toplamı) **72 495.3 milyon Euro'dur**. Bu toplam içinde Belçika'nın payı;

$$2\,027.3 / 72\,495.3 = 2.80 \%$$

Bütçenin örnek yıldaki toplam harcama miktarı ise **77 825.4 milyon Euro'dur**.

$$2.80\% * 77\,825.4 = 2\,176.3 \text{ milyon Euro'dur ve}$$

İngiltere düzeltmesinden önce Belçika için elde edilecek rakamı bulmak için aradaki farkı bulmak gerekir:

$$1\,696.2 - 2\,176.3 = -480.1 \text{ milyon Euro}$$

Belçika'nın örnek yıl için İngiltere indirimi **295.0 milyon Euro'dur**. İngiltere düzeltmesinden sonra;

$$-480.1 - 295.0 = -775.1 \text{ milyon Euro.}$$

Belçika 2003 yılı verilerine göre **net katkı sağlayıcı'dır**.¹²⁰

¹²⁰ European Commission, *Allocation of 2003 Expenditure by Member State*, (September 2004), s.103.

Tablo 28: 1997-2003 Yılları Arasında Net Katkı Sağlayanlar ve Net Faydalananlar

	1997		1998		1999		2000		2001		2002		2003	
	Milyon ECU	%GSMG	Milyon ECU	%	Milyon ECU	%	Milyon ECU	%	Milyon ECU	%	Milyon ECU	%	Milyon ECU	%
Belçika	-395.7	-0.18	-406.5	-0.18	-314.6	-13	-214.1	-0.09	-629.5	-0.25	-373.2	-0.14	-775.1	-0.28
Danimarka	131.0	0.09	7.1	0.007	122.6	0.08	240.5	0.15	-229.0	-0.14	-162.7	-0.09	-213.7	-0.11
Almanya	-10 552.9	-0.58	-8 044.2	-0.43	-8 494.0	-0.44	-8 280.2	-0.42	-6 953.3	-0.34	-5 041.0	-0.24	-7 651.8	-0.36
Yunanistan	4 360.5	4.09	4 735.7	4.36	3 818.0	3.29	4 433.3	3.66	4 513.2	3.52	3 389.8	2.39	3 368.2	2.22
İspanya	5 782.8	1.20	7 141.1	1.40	7 382.4	1.35	5 346.8	0.91	7 738.3	1.23	8 880.0	1.29	8 733.2	1.21
Fransa	-284.3	-0.11	-864.5	-0.07	30.0	0.00	-739.4	-0.05	-2 035.4	-0.14	-2 163.6	-0.14	-1 910.9	-0.12
İrlanda	2 814.4	4.43	2 379.2	3.38	1 978.7	2.38	1 720.8	1.77	1 203.1	1.16	1 578.2	1.51	1 564.6	1.40
İtalya	-229.6	-0.02	-1 410.6	-0.14	-753.9	-0.07	1 210.1	0.11	-1 977.9	-0.17	-2 686.5	-0.23	-793.6	-0.06
Lüksemburg	-54.3	-0.34	-76.6	-0.44	-85.0	-0.44	-56.6	-0.27	-144.1	-0.71	-48.6	-0.24	-56.2	-0.28
Hollanda	-1 087.5	-0.33	-1 539.8	-0.45	-1 827.0	-0.50	-1 540.3	-0.39	-2 256.8	-0.54	-2 181.7	-0.50	-1 956.1	-0.43
Avusturya	-779.8	-0.43	-629.2	-0.34	-628.8	-0.32	-447.8	-0.22	-536.4	-0.26	-223.5	-0.10	-336.2	-0.15
Portekiz	2 717.3	2.98	3 018.9	3.10	2 858.2	2.72	2 168.5	1.95	1 794.2	1.52	2 694.0	2.13	3 482.0	2.66
Finlandiya	39.8	0.04	-102.4	-0.09	-194.8	-0.17	274.5	0.22	-150.4	-0.11	-4.1	0.00	-20.7	-0.01
İsveç	-1 097.7	-0.54	-779.9	-0.37	-897.3	-0.40	-1 059.5	-0.44	-973.3	-0.42	-743.4	-0.29	-950.4	-0.36
İngiltere	-242.6	-0.02	-3 489.3	-0.28	-2 826.7	-0.21	-2 985.9	-0.19	707.5	0.04	-2 880.0	-0.17	-2 763.3	-0.16
AB	121.4	0.00	-60.9	-0.00	167.8	0.00	70.8	0.00	70.3	0.00	-148.2	0.00	-280.1	0.00

Kaynak: European Commission, Allocation of 2003 Expenditure by Member State, (September 2004), s.104.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE AB MALİ İŞBİRLİĞİ VE GENİŞLEME SÜRECİNDE TÜRKİYE’NİN BÜTÇE POLİTİKALARIYLA BİRLİĞE UYUMU

1. TÜRKİYE AB MALİ İŞBİRLİĞİ

Bilindiği üzere 10-11 Aralık 1999 Helsinki zirvesinde Türkiye’nin AB’ye adaylığı teyit edilmiş; bu çerçevede diğer aday ülkelerle aynı koşullara tabi olmak üzere Katılım Öncesi Stratejisinden faydalanması öngörülmüştür.

Aday ülkenin tam üyeliğe hazırlanması için gerekli çalışmaların yürütüldüğü dönem olarak tanımlanabilecek Katılım Öncesi süreçte AB mali kaynakları bu hedefe yönelik olarak kullanılacaktır. Bu çerçevede Katılım Öncesi süreç Türkiye ile AB mali işbirliği ilişkilerinin diğer aday ülkelerde olduğu gibi yeni ve merkezi olmayan bir yapılanma kapsamında yürütülmesini de beraberinde getirmektedir.¹²¹ AB tüm aday ülkeler için mali işbirliğinde, **Merkezi Olmayan Yapılanma (Decentralized Organization)**’a gidilmesini talep etmektedir. AB tarafından öngörülen bu yapılanmada mali işbirliğinin değişik evrelerinin farklı birimler ve kişilerce uygulanması ve denetlenmesi söz konusudur. 2002 yılından başlayarak, mali işbirliğinin program bazında genel onayının kendileri tarafından verilmesini müteakip AB, her tür uygulama ve denetimin Türkiye tarafından yürütülmesini, sadece yılda iki kez kendilerine rapor sunulmasını istemektedir. Dolayısıyla, AB, yardımların verilmesi için bir ön koşul niteliğinde olan ve diğer tüm aday ülkelerce uygulanmakta olan bu yapılanmanın da bir an önce gerçekleştirilmesini talep etmektedir. Bu çerçevede, Avrupa Birliği tarafından sağlanacak mali yardımların “Katılım Ortaklığı Belgesi” ve “Ulusal Program”da yer alan önceliklere uygun projeler kapsamında hayata geçirilebilmesi için yeni ve merkezi olmayan bir yapılanmaya gidilmesi zorunluluğu doğmuş ve bu düzenlemeyi yapmak üzere, 18 Temmuz 2001 tarih ve 2001/ 41 sayılı Başbakanlık Genelgesi yayımlanmıştır. Genelge ile Merkezi Olmayan Yapılanma

¹²¹ İKV, *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye*, (İstanbul: İKV Yayınları No: 169, Haziran 2002) s. 23.

içerisinde, “Ulusal Mali Yardım Koordinatörü”, “Mali İşbirliği Komitesi”, “Ulusal Fon ve Ulusal Yetkilendirme Görevlisi”, “Ortak İzleme Komitesi” ve “Merkezi Finans ve İhale Birimi” gibi birimler oluşturulmuştur.¹²² Böylece, Avrupa Birliği’ne üyelik hedefi doğrultusunda ortaya koyduğumuz taahhütlerimizin gerçekleştirilmesi amacıyla oluşturulacak ve AB tarafından finanse edilecek projelerin belirlenmesi, yönetimi, izlenmesi ve değerlendirilmesi Ülkemiz tarafından yerine getirilecektir. Diğer aday ülkelerin de uyguladığı merkezi olmayan yapılanma sisteminin ülkemiz tarafından da benimsenmesi Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde önemli bir adım olacaktır. Ancak, merkezi olmayan yapılanmanın tüm bileşenleri ile işlemeye başlaması, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından onaylanması anlamına gelen akreditasyonun alınmasına bağlıdır. Akreditasyona ilişkin olarak 9 Nisan 2003 tarihinde Avrupa Birliği Komisyonuna iletilen akreditasyon talebimiz Komisyonun ilgili birimlerince, merkezi olmayan yapılanmanın her bir unsuruna ilişkin olarak yerinde yapılan incelemelerle değerlendirilmiş ve 8 Ekim 2003 itibarıyla Türkiye’de merkezi olmayan yapılanma akredite olmuştur. Merkezi olmayan yapılanmanın akreditasyonu Avrupa Birliği’ne üyelik sürecindeki taahhütlerimizin yerine getirilmesi bakımından sadece mali işbirliği alanında değil tüm katılım öncesi süreç bakımından çok önemli bir adımı oluşturmaktadır.¹²³

Türkiye ile AB arasındaki mali işbirliği dönemini “Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996)”, “Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-2000)”, “Marmara Depremi Sonrası Dönem”, “Adaylık Dönemi” ve “AB Bütçesi’nin Harcama Kalemleri Açısından AB-Türkiye Mali İşbirliği” olarak sınıflandırmak mümkündür.

1.1. Gümrük Birliği Öncesi Dönem (1964-1996)

1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile Türkiye arasında bir ortaklık ilişkisi kurulmuştur. Bu bakımdan, Ankara Anlaşması’nın yürürlüğe giriş yılı, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki mali

¹²² <http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=863&VisitID={FC1A51ED-820B-40BB-B8CE-43218763FDD0}&Time=3636>, 27.07.2005

¹²³ <http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=5512&VisitID={61B279E3-2425-494B-8ACE-C6E043E9CDB7}&Time=4430>, 27.07.2005

işbirliğinin başlangıç tarihi olarak alınabilir.¹²⁴ Türkiye'nin AB ile ortaklık ilişkisinin başlangıcından Gümrük Birliği uygulamasına kadar olan dönemde, Türkiye yönelik mali yardımlar esas olarak "Mali Protokoller" çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda üç tane mali protokol imzalanarak yürürlüğe konulmuş; 1981 yılında parafe edilen Dördüncü Mali Protokol ise siyasi gerekçeler ve Yunanistan'ın engellemeleri nedeniyle, Topluluk Organlarının onayından geçirilemediğinden işletilememiştir.¹²⁵ Mali Protokoller kapsamındaki yardım türü, hibelerden ve ağırlıklı olarak kredilerden oluşmakta olup, krediler "AYB" ve "Düşük Faizli Topluluk Kredileri"ni kapsamaktadır. 32 yıllık bu dönemde 1.433 milyon ECU tutarında yardım öngörülmesine rağmen kullanılabilen toplam yardım miktarı 830 milyon ECU gibi düşük bir seviyede kalmıştır.¹²⁶ Bu dönemde mali protokollerin yanı sıra Türkiye'ye "Tamamlayıcı Protokol", "Özel İşbirliği Fonu", "İdari İşbirliği Fonu", "Körfez Savaşı Dolayısıyla Verilen Krediler" ve "Demokrasi, İnsan Hakları ve Sivil Toplumun Güçlendirilmesi" adı altında çeşitli fonlar kapsamında kaynak aktarımı yapılması da öngörülmüştür.¹²⁷

1.1.1. I. Mali Protokol

12 Eylül 1963 tarihinde Ankara Antlaşması ile beraber imzalanmıştır. Bu Protokolle, 175 milyon ECU tutarında kredi sağlanmıştır. Kredilerin vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 7 yıl, faiz oranı ise altyapı projeleri için % 3, diğer projeler için % 4,5 olarak tespit edilmiştir. Bu mali protokol çerçevesinde alınan kredilerle, 11'i kamu, 33'ü ise özel sektöre ait olmak üzere toplam 44 projenin finansmanına katkıda bulunulmuştur. Kamu projelerine 145.1 milyon ECU, özel sektör projelerine ise 29.9 milyon ECU tutarında kredi tahsis edilmiştir. 44 projeden 7'si altyapı, 37'si ise sanayi projesidir.

¹²⁴ Hakan Karabacak, <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.91.

¹²⁵ www.btso.org.tr/documentsabmaliyardim.doc, 27.07.2005, s.1.

¹²⁶ <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.94.

¹²⁷ www.btso.org.tr/documentsabmaliyardim.doc, 27.07.2005, s.1.

1.1.2. II. Mali Protokol

23 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol ile birlikte imzalanmış ve 1 Ocak 1973 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Bu Mali Protokol çerçevesinde 195 milyon ECU Topluluk bütçesinden, 25 milyon ECU ise AYB öz kaynaklarından olmak üzere toplam 220 milyon ECU tutarında kredi verilmesi öngörülmüş ve bu kredinin tamamı kullanılmıştır. Kredinin kullanılmasında, karlılığı yayılı veya uzun vadeli yatırımlara (altyapı projelerine) ilişkin kredilerin vadesi 30 yıl, ödemesiz dönemi 8 yıl, faiz oranı ise % 2,5 olarak tespit edilmiştir. Normal karlılıktaki projelere (sanayi yatırım projeleri vs) ilişkin kredilerde ise vade ve ödemesiz dönemin projenin özelliğine göre tespit edilmesi ve % 4,5 faiz oranı uygulanması öngörülmüştür. AYB öz kaynaklarından verilmesi öngörülen 25 milyon ECU tutarındaki kredi, özel sektörün normal karlılıktaki projelerine ayrılmıştır. 195 milyon ECU tutarındaki krediden 175 milyonu kamu sektörü projelerine ve 20 milyonu özel sektör projelerine (özel şartlı kredi şeklinde) ayrılmıştır. Ayrıca, 1 Ocak 1973 tarihinde Topluluğa üye olan İngiltere, İrlanda ve Danimarka'nın da İkinci Mali Protokole katkıda bulunmalarını sağlamak üzere, 30 Haziran 1973 tarihinde bir Tamamlayıcı Protokol imzalanmıştır. Protokol'ün onay işlemleri gecikerek Şubat 1986'da yapılabilmüş ve Protokol Mart 1986'da yürürlüğe girmiştir. Protokolle sağlanan 47 milyon ECU tutarındaki toplam kredinin 41 milyon ECU'su İngiltere, 5 milyon ECU'su Danimarka, 1 milyon ECU'su da İrlanda tarafından karşılanmıştır.

1.1.3. III. Mali Protokol

12 Mayıs 1977 tarihinde imzalanarak 1 Nisan 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu çerçevede 220 milyon ECU genel bütçe kaynaklarından uygun koşullu kredi, 90 milyon ECU da AYB kaynaklarından kredi olmak üzere toplam 310 milyon ECU tutarında kredi sağlanmıştır. Genel bütçe kaynaklarından verilen kredilerin vadesi 10 yılı ödemesiz olmak üzere 40 yıl, faiz haddi ise % 2,5 olarak tespit edilmiştir. Genel bütçe kaynaklarından verilen kredi kamu yatırımlarına, AYB kaynaklarından verilen kredi ise özel sektör yatırımlarına tahsis edilmiştir.¹²⁸

¹²⁸<http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.94.

1.1.4. IV. Mali Protokol

600 milyon ECU tutarında hibe öngören IV. Mali Protokol Yunanistan'ın vetosu nedeniyle Konsey'de onaylanmamıştır. 1980 yılında dondurulan bu protokolden sonra Türkiye ile AB arasında mali protokol imzalanmamıştır. Esasen AB 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile, yardım mekanizması kapsamında mali protokoller sisteminden vazgeçmiş ve proje bazında kredi-hibe sistemine geçmiştir.¹²⁹

1.1.5. Özel İşbirliği Fonu

1980 yılında ivedi bir şekilde protokoller dışında hazırlanan “Özel İşbirliği Fonu” Türkiye'nin zor durumda bulunan ekonomisine yardım etmeyi amaçlamaktadır. Ortaklık konseyi'nin 30 Haziran 1980 Tarih ve 2/80 sayılı kararı ile oluşturulmuştur. Topluluk bütçesinden sağlanan fonun toplam tutarı 75 milyon ECU olup hibe şeklindedir.¹³⁰ Bununla beraber, Topluluk, 1980'de özellikle enerji, sağlık, çevre ve eğitim sektörleriyle ilgili projelerin finansmanında kullanılmak üzere 75 milyon Euro değerinde bir Özel yardım Paketi hazırlamıştır. 1980 yılındaki askeri müdahale ve insan hakları ihlalleri iddiaları üzerine bu paketin bir bölümü 1987 yılı sonuna kadar askıya alınmıştır. Sivil yönetimin işbaşına gelmesinden sonra geri kalan 29 milyon Euro'luk tutar “Özel Eylem Programı” adıyla yeniden kullanıma sunulmuştur. Bu bağlamda, Topluluk ile Türkiye arasında özellikle sağlık, mesleki eğitim ve eğitim alanlarındaki projelerin desteklenmesine yönelik finansman anlaşmaları imzalanmıştır.¹³¹

1.1.6. İdari İşbirliği Fonu

Topluluk bütçesinden Türkiye'ye, İdari İşbirliği kapsamında 1993 yılı için 3 milyon ECU kaynak sağlanmıştır. Söz konusu yardımın kullanım alanları Jean Monnet bursları, gümrük görevlilerinin eğitimi, mini iş haftaları, AT Ticaret politikası ve OTP konularında eğitim, sosyal konularda işbirliği projeleri ve mevzuat uyumudur. Söz

¹²⁹ İKV, *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı*..., s.23

¹³⁰ Metin Gençkol, *Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye*, (Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Uyum Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 2679, Eylül 2003), s.160.

¹³¹ İKV, *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı*..., s.23.

konusu bütçe kalemi takip eden iki yıl için de öngörülmüş, ancak Avrupa Parlamentosu tarafından bloke edilmiştir.

1.1.7. Körfez Savaşı Dolayısıyla Verilen Krediler

1991’de Körfez Savaşı’ndan etkilenen ülkelere yapılan AB yardımları kapsamında Türkiye 175 milyon Euro tutarında faizsiz krediden yararlanmıştır.

1.1.8. Demokrasi, İnsan Hakları ve Sivil Toplumun Güçlendirilmesi

1993 yılından itibaren yürürlükte olan yardımlar, Komisyon tarafından farklı bütçe kalemlerinden her yıl ortalama 0,5 milyon ECU tutarında yapılmaktadır. Yardımlardan sivil toplum kuruluşları yararlanmaktadır.¹³²

Bunlara ek olarak, Türkiye, 1996-1999 arası dönemde uyuşturucuyla mücadele faaliyetleri için toplam 760,000 Euro, 1992-1998 arası dönemde nüfus politikaları ve aile planlaması faaliyetlerine yönelik olarak 3,3 milyon Euro, 1992-1999 arası dönemde, Life-Üçüncü Ülkeler ve “Kalkınmakta olan Ülkelerde Çevre” programları kapsamında desteklenen çevre projeleri için 4,9 milyon Euro, 1994-1998 arası dönemde Türkiye HIV/AIDS ile mücadele kapsamındaki girişimler için 682,000 Euro tutarında yardım almıştır.¹³³

1.2. Gümrük Birliği Sonrası Dönem (1996-2000)

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Gümrük Birliği sonrasında Türkiye’ye AB bütçe kaynaklarından ve Topluluğun Akdeniz ülkelerine yönelik programından kredi ve hibe yardımları yapılması öngörülmüştür. Topluluğun tek taraflı bir deklarasyonu ile taahhüt edilen bu yardımlar Gümrük Birliğinin Türk ekonomisi üzerindeki olası olumsuz etkilerini bertaraf etmek üzere tasarlanmış olmakla birlikte, gerek miktar gerek nitelik olarak yetersiz olmakla eleştirilmiştir. Diğer taraftan, taahhüt edilen yardımların dahi gerçekleşmemiş olması, Türkiye tarafından değişik platformlarda dile getirilmiş,

¹³² Gençkol, a.g.e., s.161.

¹³³ <http://www.abhaber.com/belgeler/blg00034.asp>, 27.07.2005

ancak olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Taahhüt edilen yardımların, Konsey tarafından oybirliği ile kabul edilmesi aşamasında Yunanistan'ın vetosu ile bazı yardım türleri engellenmiştir. Uygulamasına başlanan yardımlar için ise, diğer ülkelerden farklı bir yaklaşımla, sadece Türkiye'ye ait projelerin Avrupa Parlamentosu tarafından onayının şart koşulması ve yine Avrupa Parlamentosu tarafından yönetmeliklere aykırı olarak proje konularının kısıtlanması uygulamanın aksamasına, ve yardımların gecikmesine neden olmuştur. Bu dönemde sadece Avrupa-Akdeniz programı kapsamında taahhüt edilen yardımlar kısıtlı olarak kullanılmış, bunun yanı sıra bütçe kaynaklı yardımlar uygulamaya geçirilmemiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu dönemdeki yardımlar, 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının eki niteliğindeki tek taraflı deklarasyonla belirlenmiş olup, "Bütçe Kaynaklı Yardımlar" ve "Avrupa-Akdeniz İşbirliği Kapsamındaki Yardımlar" olarak iki ana başlık altında incelenebilir.

1.2.1. Bütçe Kaynaklı Yardımlar

1.2.1.1. Özel Eylem Programı

Bütçe kaynaklarından öngörülen bu yardım 375 Milyon Euro hibe, 750 Milyon Euro krediden oluşmaktadır. Hibe ile ilgili olarak Komisyon tarafından hazırlanmış olan yönetmelik Yunanistan'ın vetosu nedeniyle yasallaşamamıştır. Aynı şekilde, AYB kredisi olarak öngörülen 750 milyon Euro, AYB Guvernörler Kurulu'nda Yunanistan Maliye Bakanının vetosu nedeniyle kabul edilmemiş ve uygulanamamıştır.

1.2.1.2. Makro - Ekonomik Yardım

Uluslararası bazı kuruluşların onayıyla gerekli olması halinde 200 Milyon Euro kullanımı öngörülmüştür. Bu yardıma ihtiyaç hasıl olmadığından uygulanmamıştır.

1.2.1.3. İdari İşbirliği Fonu

6 Milyon Euro tutarında hibe kullanılmıştır.

1.2.2. Avrupa-Akdeniz İşbirliği Kapsamındaki Yardımlar

Program, Avrupa Yatırım Bankası kredileri ve Topluluğun Akdeniz ülkeleri ile ilişkilerin güçlendirilmesi için ayırmış olduğu bütçe kaynaklı hibelerden oluşmaktadır.

1.2.2.1. Krediler

1.2.2.1.1. Yenileştirilmiş Akdeniz Programı (1992-1996)

Toplam 399,5 Milyon Euro kullanımı taahhüt edilmiş, bu kapsamda 339,5 Milyon Euro tutarında proje onaylanmış ve uygulamaya alınmıştır.

1.2.2.1.2. Avrupa-Akdeniz Süreci (Euromed 1) (1997-1999)

Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kanalıyla 205 Milyon Euro tutarında proje onaylanmış, ve kullanıma geçilmiştir.

1.2.2.2. Hibeler

Avrupa-Akdeniz İşbirliği çerçevesinde hibe olarak 700 Milyon Euro öngörölmüş olmakla birlikte fiilen 376 Milyon Euro taahhüt edilmiştir. Bu kapsamda Ülkemiz tarafından değişik nitelik ve büyüklükte 300 civarında proje sunulmuş, ancak AB Komisyonunun farklı yönetimler altında proje kabul sistemi üzerinde değişiklikler yapması nedeniyle projelerin onaylanmasında güçlüklerle karşılaşmıştır. Diğer taraftan, yukarıda da belirtildiği üzere, Akdeniz Ülkeleri içerisinde sadece Türkiye'ye ait projelerin Avrupa Parlamentosu onayına sunulması gereği aksaklıklara yol açmıştır. Bununla birlikte birçok proje onaylanmış ve Finansman Anlaşmaları imzalanmıştır. Diğer taraftan, Programın uygulanmaya başlamasından yaklaşık iki yıl sonra AB Komisyonu projelerin uygulanması için her ülkenin bir Çerçeve Anlaşması imzalamasını şart koşmuştur. 1998 yılında müzakereleri başlayan bu Anlaşmanın

karşılıklı imzalanması ve Meclis tarafından onaylanması belirli bir süre almıştır. Türkiye, bu kaynaktan hibelerin kullanımı için gerekli olan Çerçeve Kanununu Eylül 2000 tarihinde onaylamıştır. MEDA projelerinin uygulanmasında Topluluktan ve Türkiye'den kaynaklanan bu sorunlar nedeniyle taahhüt edilen meblağın tümü için Finansman Anlaşmaları imzalanmış olmasına rağmen uygulama başlatılamamıştır. Çerçeve Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden sonra projelerin uygulanması girişimler başlatılmış ve bazı projeler için ihaleler açılmış ve sonuçlandırılmıştır. Ancak, mali kaynakların aktarımında bu kez yeni sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. 2001 yılının başından itibaren Topluluk, Ülkemizde mali işbirliğinin uygulanması için diğer aday ülkeler tarafından da uygulanmakta olan Merkezi Olmayan Uygulama sisteminin oluşturulmasını talep etmiştir. Halen mali işbirliği kapsamında bu yeni yapılanmanın sağlanması için çalışmalar devam etmektedir. Dolayısıyla, bu kapsamda taahhüt edilen onaylanmış projeler kapsamı hibelerin fiili kullanımı, ancak yeni Merkezi Olmayan Yapılanmanın gerçekleşmesi sonrasında mümkün olabilecektir.¹³⁴

1.3. Deprem Yardımları

Ağustos 1999'daki Marmara Depremi'nden sonra 30 milyon Euro tutarında özel bir bütçe acil durum ve rehabilitasyon faaliyetleri için hibe olarak tahsis edilmiştir. Deprem sonrası rehabilitasyon faaliyetlerini desteklemek üzere 1 milyon Euro tutarında istisnai bir hibe yardım sağlanmıştır. Deprem bölgelerindeki öncelikli yeniden yapılanma çalışmalarını desteklemek üzere Türkiye Deprem Rehabilitasyon ve Yeniden İmar Yardımı (TERRA) kapsamında AYB'den 600 milyon Euro tutarında kredi sağlanmıştır. Kredinin 450 milyon Euro tutarındaki kısmı (TERRA 1) projeler için, 150 milyon Euro tutarındaki kısmı (TERRA 2) KOBİ desteği için tahsis edilmiştir. Ayrıca, İnsani Yardım (ECHO) kapsamında 4 milyon Euro ve Akdeniz Ülkelerinde Rehabilitasyon Programı kapsamında da 20 milyon Euro hibe niteliğinde yardım sağlanmıştır.¹³⁵

¹³⁴ <http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=5512&VisitID={61B279E3-2425-494B-8ACE-C6E043E9CDB7}&Time=4430,27.07.2005>

¹³⁵ Hakan Karabacak, <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.95-96.

1.4. Adaylık Dönemi

Helsinki Zirvesi sonrasında, Ülkemizin adaylığının tescil edilmesi ile adaylık sürecinde mevcut Akdeniz İşbirliği programlarına ilave yeni kaynakların tahsisi çalışmalarına gidilmiştir. Türkiye'nin diğer adayların faydalanmakta olduğu yardım programlarına (Phare, Ispa ve Sapard) dahil edilmesi talebi, bu programların bütçelerininin 2000-2006 tarihleri için kesinleştirilmiş olması ve bu konuda değişikliğin yapılmasının mümkün olmaması gerekçesiyle kabul görmemiştir. Bunun yerine Türkiye için katılım stratejisine uygun olarak ilave kaynak yaratılmıştır. Bu dönemde Türkiye yine bir Akdeniz ülkesi olarak Avrupa-Akdeniz İşbirliği Programınının 2000-2006 dönemine dahil edilmiştir.¹³⁶

1.4.1. Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı (MEDA II) Kapsamında Alınan Mali Yardımlar

Helsinki sonrası dönemde Türkiye, bir Akdeniz ülkesi olarak, Avrupa – Akdeniz İşbirliği Programı'nın 2000-2006 dönemine dahil edilmiştir. MEDA II kapsamında Türkiye'ye yapılacak tüm yardımlar katılım öncesi stratejiye yönelik olacaktır. MEDA II'nin kapsadığı 2000 – 2006 yılları arasında yıllık 127 milyon Euro olmak üzere toplam 889 milyon Euro hibe yardım öngörülmüştür.

Türkiye, AYB'nin MEDA II kapsamında Avrupa – Akdeniz Ortaklığı'na ayırdığı (12 Akdeniz ülkesi için) 6.245 milyar Euro tutarındaki kredilerden de faydalanabilecektir. Bu pakette belirli bir ülke kotası bulunmamakta ve bir ülkenin alabileceği kredi miktarı sunulan projelerin niteliğine bağlı olmaktadır. Türkiye'nin yılda 210 milyon Euro olmak üzere 6 yıl için toplam 1.470 milyar Euro tutarında bir bütçeden yararlanması beklenmektedir.

¹³⁶ <http://www.euturkey.org.tr/abportal/defaultcontent.asp?CID=620&VisitID={43A4C37D-66E5-4C64-BBB7-660F508F8821}&Timer=5452,859>

1.4.2. Diğer Mali Yardımlar

Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, Konsey tarafından 10 Nisan 2000'de kabul edilen Gümrük Birliği'nin Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük kapsamında 2000 – 2002 yılları için toplam 15 milyon Euro hibe kaynak ayrılmıştır. Bu çerçevede 13 milyon Euro Türk Sanayinde Kalitenin Artırılması Projesine, 2 milyon Euro ise GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.

Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, 22 Ocak 2001 tarihinde kabul edilen Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük kapsamında 2000 – 2002 yılları için toplam 135 milyon Euro (yılda 45 milyon Euro) hibe kaynak ayrılması öngörülmüştür. Bu çerçevede 45 milyon Euro GAP Bölgesel Gelişimi Projesine tahsis edilmiştir.

AYB, 2001 – 2003 döneminde Türkiye'ye toplam 450 milyon Euro tutarında yeni kredi paketi sağlamıştır.

Tüm aday ülkeler için AYB Katılım Öncesi Kredi Olanağı kapsamında 2000 – 2003 dönemi için toplam 8.5 milyar Euro kaynak ayrılmıştır. Bu kredi paketi “ilk gelen – ilk faydalanır” esası çerçevesinde tüm aday ülkelere kullanılacaktır. Projelerin kalitesi belirleyici unsurdur. Ancak Türkiye, kredi yeterlilik kriterlerini (BBB reytingi) sağlayamamaktadır. Dolayısıyla, bu imkanın kamu projeleri için kullanılması imkanı bulunmamaktadır.

2001 yılı ortalarında onaylanan 1 milyar Euro tutarındaki Euro-Med Ortaklık Kredi Kolaylığı, Avrupa Birliği ve ortak Akdeniz ülkelerinin ilgi duyduğu ve aynı zamanda bölgesel bütünleşmeyi güçlendirecek projelere kaynak aktarılması için Barselona Ortaklık Sürecine dahil 12 Akdeniz ülkesinin kullanımına sunulmuştur. Türkiye kredi yeterlilik kriterlerini (BBB reytingi) sağlayamamakla beraber istisnai olarak Türkiye'deki uygun ve sağlam yatırım projelerinin finanse edilmesi için AYB ile görüşmeler devam etmektedir.

1.4.3. 2004 – 2006 Döneminde Sağlanması Öngörülen Mali Yardımlar

9 Ekim 2002 tarihli “Genişleyen Birliğe Doğru” Strateji Belgesi’nde Türkiye’nin katılım öncesi stratejisini uygulamasını hızlandırmak üzere 2004 yılından itibaren miktarı artırılmış bir mali kaynak sağlanacağı ifade edilmekte ve Türkiye’nin ihtiyaçları ve fon kullanabilme kapasitesi göz önüne alınarak toplam mali yardımın 2006 yılına kadar en az iki katına çıkarılacağı öngörülmektedir. Buna göre mali yardım Türkiye’nin, kamu idaresini güçlendirmesine, müktesebatına uyumunun desteklenmesine ve Avrupa ekonomisi ile daha fazla bütünleşmesine imkan tanıyacaktır. 2003 Katılım Ortaklığı Belgesinde Komisyon, 2004, 2005 ve 2006 yılları için Türkiye’ye sağlanacak mali yardım miktarının belirtilmesinin faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu durum, hedeflerin belirlenmesinin bir seneden fazla süreceği alanlarda çok yıllık planlamayı kolaylaştıracaktır. İlgili miktarlar aşağıda yer almaktadır.¹³⁷

Tablo 29: Türkiye’ye Yönelik Katılım Öncesi Mali Yardımlar

2004	2005	2006	Toplam
250 milyon Euro	300 milyon Euro	500 milyon Euro	1 050 milyon Euro

Kaynak Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, Güncel Haber, AB-Türkiye Katılım Ortaklığı, Nisan-Mayıs 2003 Güncel Haber Eki

Tablo 30: Türkiye’ye Yönelik Katılım Öncesi Mali Yardımlar’ın Diğer Aday Ülkelerle Karşılaştırılması

	Romanya	Bulgaristan	Polonya	Türkiye
2004-2006 Döneminde Sağlanacak Mali Yardım	2 400 milyon euro	1 600 milyon euro	13 500 milyon euro	1 050 milyon euro

Kaynak <http://www.tobb.org.tr/abproje/abmaliy.pps>

Türkiye’ye AB tarafından sağlanan mali yardımların, diğer aday ülkelerle karşılaştırıldığında, yetersiz olduğu kolayca görülebilir.¹³⁸

¹³⁷ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, Güncel Haber, AB-Türkiye Katılım Ortaklığı, (Nisan-Mayıs 2003) Güncel Haber Eki

¹³⁸ <http://www.tobb.org.tr/abproje/abmaliy.pps>

Helsinki sonrası dönemde, Türkiye–Avrupa Birliği mali işbirliği çerçevesinde üstlenilen proje sayıları ve bu projelere Avrupa Birliği’nden sağlanan hibe nitelikli mali kaynağın nitelik ve tutarları yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir.

- 2000 yılında, 3 proje için MEDA II kapsamında 176 milyon Euro, bir proje için Gümrük Birliği’nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Stratejisi kapsamında 13 milyon Euro ve yine bir proje için Akdeniz Ülkelerinde Rehabilitasyon programı kapsamında 20 milyon Euro olmak üzere toplam 5 adet proje için 209 milyon Euro;
- 2001 yılında, 14 proje için MEDA II kapsamında 167 milyon Euro, bir proje için Gümrük Birliği’nin Güçlendirilmesine Yönelik Avrupa Stratejisi kapsamında iki milyon Euro ve Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Desteklenmesi için Avrupa Stratejisi kapsamında 45 milyon Euro olmak üzere toplam 15 adet proje için 214 milyon Euro;
- 2002 yılında, katılım öncesi mali işbirliği programına dahil toplam 18 adet proje için 126 milyon Euro;
- 2003 yılında, katılım öncesi mali işbirliği programına dahil toplam 32 adet proje için 144 milyon Euro;
- 2004 yılı Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programına dahil toplam 38 adet proje için 237,5 milyon Euro sağlanmıştır.¹³⁹

1.4.4. AB Bütçesi Harcama Kalemleri Açısından Türkiye-AB Mali İşbirliği

- Türkiye, bir Akdeniz ülkesi olarak, MEDA II Programına dahil edilmiştir. MEDA II’nin kapsadığı 2000–2006 yılları arasında yıllık 127 milyon Euro hibe nitelikli yardım sağlanması öngörülmüştür.
- Türkiye’ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, Konsey tarafından 10 Nisan 2000 tarihinde kabul edilen “Gümrük Birliği’nin Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük” kapsamında 2000–2002 yılları için yıllık 5 milyon Euro hibe nitelikli kaynak ayrılmıştır.

¹³⁹<http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>, s.97-98-99.

- Türkiye'ye yönelik Avrupa Stratejisi çerçevesinde, Konsey tarafından 22 Ocak 2001 tarihinde kabul edilen "Ekonomik ve Sosyal Kalkınmanın Güçlendirilmesine İlişkin Tüzük" kapsamında 2000–2002 yılları için yıllık 45 milyon Euro hibe nitelikli kaynak ayrılmıştır³. Yukarıda sıralanan üç ayrı kalemde toplanan Türkiye'ye yönelik Topluluk yardımı, Tek Çerçeve Tüzükle beraber Avrupa Toplulukları Bütçesi'nin B7-050 başlığı altında tek bir bütçe kalemine aktarılmıştır. Tek Çerçeve Tüzükle beraber Türkiye, Avrupa Toplulukları bütçesinin Katılım Öncesi Yardımlar başlığı altında açılan ve "Türkiye'ye Yönelik Katılım Öncesi Yardım" olarak adlandırılan bu bütçe başlığı kapsamında mali yardımları kullanmaya başlamıştır. Mali yardımların tek bir bütçe kalemine aktarılmasındaki amaç, yardımların kullanımına ilişkin işlemleri hızlandırmak ve kolaylaştırmaktır. Türkiye'nin 2002 yılı İlerleme Raporu'nda da Komisyon yeni Tüzüğün amacının, Türkiye'ye yapılacak mali yardımlara ilişkin usulleri basitleştirmek ve katılıma yönelik bir yaklaşım sağlamak olduğunu ifade etmektedir.

2. TÜRKİYE'NİN BÜTÇE POLİTİKALARI İTİBARIYLA BİRLİĞE UYUMU

"Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni" Avrupa Komisyonu tarafından 6 Ekim 2004'de yayımlanmıştır. İlerleme Raporları; Avrupa Birliği'nin beşinci genişleme süreci çerçevesinde, Avrupa Komisyonu tarafından yıllık bazda hazırlanan ve aday ülkelerin üyelik yolunda kaydettiği ilerlemenin değerlendirildiği raporlardır. 1998 yılından bu yana her yıl sonbahar döneminde yayımlanan ilerleme raporları, Mayıs 2004'de aday ülkelerden 10'unun üyeliğinin gerçekleşmesinden sonra, sadece Bulgaristan, Romanya ve Türkiye için hazırlanmıştır.

Raporun "Üyelikten Kaynaklanan Yükümlülükleri Üstlenebilme Yeteneği" başlığı altında, 29. alt başlık olarak "Mali ve Bütçesel Hükümler" bulunmaktadır. Üyelikten Kaynaklanan Yükümlülükler, müktesebat olarak bilinen ve birliğin amaçlarının uygulanabilmesi için kullanılan hukuki ve kurumsal çerçeveyi ifade

etmektedir. “Üyelikten Kaynaklanan Yükümlülükleri Üstlenebilme Yeteneği” başlığı, Türkiye’nin üyelikten kaynaklanan yükümlülükleri üstlenebilme yeteneğinin ve diğer yapılması gerekenlerin genel bir değerlendirmesini içerir.¹⁴⁰

Maliye ve bütçe konularını içeren müktesebat AB Bütçesi’nin organizasyonunu, tesis edilmesini ve uygulanmasını düzenleyen kurallardan meydana gelmektedir. Bu müktesebat dahilindeki düzenlemeler ve kararlar katılımdan hemen sonra aday ülkelerde uygulanabilir hale geleceklerinden o ülkelerin ulusal mevzuatlarına aktarımları gerekmemektedir. Ancak bu düzenleme ve kararların katılım tarihinden itibaren uygulanabilirlik kazanacağı garanti edilmelidir. Müktesebat, bir ülkenin kamu maliyesinin organizasyonu ve işleyişi hakkında bir model öngörmemekle birlikte, Topluluğun bütçe kaynaklarının sağlıklı bir biçimde mali idaresinin yürütülmesini talep eder. Aday ülkelerin kendi içinde finans ve bütçeyle ilgili aldıkları tedbirlerin topluluk harcama programlarının yerinde uygulanışını garanti altına almaları ve bu tedbirlerin ilgili konu başlıklarının müzakereleri sırasında incelenmeleri zorunludur.¹⁴¹

2003 Yılı İlerleme Raporunun Mali ve Bütçesel Hükümlerle ilgili bölümünde, Komisyon, Türkiye’nin Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’nun kabul edilmesi konusunda yaşanan gecikme nedeniyle, Türkiye’nin sınırlı ilerleme kaydettiğini belirtmiştir.¹⁴² 24.12.2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 1.1.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunun genel gerekçesinde söz konusu kanun ile bütçe kapsamının genişletilmesi suretiyle bütçe hakkının en iyi şekilde kullanılması, bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde etkinliğin artırılması, mali yönetimde şeffaflığın sağlanması, sağlıklı bir hesap verme mekanizması ile harcama sürecinde yetki-sorumluluk dengesinin yeniden kurulması, etkin bir iç

¹⁴⁰ DPT Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye’nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni**, (Ankara 2004)

¹⁴¹ İKV, **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, (İstanbul: İKV Yayınları, No: 170, Ağustos 2002).

¹⁴² DPT Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye’nin Avrupa Birliğine...**, s.2.

kontrol sisteminin oluşturulması ve bu suretle çağdaş gelişmelere uygun yeni bir kamu mali yönetim sistemi oluşturulması öngörülmektedir.¹⁴³

2.1. 5018 Sayılı Kamu Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Amaçlanan Hususlar ve Getirilen Yenilikler

2006 yılı Bütçesi'nin, 1050 sayılı Kanunun yerine geçmek üzere çıkarılan 5018 sayılı Kanuna uygun olarak hazırlanması öngörülmüştür. Yeni çıkarılan Kanun, kamu mali yönetimini, "Kamu kaynaklarının tanımlanmış standartlara uygun olarak etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını sağlayacak yasal ve yönetsel sistem ve süreçleri"dir, şeklinde tanımlamıştır. Yeni bir kamu mali yönetim sisteminin oluşturulmasını hedef alan bu Kanunla amaçlanan hususları ve getirilen yenilikleri şu şekilde belirtmek mümkündür.

- Bütçe türleri, uluslararası standartlarda benimsenen biçimde yeniden tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Bu çerçevede katma bütçe kaldırılmış, kamu idareleri, idari ve mali statülerine göre genel bütçeli veya özel bütçeli hale getirilmiştir
- 5018 sayılı Kanun, mali yönetim ve kontrol sistemimizin yapısını ve işleyişini yeni bir anlayışla ele alarak bu hususların temel esaslarını düzenlemekte, kamu bütçelerinin hazırlanma, uygulanma ve kontrol işlemlerinin nasıl yapılacağını, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve raporlanmasını belirlemektedir.
- Bütçe hakkının en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla, bütçenin kapsamı genişletilmiştir. Döner sermaye işletmeleri ile fonların, ilgili oldukları idare bütçeleri içerisine alınması sağlanmış ve belirli bir süre sonunda da tasfiye edilmesi öngörülmüştür. Böylece, belirlenen harcamaların parlamentonun bilgi ve denetimine tabi olması sağlanmaya çalışılmıştır. Kanunun kapsamı, uluslararası sınıflandırmalara uygun olarak, genel yönetim kapsamındaki kamu idareleri olarak belirlenmiştir.

¹⁴³ İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi...*, s. 65; Muhasebe-i umumiye kanunu ve 5018 sayılı kanun arasındaki farklılıklar hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumu*, (İstanbul Aralık 2004),s. 65-73.

1050 sayılı Kanun sadece devlet tüzel kişiliğine dahil idareler ile özel mevzuatlarındaki hükümler saklı kalmak üzere katma bütçeli ve özel bütçeli idarelerin mali yönetim ve denetimlerini kapsarken, 5018 sayılı Kanun; merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri, sosyal güvenlik kurumları ve mahalli idarelerden oluşan genel yönetim kapsamındaki kamu idarelerinin mali yönetim ve kontrolünü kapsamaktadır. Merkezi yönetim kapsamındaki kamu idareleri de, genel bütçeli ve özel bütçeli idareler ile düzenleyici ve denetleyici kurumlar bütçelerinden oluşmaktadır. Ancak düzenleyici ve denetleyici kurumların mali özerkliklerinin sağlanması amacıyla, bu Kurumlar Kanununun bazı maddelerinden istisna edilmişlerdir.

- Kamu idarelerinin tüm gelir ve giderlerinin bütçelerde yer alması sağlanmakta, bütçe dışında gelir elde edilmesi ve gider yapılması önlenmek istenmektedir
- Kalkınma planları ile bütçeler arasında sıkı bir bağ kurulmuştur. Stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme, yeni sistemin temel ayaklarından birisi olmuştur. Öte yandan, bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde etkinliğin sağlanması amacıyla özel hükümler getirilmekte ve çok yıllık bütçeleme sistemine geçilmektedir
- Bütçe hazırlama ve uygulama sürecinde kamu idarelerine önemli esneklikler getirilmekte, kamu idarelerinin bütçe sürecindeki görev, yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenmektedir. Bu kapsamda, kamu mali yönetiminde yetki-sorumluluk dengesi yeniden kurulmakta, yetkisiz sorumluluk ile yetkili sorumsuzluk sorunu aşılmaktadır. Harcama öncesi kontrol yapma ve harcama sonrası iç denetimi gerçekleştirme görevleri ilgili kamu idarelerine devredilmiş ve bu kapsamda yeni bir yapılanmaya gitmeleri öngörülmüştür
- Halen harcama öncesinde Maliye Bakanlığı tarafından yürütülmekte olan taahhüt ve sözleşme tasarılarının vize işlemi kaldırılmaktadır. Bu kapsamda, Sayıştay tarafından yürütülmekte olan ödenek kullanımına ilişkin vize işlemi ile taahhüt ve sözleşmelerin tescil edilmesi işlemine 2005 yılından itibaren son verilmiştir Böylece harcama öncesi kontroller

azaltılmak suretiyle kamu hizmetlerinin hızlı bir şekilde sunulması için gerekli ortam hazırlanmış olmaktadır.

- Denetimde ihtisaslaşmanın önü açılmak suretiyle belirli kuralları ve standartları olan, sürekli işleyen, ilgili kamu idaresinin içinde yer alacak bir iç denetim sistemi kurulması amaçlanmıştır. Belirlenmiş bir sistem dahilinde işleyen denetim faaliyetinin yapılmasını sağlamak ve harcama sonrası iç denetimi gerçekleştirmek üzere, iç denetçilerin atanması öngörülmektedir. Yeni getirilen sistemin bir gereği olarak harcama sonrası denetim faaliyetinin güçlendirilmesi istenmektedir.
- Kamuda aynı muhasebe sistemi kullanılması zorunluluğu getirilmiştir. Genel yönetim kapsamındaki tüm kamu idarelerinde ortak muhasebe ve raporlama standartları ile çerçeve hesap planı uygulanacaktır. Ayrıca, kamu maliyesine ilişkin mali istatistiklerin hazırlanması ve kamuoyuna sunulması konusunda Maliye Bakanlığı yetkilendirilerek bu alandaki dağınıklık giderilmiştir. Buna göre; kamu idarelerinin mali verileri bir bütünlük içerisinde yayımlanmış olacaktır.
- Uluslararası Para Fonunun Devlet Mali İstatistikleri (GFS) standartlarına uygun olarak yeni bütçe sınıflandırması uygulamasına geçilmektedir
- Mahalli idareler ve sosyal güvenlik kurumlarının bütçe büyüklüklerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bilgisine sunulması sağlanmaktadır.
- Vergi muafiyeti, istisna ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen kamu gelirleri (vergi harcamaları) cetveli, bütçe kanunlarına eklenecektir.

Yukarıda belirtilen hususları özetlemek gerekirse, bu Kanunla; bütçe birliği sağlanmakta, mali saydamlık ve hesap verebilirlik yanında kamu kaynaklarının kullanılmasında etkinlik, ekonomiklik ve verimlilik öne çıkmakta, kamu idarelerine karar verme ve uygulamada geniş inisiyatif tanınmaktadır.¹⁴⁴

¹⁴⁴ T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol genel Müdürlüğü, **Mali Reformlar Kapsamında, Yeni Bütçe Anlayışı: Merkezi Yönetim Bütçesi Ve Çok Yıllı Bütçeleme**, (29-30 Haziran 2005 Ankara).

2.2. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni – Mali ve Bütçesel Hükümler-

Raporun bu başlığı altında 5018 sayılı kanunun kabul edilmesi ile ulusal bütçenin hazırlanması ve uygulanması alanında önemli ilerleme olduğuna değinilmiş ancak öz kaynaklar sisteminin uygulanması konusunda herhangi bir gelişme bulunmadığı belirtilmiştir.

5018 sayılı kanunla Maliye Bakanlığına verilen tahakkuk esaslı muhasebe sistemi kurma yetkisiyle Bakanlık Şubat 2004'de böyle bir sistemin her bir kamu biriminde uygulanmasını tanımlamak için, tahakkuk esaslı muhasebeye ilişkin bir genelge yayımlamıştır. Söz konusu Genelge, 2003 mali yılı Bütçe Kanununa ilişkin yayımlanan Analitik Bütçe Sınıflandırması Genelgesini tamamlayıcı niteliktedir. Genel Bütçe kapsamındaki kamu kurumları 2004 yılı bütçelerini, analitik bütçe sınıflandırmasına uygun olarak, elektronik olarak sunmuşlardır. Bu gelişmeler olumlu olmakla birlikte, yerel yönetimleri, sosyal güvenlik kuruluşlarını ve özel bütçeli diğer kurumları kapsayacak şekilde genişletilmelidir. Ayrıca, Türkiye 5018 sayılı kanunda öngörülen iç denetim ve ex ante kontrol birimleri gibi, yeni idari yapıları kurmaya başlamıştır. Bu kurumların personeline yeterli eğitim sağlanması ve uygulama mevzuatının gecikmeksizin çıkarılması suretiyle, anılan kurumların etkin bir biçimde çalışması temin edilmelidir. Türkiye, vergi gelirleri tahsilatının ve vergi mükelleflerinin gönüllülüğünün artırılması için, vergi idaresinin güçlendirilmesi ve reforma tabi tutulmasına yönelik çabalarını sürdürmelidir.

Öz kaynaklar sistemini etkilemede belirleyici olan politika alanları açısından, bu sistemin uygulanması için gerekli kurumlar halihazırda mevcuttur ve gümrük vergilerinin tahsilatı, GSMH ile KDV tahsilatı sisteminin idaresi gibi ilgili faaliyetler söz konusu kurumlar tarafından yürütülmektedir. KDV ve GSMH kaynaklarının uygun bir şekilde hesaplanması için ilave uyum ve kapasite oluşumu gerekecektir. Bu bağlamda, Türkiye, AB standartlarına uygun yeni bir istatistik kanununu kabul etmeli, ESA 95'in uygun şekilde uygulanmasına yönelik mekanizmaları tesis etmeye devam etmeli ve özellikle GSMH tahminleri, uyumlaştırılmış tüketici fiyat

endeksleri, kısa vadeli göstergeler, ödemeler dengesi istatistikleri ve sosyal istatistikler konularındaki makroekonomik istatistikleri müktesebata daha uyumlu hale getirmelidir. Gelecekte öz kaynaklar sistemine ilişkin idari hazırlıklardan sorumlu bir koordinasyon biriminin kurulması gerekecektir.

Geleneksel öz kaynaklar açısından, Türk Gümrük Mevzuatı, 1999 yılı müktesebatıyla büyük ölçüde uyumludur. Ancak Türkiye'nin mevzuat uyumunun artırılması ve bu mevzuatın uygulanmasının temini için ilave çaba göstermesi gerekmektedir. Ayrıca gelecekteki AB öz kaynaklarının kontrolü açısından, Türkiye KDV ve Gümrük Vergisi kaçakçılığı ile mücadele araçlarını güçlendirmelidir.

AB Bütçesine giren ve bütçeden çıkan fonların uygun bir şekilde tahsilatı, izlenmesi, ödenmesi ve kontrolünün merkezi olarak koordine edilmesi ihtiyacına ilaveten, raporun başka yerlerinde değinilen, tarım, gümrükler, vergilendirme, istatistik ve mali kontrol gibi ilgili politika alanları bağlamında da idari kapasitenin güçlendirilmesi sürdürülmelidir.¹⁴⁵

2.3. Türkiye'nin AB Bütçe Sistemine Uyumu Konusunda Mevcut Sorunlar ve Alınması Gereken Tedbirler

Uygulamada bütçe ile ilgili siyasi, ekonomik ve hukuki birçok problem mevcuttur. Her şeyden önce Türkiye'nin ciddi bir sıkıntı yaşadığı kayıt dışı ekonomi ile mücadele edilmesi gerektiği açıktır. Bütçe ödemeleri bakımından ülke gelişmesiyle orantılı bütçe yapılması imkanı da azalmaktadır. Eğitim ve sağlık harcamalarının payı mutlaka artırılmalıdır. Kamu kesimi çalışanlarının ücretleri, faiz ödemeleri ve sosyal güvenlik kurumlarının açıkları bütçe dengelerini bozmaktadır.

Bütçe gelirleri açısından ise kaynak yetersizliği söz konusudur. Özellikle vergiler bakımından dolaylı vergilerin payının artması ve uygulanan vergi politikaları sorun yaratmaktadır. Bütçe gelirlerinin en büyük kısmını oluşturan vergiler konusunda hukuka aykırı uygulamalar hem kayıtdışılığı artırmakta hem de

¹⁴⁵ DPT Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, *Türkiye'nin Avrupa Birliğine...*, s.140-142.

vergilerden beklenen fonksiyonun yerine gelmesine engel olmaktadır. Özellikle Avrupa Birliği üyeliği yolundaki Türkiye, ayrımcı vergi uygulaması ve uyum bakımından ciddi sıkıntılar yaşayacaktır. Avrupa Birliğine üyeliğin hemen sonrasında bütçe bakımından gerçekleştirilmesi gereken kriterler, sıkı bir bütçe uygulaması sonucunda oluşacak olan Maastricht Kriterleri'dir. Buna göre bütçe açığı GSMH/GSYİH'nın ¹⁴⁶ %3'ünü ve kamu borcu GSMH/GSYH'nın %60'ını geçmemelidir. Bu kriterler bakımından Türkiye, uzun yıllar boyunca çok çeşitli sebepler dolayısıyla uygulanan ve uygulanamayan ekonomik politikalara dayanan sıkıntılar yaşamıştır. Halen Türkiye'de 2000 ve 2001 krizleri sonrasında IMF ile yapılan anlaşmaya dayanan ve temelinde sıkı para ve maliye politikalarının uygulanmasının yer aldığı ekonomik istikrar programı uygulanmaktadır. Bu program ile bütçedeki aşırı borç yükünün faiz dışı fazla yaratılarak azaltılmasında ve enflasyonun düşürülmesinde başarıya ulaşıldığı görülebilmeye rağmen, bütçe bakımından aranan kriterler henüz gerçekleşmemiştir.

Maliye Bakanlığı'nın 2003 yılı raporlarına göre bütçe açığı 2000 yılında %10.6, 2001 yılında %16.5, 2002 yılında %14.7 ve 2003 yılında %12.5 olarak gerçekleşmiş olup bu oranlar bakımından Türkiye kriterlerin hayli uzağındadır. Aynı sonuç kamu borcu açısından da geçerlidir. Zira, 2000 yılında %52.9 olan kamu borcu oranı 2001'de %101'e çıkmış, 2002'de ise %90.3 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılı bütçe tasarısında gelir 124 katrilyon 330 trilyon, gider 153 katrilyon 467 trilyon lira öngörülmüştür. Bu çerçevede bütçenin 29 katrilyon 137 trilyon lira açık vermesi beklenmektedir.

Sonuç olarak getirilen 5018 sayılı Kanun'la kamu mali yönetiminde disiplinin ve bütünlüğün sağlanması amaçlanmış, döner sermaye işletmeleri ile fonların tasfiyesi hedeflenmiş, bu yanı sıra saydamlık ve bilgilendirme konularında düzenlemeler getirilmiştir. İdari sorumluluk ön plana çıkmış fakat mali sorumlulukla ilgili açık düzenlemeler yapılmamıştır. Getirilen düzenlemeler daha önceki yıllarda kamu mali yönetiminde yaşanan olumsuzlukların giderilmesine çalışmakla birlikte, kamu mali disiplini sağlanması ve borçlarının yönetilmesi bir çok problemi de

¹⁴⁶ Türkiye istatistiklerinde GSMH iken AB kriterlerinde GSYİH (Gayrisafi Yurtiçi Hasıla) kullanılmaktadır.

beraberinde getirmektedir. Bu kapsamdaki hukuki düzenlemelerin de uygulamayla birlikte değerlendirilerek eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir. Türkiye için AB Bütçe sistemine uyum sürecinde AB normları bu alanda yol gösterici olacaktır.¹⁴⁷ Türkiye, idaresini ve AB'nin mali çıkarlarını korumaya yönelik kapasitesini daha da güçlendirmelidir. Mali ve Bütçesel Hükümleri konusunda ve bütçenin formülasyonunda- uygulanmasında sağladığı ilerlemenin yanında, öz kaynaklara ilişkin hükümlerin uygulanmasında iyileştirme olmaması nedeniyle gerekli mevzuatın kabul edilmesi ve uygulamaya geçirilmesi için daha fazla çaba gerekmektedir. Müktesebatın etkin bir şekilde icra edilmesi ve uygulanmasını sağlamak için idari kapasitenin birçok alanda güçlendirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. İdari reform bazı durumlarda, örneğin devlet yardımı ve bölgesel kalkınma alanlarında, yeni kurumların oluşturulmasını gerektirmektedir. Düzenleyici organların kurulduğu durumlarda, bu organlar görevlerini icra etmek ve kararların yürürlüğe girmesini sağlamak için yeterli personel ve mali kaynak dahil olmak üzere yeterince yetkiyle donatılmalıdır. Bu amaca yönelik olarak özerklikleri güvence altına alınmalıdır. Uygunluk değerlendirmesi gibi alanlarda komisyon ve Türkiye arası işbirliği diğer alanlara yayılmalıdır.¹⁴⁸

¹⁴⁷ İKV, *Avrupa Birliğinin Bütçesi...*, s. 87-88.

¹⁴⁸ Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, *Güncel Haber, 2004 Türkiye İlerleme Raporu*, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu tarafından yürütülen iletişim projesinin periyodik yayını, Kasım 2004, No:3, s.7.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ÜYELİĞİNİN BİRLİK BÜTÇESİNE OLASI ETKİLERİ

Türkiye’nin 1960’lardan bu yana süren Avrupa Birliği’ne (AB’ye) üyelik macerası, AB’nin temelleri ekonomik öğelere dayanıyorsa da, çoğu kez siyasi tartışmaların gölgesinde kalmıştır. 1996’da, AB tarihinde ilk kez birlik üyesi olmayan bir ülkeyle gerçekleştirilen Gümrük Birliği Anlaşması ile, olayın ekonomik yönü de gitgide daha göz önünde yer almaya başlamış; Türkiye’nin AB’ye üyeliğini siyasetçilerle birlikte iktisatçılar da daha kapsamlı araştırmalarla irdelemeye başlamıştır.

Çalışmanın bu bölümünde söz konusu ekonomik boyuta getirilen, birbirinden farklı iki araştırma ile bu araştırmaları destekleyen araştırmalar ele alınacak, sonrasında ise Türkiye’nin AB üyeliğinin birliğe olası maliyeti ve katkısı ekonometrik bir modelle ele alınacaktır.

1. TÜRKİYE’NİN AB ÜYELİĞİNİN AB BÜTÇESİNE ETKİSİ KONUSUNDAKİ GÜNCEL LİTERATÜRE KISACA BAKIŞ

Türkiye’nin AB üyeliği olasılığı hem siyasi hem de ekonomik bakımından, AB projesine kuşkuyla bakan birçok Avrupalı’nın kullanmaktan çekinmediği bir günah keçisine dönüşmüştür¹⁴⁹. Türkiye’de halkın çoğunluğunun AB’de egemen olan dinden farklı bir dine sahip olması, ülkenin görece eğitimsiz fakat kalabalık nüfusu ve güçsüz ekonomisi söz konusu isteksiz yaklaşımın temeli olarak ileri sürülmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Economist, *Now that we are all bundled inside, let's shut the door*, 00130613, 4/30/2005, Vol. 375, Issue 8424, <http://www.uspoliticsonline.com/forums/archive/index.php/t-15142.html>,

¹⁵⁰ Economist, *Now that we are all bundled inside, let's shut the door*, 00130613, 4/30/2005, Vol. 375, Issue 8424, <http://www.uspoliticsonline.com/forums/archive/index.php/t-15142.html>,

Ne var ki yukarıda belirtilen savlar, Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda AB'nin giderek yaşlanacak nüfusunun dinamizm kazanması, farklı kültürlerle yer veren bir Avrupa fikri ve Türkiye'nin ekonomisinin gelecekte çok iyi gelişme göstereceği varsayımları ile dengelenmektedir¹⁵¹.

Özellikle Türkiye'nin dış ticaretinin %50 den fazlasının AB üyesi ülkelerle olması, AB üyesi ülkelerde çalışan 2 milyonun üzerinde Türk kökenli işgücünün maliyetinin AB ortalamalarına göre çok daha düşük olması gibi etmenler ise Türkiye'nin AB'ye yarar sağladığı ve üyeliğinin de Birliği ekonomik olarak olumlu etkileyeceği yorumlarına da, karşıt yorumlardan daha az olmakla birlikte, yol açmaktadır¹⁵².

Yukarıda ifade edilene benzer ve güncel bir görüş, ekonomik açılım hamlelerini tamamlaması, kamu iktisadî teşebbüslerinin özelleştirilmesindeki duraklamanın ortadan kaldırılması ve doğrudan dış yatırım için daha cazip bir yatırım ortamının oluşturulması durumunda Türkiye'nin AB'ye canlılık ve kazanç getireceğini savunan Deutsche Bank'ın Türkiye raporunda da ifade edilmiştir. Aynı raporda Türkiye'nin AB ortalamalarının çok altında (genç) nüfusu ve AB GSYİH büyüme hızının iki kat üstündeki büyüme hızı da söz konusu ülkenin AB'ye üyeliğini AB açısından cazip kılan unsurlar olarak belirtilmiştir.¹⁵³

Söz konusu olumlulukların üyelikle sonuçlanması ve Türkiye'nin başarılı ve güçlü bir ekonomiye kavuşma olasılığı Deutsche Bank raporunun hazırladığı üç senaryo arasında %60 şans verilen en güçlü olasılık olarak görülmüş, diğer yandan %30 ve %10 risk payları ile Türkiye'nin ekonomik ve politik istikrarsızlıkla yeniden

¹⁵¹ Turkey's Entry Into the EU: Asset Or Liability Moustakis, Fotis, Contemporary Review, 00107565, Sep1998, Vol. 273, Issue 1592

¹⁵² Turkey's Entry Into the EU: Asset Or Liability Moustakis, Fotis, Contemporary Review, 00107565, Sep1998, Vol. 273, Issue 1592

<http://people.sabanciuniv.edu/~hakans/goksel/reading/R17TurkeyKEY.doc>. 20.06.2005

¹⁵³ Turkey 2020: on course for convergence, Deutsche Bank Research – Current Issues, January 12, 2005. [http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&\\$rwframe=0](http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&$rwframe=0).

karşılaşabileceği ya da / ve de AB üyesi olmazsa Ortadoğu ülkelerine ekonomik ve siyasi olarak yaklaşabileceği olasılıklarından söz edilmiştir¹⁵⁴.

Yukarıdaki riske paralel kaygılar The Economist'te çıkan güncel bir makalede de dile getirilmiştir: Kıbrıs'ta bir işgalci olarak görülen, Irak gibi sorunlu bir ülkeye komşu, Müslüman çoğunluğa sahip ve ekonomik açıdan AB'ye üye olması durumunda Almanya ve diğer büyük AB ülkelerini ekonomik açıdan sarsacak, "Avrupalı olamamış" bir ülkenin üyeliğinin engellenmemesinin ya da özellikle istenmesinin gerçekleşmesi düşük bir olasılık olduğunun altı çizilmiştir. Türkiye'nin AB bütçesine getireceği olası yükler, bu makalede de tutarlı üyelik karşıtı savlar olarak dikkati çekmiştir.¹⁵⁵

2. EKONOMİK DIŞ POLİTİKA FORUMU'NA (EDP'YE) GÖRE TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN OLASI MALİYETİ

EDP; Türkiye-AB ilişkilerinin sorunlu alanlarını belirleyerek, bu alanların her birinde gerek Türkiye gerekse AB'deki karar mercilerine çözüm önerileri sunmaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Forum bazı uluslararası düşünce kuruluşlarıyla ortak projeler yürütmekte ve bunun yanı sıra Koordinasyon Kurulu üyeleri de hazırlamış oldukları çeşitli makaleler vasıtasıyla politika üretimine katkıda bulunmaktadır. 2004 yılı başında Brüksel'de yerleşik Center for European Policy Studies (CEPS) ile Türkiye'nin AB'ye entegrasyonunun ne şekilde hızlandırılabileceği konusunda ortak bir çalışma başlatılmıştır. Projede dış politika, adalet ve içişleri, yönetim, ticaret, para ve maliye politikaları, hizmet sektörü, enerji ve tarım başlıkları altında Türkiye'den ve AB üyesi ülkelere uzmanların ortak çalışmalar yapmaları öngörülmüş ve belirlenmiş olan bütün uzman isimler 26 Ocak 2004 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilen bir toplantı ile bir araya getirilmiştir. Projenin ilk çalışma grubu toplantısı da 26 Mart 2004 tarihinde Savunma ve Dış Politika Grubu'nun hazırlamış olduğu taslak metnin uzmanların görüşlerine

¹⁵⁴Turkey 2020: on course for convergence, Deutsche Bank Research – Current Issues, January 12, 2005. [http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&\\$rwframe=0](http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&$rwframe=0) s. 7 – 9.

¹⁵⁵ The Economist, *Too big to handle*, 6/25/2005, Vol. 375, Issue 8432

sunulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Projenin "Ekonomi" konulu ikinci Atölye Çalışması ise 10 Mayıs 2004 tarihinde Brüksel'de yapılmış, ve 11 Mayıs 2004'te CEPS Brüksel Ofisi'nde gerçekleştirilen küçük çaplı bir basın toplantısı yoluyla medyaya proje hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmaların sonuçları 2004 İlerleme Raporu'ndan önce 27 Eylül 2004'de Brüksel'de ve 8 Kasım 2004'te İstanbul'da gerçekleştirilen konferanslar ve onları müteakip basın toplantıları ve hazırlanan tüm raporların bir araya getirildiği, İngilizce ve Türkçe olarak yayınlanan "Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü" başlıklı bir kitap yoluyla kamuoyuna duyurulmuştur.¹⁵⁶

Çalışmanın bu bölümü bu kaynaktan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Türkiye'nin üyelik müzakereleri, 3 Ekim 2005'te başlayıp 25 AB üyesi tarafından 2012'ye değin sürdürülecektir. Ülkenin tam üyeliğinin 2015 – 2020 yılları arasında bir tarihte gerçekleşmesi beklenirken, EDP araştırmacıları belirli değişkenleri sabit tutmak koşuluyla Türkiye'nin AB'ye bugün (2005 yılı) ve 2015'te üye olması durumunda meydana çıkacak ekonomik durum, maliyet, bütçe yükü ve Türkiye ile AB'nin karşılıklı ekonomik etkileşimi ele almıştır.

2.1. Türkiye'nin 2005'te AB Üyesi Olması Durumunda Olası Karşılıklı Maliyetler

EDP'nin çalışmasına göre Türkiye'nin bugün 2005'te AB üyesi olması, bu ülkeye, ülke GSYİH'sinin %4'üne değin kaynak kullanımı olanağı tanıyabilecektir¹⁵⁷(. Bu oran, teorik olarak geçerli olsa da, 2004 yılında on yeni AB üyesinin kullanabildiği kaynak kullanım oranı, söz konusu ülkelerin GSYİH'lerinin %0.7'si düzeyinde gerçekleşmiştir.¹⁵⁸) Bu ise EDP'ye göre sekiz milyar Euro'ya karşılık gelecektir. (Söz konusu tahmin GSYİH'nin 200 milyar Euro dolayında olduğu öngörülerek yapılmıştır.) Aynı kaynakta Türkiye'nin 2005'te AB üyesi

¹⁵⁶ <http://www.edpforum.org/alanlar.asp>

¹⁵⁷ Kemal Derviş, Daniel Gros, Michael Emerson, Sinan Ülgen, *Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü*, (İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık, Aralık 2004) s. 94.

¹⁵⁸ DPT, *Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri*, (Kasım 2004).

olması durumunda yaklaşık dokuz milyar Euro OTP desteği alacağı da ifade edilmektedir. (Bu da AB üyesi ülkelerin aldığı OTP desteğinin, tarımdan kazanılan her 100YTL için 14.6YTL ile 15.6YTL arasında olduğu ele alındığında, tarım sektörü GSYİH'sinin yaklaşık %12'sini oluşturan Türkiye için oldukça yüksek / iyimser bir rakamdır.) Söz konusu iki kalem toplandığında 17 milyar Euro etmektedir ki, zaten iyimser ve en yüksek destek olasılıklarını el alan EDP araştırmacıları, söz konusu rakamı da 20 milyar Euro'ya yuvarlamışlardır.

Mevcut durumda AB üyesi olması durumunda, Türkiye'nin Birliğe yılda GSYİH'sinin %1.25'i ya da daha az bütçe katkısı yapacağı, bu belirlemeden hareketle yaklaşık iki milyar Euro'luk Türkiye'den Birliğe destek aktarımı söz konusu olacağı EDP'nin çalışmasında ifade edilmiştir. Bu durumda 2005'te "Türkiye'nin alacağı tutar yıllık 18 milyar euro yapar." ifadesi kullanılmış, yukarıda ifade edilen belirsizliklerden ve iyimser tutumdan ötürü, söz konusu tutarın bir "üst sınır" olduğunun altı çizilmiştir¹⁵⁹.

2.2 Türkiye'nin 2015'te AB Üyesi Olması Durumunda Olası Karşılıklı Maliyetler

EDP'nin çalışmasında ayrıca 2015'te AB'ye üye olması durumunda Türkiye'nin Birliğe desteği ve getireceği olası malî yük de ele alınmıştır. Fakat burada hesap temeline nicelikler değil, Euro'nun 2015'teki kursal değerini öngörmek zor olduğundan, oransal (niteliksel) ölçü yerleştirilmiştir. Bu durumda, 2004 yılı itibariyle toplam AB GSYİH'sinin %2'si dolayında GSYİH'si olan Türkiye'nin, AB ortalamasının üzerinde gerçekleşmesi beklenen büyüme oranı ile 2015'te GSYİH'sinin toplam AB GSYİH'sinin %4'üne ulaşacağı öngörülmüştür. Bu durumda, 2005 yılı için belirtilen %4'lük GSYİH'nin, söz konusu %4 ile çarpımı sonucu Türkiye'nin AB GSYİH'sinin %0.16'sı ($0.4 \cdot 0.4 = 0.16$) oranında yapısal destek alabileceği varsayılmıştır.

¹⁵⁹ Kemal Derviş, Daniel Gros, Michael Emerson, Sinan Ülgen, **Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü**, (İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık: Aralık 2004) s. 94

AB bütçesi üzerindeki OTP yükünün (2005 yılı rakamları ile) %0.5'e karşılık geldiği varsayıldığında, Türkiye'deki tarım GSYİH'sinin toplam GSYİH içindeki payının da bugün %12 olsa da, düşerek %10 olacağı öngörüldüğünde Türkiye'nin 2015'te AB bütçesinin %0.08'i oranında OTP desteği alabileceği belirtilmektedir. Belirtilen yine bir en üst (azami) sınırdır. Söz konusu oran tarımın AB GSYİH'sine sağladığı %2.5 katma değerden %0.5 OTP maliyetinin çıkartılması ve kalan %2'nin, %10 (Türkiye'de tarımın GSYİH içindeki payı) ve %4 (bir AB üyesi ülkenin, AB'den alabileceği GSYİH'e oranlı en üst destek oranı) ile çarpılması ile bulunmuştur.

Söz konusu maliyet, Türkiye'nin AB bütçesine %1 ile %1.2 oranında katkı yapacağı varsayıldığında, söz konusu değer AB bütçesinin %0.048'ine karşılık gelecek, böylece AB'den Türkiye'ye, 2015 yılında Türkiye'nin AB üyesi olması durumunda, bu 25 AB üyesi ülkenin toplam bütçesinin %0.2'sinin (%0.25 - %0.5) Türkiye'ye aktarılması anlamına gelir ki, söz konusu üst limit, 2005 için hesaplanan ve 2005 AB GSYİH'sinin %0.18'ine denk gelen 18 milyar Euro ile oransal olarak çok yaklaşık bir tutara denk gelmektedir.

Tablo 31: Türkiye'nin AB'ye Tam Üyeliği Durumunda En Üst Bütçe Maliyeti Hesabı

	2005 yılı Euro kuru değeri üzerinden	Genişlemiş AB'de 2015'te Türkiye'nin üye olması durumunda (AB GSYİH'sinin %'si olarak)
Yapısal fonlar	Sekiz milyar Euro	0.16
OTP'den gelecek destek	Dokuz milyar Euro	0.08
Toplam gelirler (diğer gelirler dahil)	20 milyar Euro	0.25
AB bütçesine katkı	İki milyar Euro	0.05
Türkiye'nin net geliri (gideri)	AB GSYİH'sinin yaklaşık %0.18'i	0.2

Kaynak: Kemal Derviş, Daniel Gros, Michael Emerson, Sinan Ülgen, *Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü*, (İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık, Aralık 2004) s. 96.

3. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI'NA (DPT'YE) GÖRE TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNİN OLASI MALİYETİ¹⁶⁰

DPT tarafından hazırlanan Türkiye'nin AB üyeliğinin maliyet hesabına ilişkin çalışmanın temeli bir önceki bölümde kısaca ele alınan EDP çalışmasına göre daha istatistiksel veriler üzerine inşa edilmiştir. DPT, hazırladığı çalışmada,

- AB'de 2002 yılı için ton başına alınan şeker vergisi miktarı olan 51 euro'nun değişmeyeceğini,
- Gümrük vergileriyle ilgili olarak, Türkiye'de 2003 yılında %0.3 olan gümrük vergisi gelirlerinin GSYİH'ye oranının önümüzdeki dönemde de değişmeyeceğini,
- 2004 yılı için (baz senaryo için) Türkiye'nin GSYİH'sinin 241.017 milyon euro, 2014 yılı için 638.425 milyon euro, 2020 yılı için ise 1 138.681 milyon euro olacağını,
- Türkiye için 2003 yılında %0.04 olarak hesaplanan KDV katkı oranının 2014 ve 2020 yılları için de geçerli olacağını ve bu varsayımdan hareketle Türkiye'nin 2004 yılında AB bütçesine yaklaşık 96.4 milyon euro, 2014 yılında 255.4 milyon euro ve 2020 yılında ise 455.5 milyon euro tutarında KDV katkısı ödeyeceği,
- AB üyesi ülkelerin 2002 yılında AB bütçesine katkısı GSMH'lerinin %0.5'i oranında gerçekleştiğinden hareketle, Türkiye'nin AB bütçesine GSMH katkısı olarak 2004 yılında 1.205 milyon euro, 2014 yılında 3.192 milyon euro ve 2020 yılında 5.693 milyon euro kaynak aktaracağını öngörmüştür.

¹⁶⁰ Çalışmanın bu bölümü "Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri", DPT, Kasım 2004 tarihli çalışmadan yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu çerçevede, Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda 2004 yılı için, AB bütçesine geleneksel öz kaynaklar kapsamında yaklaşık 612 milyon euro, 2014 yılında 1.494 milyon euro ve 2020 yılında 2.619 milyon euro kaynak aktaracağı tahmin edilmiştir. Durum tablo 32'de özetlenmiştir.

Çalışmada, bu öngörülerden hareketle Türkiye'nin AB bütçesine toplam katkısının 2014 yılında 4.941 milyon euro, 2020 yılında ise 8.768 milyon euro olacağı belirtilmiştir. Ayrıca AB'ye üyeliğin ilk yıllarında Türkiye'nin bütçeye katkısının sınırlı kalacağı, ancak bu katkının ilerleyen yıllarda ekonomik büyümeyle birlikte artacağı öngörülmektedir.

Tablo 32 : Türkiye'nin AB Bütçesine Yapacağı Geleneksel Öz Kaynak Katkısı

	2004	2014	2020
Şeker üretimi(1000 ton)	1.830	1.500	1.500
Ton Başına Vergi Miktarı (euro)	51	51	51
Toplam Şeker Üretim Vergisi (milyon euro) (1)	93.3	76.5	76.5
GSYİH (milyon euro) (temel tahmin)	241.017	638.425	1 138.681
Gümrük Vergilerinin GSYİH'ya oranı	0.003	0.003	0.003
Gümrük Vergisi Miktarı (milyon euro) (2)	723.1	1 915.3	3 416.0
Toplam (3)= (1 + 2)	816.4	1991.8	3 492.5
Maliyetler için kesilecek %25'lik miktar (milyon euro) (4)	204.1	497.9	873.1
Toplam öz kaynaklar katkısı (milyon euro) (5) = (3 - 4)	612.3	1 493.8	2 619.4

Kaynak: DPT, Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, (Kasım 2004) s.29.

Daha önce de değinildiği gibi, AB bütçesinin gelir kalemleri arasında en büyük pay, üye ülkelerin GSMH katkısına aittir. DPT'nin hesaplamalarına göre Türkiye'nin GSYİH'si 2014'te AB üyesi 25 ülkenin toplam GSYİH'sinin %4.2'si, 2020'de ise %6'sı düzeyinde olacaktır¹⁶¹. Söz konusu oranın 2004 itibarı ile %2.4 düzeyinde olduğu, belirtilen artışın ise senelik %6.2 GSYİH büyümesi ile sağlanacağı ifade edilmiştir.

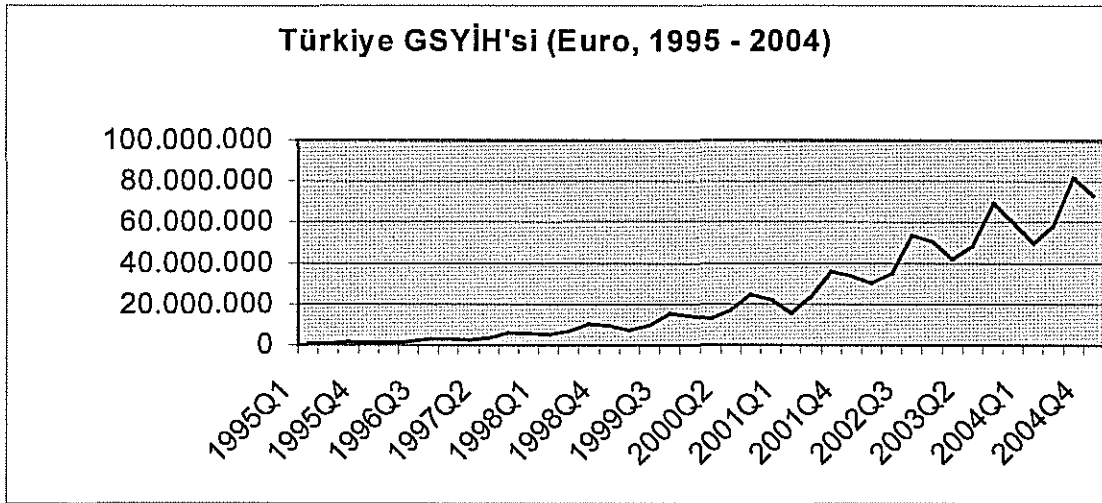
¹⁶¹ DPT, Türkiye'nin Üyeliğinin..., s. 22.

Tablo 33: GSYİH Büyüme Oranları

	2004	2007	2014	2020	2004 – 2020
Türkiye (DPT temel tahmin)	9.6	5.1	6.4	6.4	6.2
AB - 25	2.6	3.0	3.0	3.0	3.0

Kaynak: DPT, Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, Kasım 2004,s.30

Bu yaklaşımla DPT, Türkiye'nin GSYİH büyüme oranının AB-25'in ortalama büyüme oranının üzerinde gerçekleşeceğini, yani AB bütçesine GSMH katkısının diğer üye ülkelere oranla her yıl daha fazla artacağını öngörmüştür.

Şekil 1. 1995 – 2004 dönemi GSYİH

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası verilerinden derlenmiştir

Şekil 1'e göz atıldığında ise, Türkiye'nin 1995 – 2004 döneminde GSYİH büyüme seyrininin hem istikrarsız, hem de 2004 – 2020 dönemi için DPT tarafından öngörülen oranın altında büyüme hızına sahip olduğu görülebilir. Dolayısı ile, bir hükümet kuruluşu olan DPT'nin temel aldığı "baz senaryo" da, EDP'nin çalışmasında olduğu gibi, iyimser bir temele oturtulmuştur. Dahası aynı çalışmada oluşturulan bir başka senaryoya göre yıllık artış ortalamasının 2004 – 2020 boyunca %6.8 ortalama ulaşabileceği belirtilmiştir

AB bütçesinin harcama kalemleri açısından DPT'nin varsayım ve öngörülerini şu şekilde özetlemek mümkündür,

- Türkiye'nin Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'ndan alabileceği destek hesaplanırken, OTP'nin mevcut destekleme sisteminin değişmeyeceği varsayımı ile, tarımsal üretim değeri başına düşen tarımsal destek miktarı kullanılmıştır. 2001 yılında AB'de 1 euro'luk tarımsal üretime verilen ortalama destek miktarının 0.146 euro olduğu vurgulanmış ayrıca Türkiye ile benzerlik gösteren Akdeniz ülkeleri (İspanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan) için ise bu miktarın 0.156 euro olduğuna değinilmiştir. Çalışmada AB ortalaması kullanılarak Türkiye'nin ATYGF Garanti Bölümünden alabileceği destek miktarının 2014 yılında yaklaşık 6.4 milyar euro, 2020 yılında ise 7.4 milyar euro olacağı tahmin edilmiştir.
- Çalışmada tarımsal yapısı ve kırsal nüfusunun sorun ve beklentileri Türkiye'ye benzeyen İspanya, İtalya ve Fransa'nın Yönlendirme Bölümü kapsamında aldığı kaynağın ortalaması kullanılarak, üyelikle birlikte Türkiye'nin bu bölümden yıllık yaklaşık 1 milyar euro kaynak alması mümkün görülmüştür.
- AB Bütçesinde yer alan Yapısal Harcamalar kalemi altında, Yapısal Fonlar ve Uyum Fonu aracılığıyla AB üyesi ülkelerin projeleri desteklenmektedir. Yapısal Fonlar ve Uyum Fonundan faydalanmanın tek yolu söz konusu fonların amacına yönelik ve belli bir standartta projeler hazırlanmasıdır. Bu fonlardan yararlanma oranı, ülkelerin AB fonlarını kullanabilme kapasiteleriyle doğru orantılıdır. Komisyon, yeni üye ülkelerin AB fonlarını kullanım kapasitelerini dikkate alarak her bir üye ülkenin kullanabileceği fon miktarını tespit etmiştir. AB'ye üye olan 10 yeni üye için 2005 yılında ortalama AB fonlarını kullanma kapasitesi GSYİH'nin % 0,69'u kadardır. Bu çalışmada, fon kullanma kapasitesi oranlarından yola çıkarak Türkiye'nin üyelik sonrası AB fonlarından alabileceği kaynak miktarı tahmin edilmektedir. Çalışmada, 10 yeni üyenin 2005 yılı için belirlenen ortalama AB

fonlarını kullanma kapasitesi Türkiye'nin AB fonlarını kullanma kapasitesi olarak alınmıştır.

- Çalışmada 2014 yılında AB bütçesinden yapısal harcamalar kapsamında yaklaşık 4.4 milyar euro tutarında kaynağın Türkiye'ye aktarılacağı, 2020 yılında ise kullanma kapasitesinin değişmeyeceği varsayımı ile miktarın 7.9 milyar euro civarında olacağı öngörülmüştür.
- Çalışmadaki son varsayım, Türkiye'nin kaynak kullanma kapasitesinin AB'ye yeni üye olan ülkelerin kullanım kapasitelerinin ortalamalarının üzerinde gerçekleşmesi durumunda, yapısal fonlardan daha fazla kaynak kullanmasının mümkün olabileceğidir. Kullanma kapasitesinin GSYİH'nin %1'i seviyesine çıktığı varsayımından hareketle, Türkiye'nin AB bütçesinden alacağı net kaynağın yaklaşık 7.9 milyar euro, 2020 yılında ise yaklaşık 10 milyar euro olacağı öngörülmüştür.

DPT raporunda, yukarıdaki öngörülere dayanarak Türkiye – AB bütçe ilişkisi konusunda iki farklı senaryo kurgulanmıştır. Söz konusu kurgular Tablo 34 ve Tablo 35'te özetlenmiştir.

Tablo 34: Türkiye ve AB Bütçesi İlişkisi – Yeni AB Üyelerine Verilen Destek Ortalaması Temelinde

(milyon Euro)	2014	2020
GELİRLER		
Geleneksel öz kaynaklar	1.494	2.619
KDV gelirleri	255	456
GSYİH Katkısı	3.192	5.693
Toplam (1)	4.941	8.768
HARCAMA		
TARIM	6.439	7.389
YAPISAL HARCAMALAR	4.405	7.857
Toplam (2)	10.844	15.246
NET DENGE (2) – (1)	5.903	6.478

Kaynak: DPT, Türkiye'nin Üyelüğünün AB'ye Muhtemel Etkileri, (Kasım 2004), s.32

Tablo 35: Türkiye ve AB Bütçesi ilişkisi – Türkiye'nin AB Fonlarını Kullanma Yeterliliğinin GSYİH'sinin %1'i Olduğu Varsayımıyla

(milyon Euro)	2014	2020
GELİRLER		
Geleneksel öz kaynaklar	1.494	2.619
KDV gelirleri	255	456
GSYİH Katkısı	3.192	5.693
Toplam (1)	4.941	8.768
HARCAMA		
TARIM	6.439	7.389
YAPISAL HARCAMALAR	6.384	11.387
Toplam (2)	12.823	18.776
NET DENGE (2) – (1)	7.882	10.008

Kaynak: DPT, Türkiye'nin Üyeliliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, (Kasım 2004), s.33

Tablo 34 ve Tablo 35'te de görülebileceği üzere, DPT'nin öngörülleri EDP'ninkilerle kıyaslandığında daha düşük rakamlara işaret etmektedir. Aradaki fark, EDP'nin hesaplarının daha yuvarlatılmış ve olabilecek en üst teorik limitlere dayanmasından, DPT'nin ise, yüksek GSYİH büyüme hızlarını temel almasına karşın, gerçek AB ortalamalarını ve tarımsal destek oranını hesaplarken 2001 yılındaki gerçekleştirmeleri temel almasından kaynaklanmıştır.

4. TÜRKİYE AB'YE ÜYE OLSA, AB BÜTÇESİNE MALİYETİ NE OLURDU: 2004 VE 2015 YILLARI İÇİN EKONOMETRİK BİR MODEL DENEMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk üç bölümde irdelenmeye çalışılan Türkiye'nin AB üyeliliğinin karşılıklı olası bütçe maliyetleri ve katkıları özgün bir modelleme denemesiyle ele alınmıştır.

Çalışma iki senaryo temeli üzerine oturtulmuştur: İlk senaryoda iyimser tahminler yürütülmüş, ikinci senaryoda ise, meydana gelmesi daha az muhtemel görünmekle birlikte gerçekleşme olasılığı var olan kötümser durum senaryosu ele alınmıştır.

Çalışmada veriler Microsoft Excel'e girilmiş ve burada depolanmıştır. Çalışmanın Ekonometrik bölümü, söz konusu veriler ithal edilerek E-views

programı¹⁶² kullanılarak gerçekleştirilmiş, çalışma ile ilgili verilerin tamamı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) sitesinden¹⁶³ alınmış, AB ve GSYİH ile ilgili oransal belirlemelerde ise ilk üç bölümde ele alınan kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışmada e-views içinde:

“GSYİH katkısı” yerine GSYİH,

“KDV katkısı” yerine KDV,

Ortak Tarım Projesi katkısı için OTP,

Özkaynak Katkısı için OZK,

Yapısal Destek için ise YPSL kısaltmaları kullanılmıştır.

4.1. İyimser Senaryo

İyimser senaryoda, 2004 yılı sonrası GSYİH büyüme hızı senelik %6.5 ortalama büyümeye göre alınmış, yapısal destek fonu aktarımı için 2005 yılında on yeni AB üyesi için öngörülmüş GSYİH'nin %0.69'u temel alınmış, ortak tarım projesi desteği için ise yine AB ortalaması olan 100 birim lira girdi için 15.5 birim lira girdi, ve tarımın GSYİH içindeki payı, 2004 sonrası da dahil olmak üzere, %12 olarak alınmıştır.

Diğer değişkenlerden KDV katkısının GSYİH'nin %0.04'ü olacağı hesaplanmıştır.(AB üyelerinin KDV gelirlerinin %0.5'ini AB'ye aktardıkları varsayımı ve bu oranın Türkiye için %0.04 olarak hesaplanmasından ötürü¹⁶⁴) Öz kaynak katkısı ise, GSYİH'nin %0.042'si olacak biçimde alınmıştır.(Söz konusu oran Gümrük Vergileri / GSYİH'nin %0.03 olduğu varsayımıyla bulunmuştur¹⁶⁵) Şu regresyon, 1988 – 2005 gerçek verileri ile, 2004 sonrası döneme yönelik kestirim (forecast) yapabilme amacıyla yürütülmüştür:

¹⁶² Sürüm 3.1.

¹⁶³ <http://www.tcmb.gov.tr>

¹⁶⁴ DPT, Türkiye'nin Üyelikinin..., s.29 – 31.

¹⁶⁵ DPT, Türkiye'nin Üyelikinin..., s.30 – 32.

Estimation Command:

LS BUTCE C GSYIH KDV OZK -YPSL -OTP
Estimation Equation:

BUTCE = C(1) + C(2)*GSYIH + C(3)*KDV + C(4)*OZK + C(5)*(-YPSL) + C(6)*(-OTP)
Substituted Coefficients:

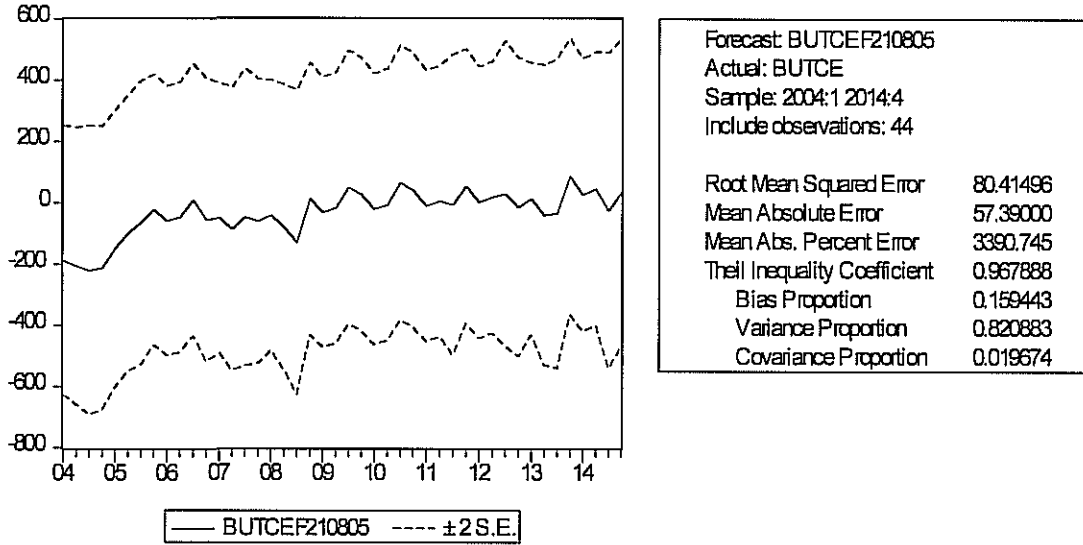
BUTCE = -202.5400257 - 6.093922963e-07*GSYIH - 0.002963270307*KDV + 0.0002821297674*OZK - 0.001693370817*(-YPSL) + 0.0005151447807*(-OTP)

Yukarıdaki denklem aşağıdaki regresyon sonuçlarını içerir:

Tablo 36. Türkiye'nin AB Bütçesine Yüğü / Katkısı, Ekonometrik Durum Tablosu (İyimser Varsayım) Dönem: 1988 – 2005

Dependent Variable: BUTCE				
Method: Least Squares				
Date: 08/21/05 Time: 06:54				
Sample: 1987:1 2014:4				
Included observations: 112				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-186.8303	28.18789	-6.628032	0.0000
GSYIH	1.55E-08	2.02E-08	0.766378	0.4452
KDV	1.95E-08	2.94E-08	0.663802	0.5083
OZK	-2.83E-08	4.00E-08	-0.707312	0.4809
-OTP	-3.01E-08	5.61E-08	-0.535404	0.5935
-YPSL	-1.68E-08	1.40E-08	-1.196957	0.2340
R-squared	0.548188	Mean dependent var	-	128.0017
Adjusted R-squared	0.108008	S.D. dependent var	231.1298	13.66162
S.E. of regression	218.2913	Akaike info criterion	13.66162	13.80725
Sum squared resid	5051016.	Schwarz criterion	13.80725	3.688109
Log likelihood	-759.0508	F-statistic	0.004071	0.004071
Durbin-Watson stat	0.914702	Prob(F-statistic)	0.004071	0.004071

Yukarıdaki denklem ile yapılan 2004 ve sonrası Türkiye'nin AB bütçesine katkısı ekonometrik kestirimi ise şu sonuçları vermiştir:

Şekil 2: Türkiye'nin AB bütçesine yükü / katkısı, ekonometrik tahmin (forecast) tablosu (iyimser varsayım) Dönem: 2004 - 2014

Yapılan iyimser bütçe tahmininde, 2004 ve sonrası dönemin 1987 – 2004 dönemindeki GSYİH dalgalanmalarından etkilendiği görülmektedir. Heteroskedastisite¹⁶⁶ ve otokorelasyon testleri kritik düzeylerin altında kalmıştır, R-kare değeri ise anlamlı sayılabilir¹⁶⁷.

Yukarıdaki tahminler bize 2004 yılında 5.6milyar Euro, 2014'te ise yaklaşık 11 milyar Euro kaynağın AB'den Türkiye'ye aktarılacağı tahmininin güçsüz tahminler olduğunu göstermektedir¹⁶⁸. Yani Türkiye'nin AB'den alacağı görece yüksek malî destek, ülkenin geçmiş GSYİH verileri dikkate alındığında ve bu bölümün başında dile getirilen GSYİH katkısı, ile KDV, öz kaynak katkısı artışı ile görece yüksek yapısal destek / ortak tarım planı söz konusu olduğunda beklenen yüksek sonuçlara

¹⁶⁶ White's.

¹⁶⁷ %54.

¹⁶⁸ Bkz. Ek 2. ,4.1.'deki regresyon denklemleri Ek 2'deki veriler kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

ulaşmamaktadır: Bu durumda siyasi istikrarsızlık için kukla bir değişken¹⁶⁹ konması ile belirlenecek denklemin hesaplanan değerlere yakınsamayacağı apaçıktır.

Tablo 37: 2004 ve 2014 yılları için Türkiye'nin, tam üye olduğu varsayımıyla, AB bütçesine getireceği yükler (iyimser varsayım)¹⁷⁰.

Ceyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Öz Kaynak	Yapısal Destek	OTP	Butçe Yük
2004Q1	49.642.970	248214,9	19857,19	208500,5	347500,8	943216,4	1.092.145
2004Q2	58.620.357	293101,8	23448,14	246205,5	410342,5	1113787	1.289.648
2004Q3	81.687.286	408436,4	32674,91	343086,6	571811	1552058	1.797.120
2004Q4	73.359.159	366795,8	29343,66	308108,5	513514,1	1393824	1.613.901

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Öz Kaynak	Yapısal Destek	OTP	Butçe Yük
2014Q1	100770582,1	503852,9103	40308,23	423236,4	705394,0744	1914641	2.216.953
2014Q2	110038468,4	550192,3418	44015,39	462161,6	770269,2785	2090731	2.420.846
2014Q3	153338265	766691,3249	61335,31	644020,7	1073367,855	2913427	3.373.442
2014Q4	137705225,8	688526,1289	55082,09	578361,9	963936,5805	2616399	3.029.515

4.2. Kötümser Senaryo

Kötümser senaryoda, 2004 yılı sonrası GSYİH büyüme hızı senelik %6.5 yerine %5.5 ortalama büyümeye göre alınmış, yapısal destek fonu aktarımı için, Türkiye'deki kurumsal ortamın sağlanan kredilerin tamamını kullanmakta değişik nedenlerle başarılı olmadığı göz önüne alınarak GSYİH'nin %0.5'inde tutulmuş (%0.7 sağlanan GSYİH oransal desteğinin %75 – 80'inin uygun projelerle kullanılabilirdiği varsayımıyla), ortak tarım politikası desteği için ise AB ortalaması olan 100 birim lira girdi için 14.5 birim lira girdi, (İyimser senaryoda Türkiye ile benzer konumdaki Akdeniz ülkelerine aktarılan 15.5 Lira birim girdi temel alınmışken, kötümser senaryoda AB ortalaması olan 14.5 lira birim girdi temel alınmıştır.) ve tarımın GSYİH içindeki payı, 2004 sonrası da dahil olmak üzere, %10

¹⁶⁹ Dummy variable.

¹⁷⁰ “-(eksi) değerler Türkiye'nin bütçeden aldığı net tahmini katkısı, yani AB bütçesine net yükünü gösterir.

olarak alınmıştır.(Yani tarım payının ilerleyen yıllarda GSYİH içindeki oranının düşecek olduğu varsayılmıştır, ki bu tutarsız bir öngörü sayılmasa gerektir ve EDP ve DPT raporlarında değişik yerlerde söz konusu olgunun altı çizilmiştir.) Diğer değişkenlerden KDV katkısında, KDV katkısının GSYİH'nin %0.04'ü olacağı hesaplanmıştır.(AB üyelerinin KDV gelirlerinin %0.5'ini AB'ye aktardıkları varsayımı ve bu oranın Türkiye için %0.04 olarak hesaplanmasından ötürü¹⁷¹) Özkaynak katkısı için ise, GSYİH'nin %0.042'si olacak biçimde alınmıştır(Söz konusu oran gümrük vergileri / GSYİH'nin %0.03 olduğu varsayımıyla bulunmuştur¹⁷².)

Yukarıdaki (görelî kötümser) veriler ışığında aşağıdaki regresyon, 1988 – 2005 gerçek verileri ile, 2004 sonrası döneme yönelik kestirim (forecast) yapabilme amacıyla yürütülmüştür:

Estimation Command:

LS BUTCE C GSYIH KDV OZK -OTP -YPSL

Estimation Equation:

BUTCE = C(1) + C(2)*GSYIH + C(3)*KDV + C(4)*OZK + C(5)*(-OTP) + C(6)*(-YPSL)

Substituted Coefficients:

BUTCE = -186.830256 + 1.548441371e-08*GSYIH + 1.951811259e-08*KDV - 2.826713958e-08*OZK - 3.005152256e-08*(-OTP) - 1.681186426e-08*(-YPSL)

Yukarıdaki denklem aşağıdaki regresyon sonuçlarını içerir:

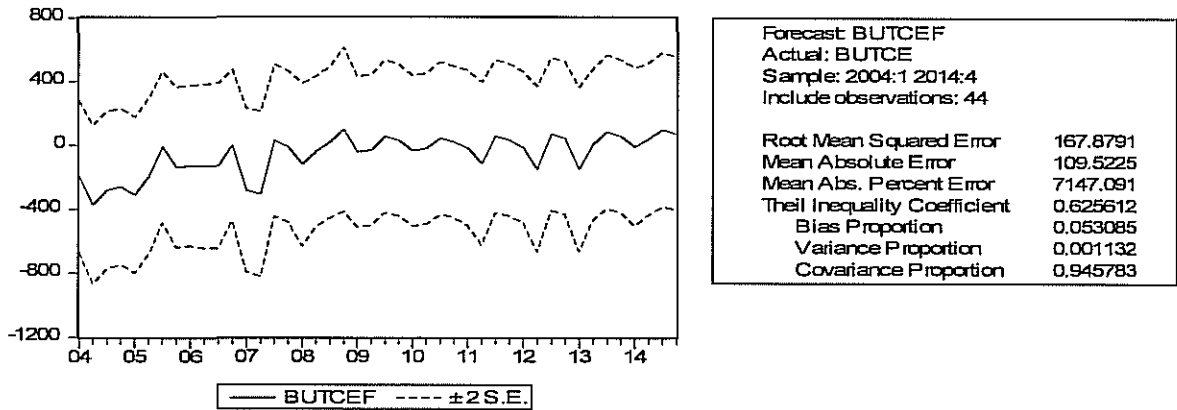
¹⁷¹. DPT, Türkiye'nin Üyeliğinin..., s.29 – 31.

¹⁷². DPT, Türkiye'nin Üyeliğinin..., s.30 – 32.

Tablo 38: Türkiye'nin AB bütçesine yükü / katkısı, ekonometrik durum tablosu (kötümser varsayım) Dönem: 1987 – 2005

Dependent Variable: BUTCE				
Method: Least Squares				
Date: 08/21/05 Time: 06:54				
Sample: 1987:1 2014:4				
Included observations: 112				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-186.8303	28.18789	-6.628032	0.0000
GSYIH	1.55E-08	2.02E-08	0.766378	0.4452
KDV	1.95E-08	2.94E-08	0.663802	0.5083
OZK	-2.83E-08	4.00E-08	-0.707312	0.4809
-OTP	-3.01E-08	5.61E-08	-0.535404	0.5935
-YPSL	-1.68E-08	1.40E-08	-1.196957	0.2340
R-squared	0.148188	Mean dependent var	-	128.0017
Adjusted R-squared	0.108008	S.D. dependent var	231.1298	
S.E. of regression	218.2913	Akaike info criterion	13.66162	
Sum squared resid	5051016.	Schwarz criterion	13.80725	
Log likelihood	-759.0508	F-statistic	3.688109	
Durbin-Watson stat	0.914702	Prob(F-statistic)	0.004071	

Yukarıdaki kestirim (estimation) üzerinden yapılan tahmin (forecast) aşağıdaki sonucu vermiştir:

Şekil 3: Türkiye'nin AB Bütçesine Yükü / Katkısı, Ekonometrik Tahmin (Forecast) Tablosu (Kötümser Varsayım) Dönem: 2004 - 2014

Görüldüğü üzere kötümser senaryoda da iyimser senaryoda olduğu gibi istikrar ögesi, geçmişteki ekonomik çalkantılardan ötürü (Örneğin 1994, 2000 ve 2001 mali krizleri) düzenli bir görünüm arz etmemektedir. Diğer yandan sonuçlar iyimser senaryodaki sonuçlarla kıyaslandığında, tahmin edilen aralığın verdiği sonuçların daha istikrarsız (salımlı) sonuçlar verdiği görülebilir:

Aşağıdaki çeyrek dönemlerden oluşmuş 2004 ve 2014 yılları için Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda AB bütçesine katkısı / yüküne ilişkin tahminler, ekonomik olarak 4.1'de işlenen iyimser senaryoya göre daha anlamlı değildir ve buna göre Türkiye'nin AB üyesi olsa 2004'te yaklaşık 4.5milyar Euro, 2014'te ise yaklaşık sekiz milyar Euro net AB desteği alabileceğini düşünmek, eldeki verilerle istatistiksel olarak reddedilemez, bununla birlikte Tablo 37'deki iyimser varsayım sonuçları Tablo 39'da verilen sonuçlardan daha anlamlıdır.

Tablo 39. 2004 Ve 2014 Yılları İçin Türkiye'nin, Tam Üye Olduğu Varsayımıyla, AB Bütçesine Getireceği Yükler (Kötümser Varsayım)¹⁷³

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Öz Kaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe Yük
2004Q1	49.642.970	248214,85	19857,19	208500,5	260625,5925	719823,1	868.752
2004Q2	58.620.357	293101,785	23448,14	246205,5	307756,8743	849995,2	1.025.856
2004Q3	81.687.286	408436,43	32674,91	343086,6	428858,2515	1184466	1.429.528
2004Q4	73.359.159	366795,795	29343,66	308108,5	385135,5848	1063708	1.283.785

2014Q1	92567691,63	462838,4581	37027,08	388784,3	485980,381	1342232	1.619.935
2014Q2	100132038	500660,1898	40052,82	420554,6	525693,1993	1451915	1.752.311
2014Q3	139533684,9	697668,4245	55813,47	586041,5	732551,8457	2023238	2.441.839
2014Q4	125308040,9	626540,2046	50123,22	526293,8	657867,2148	1816967	2.192.891

¹⁷³ “-(eksi) değerler Türkiye'nin bütçeden aldığı net tahmini katkıyı, yani AB bütçesine net yükünü gösterir.

5. TÜRKİYE AB'YE YÜK OLUR MU?

Bu bölümde Türkiye'nin olası AB üyeliğinin Türkiye'ye ve Birliğe yapacağı katkılar ile getireceği yükler konusunda, değişik bakımlardan öngörülebilir bulunulmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin ekonomik bakımdan AB'nin gelişmişlik düzeyinin hayli altında bir ülke oluşu, hem konu hakkında yazılmış makaleler ve yapılmış tahminlerin, hem de bu çalışmada yapılan bütçe – katkı modellemesinin Türkiye bütçesi lehinde sonuçlar vermesine yol açmıştır ve bu, Türkiye'nin üyeliğine olumlu ya da olumsuz bakan çevrelerin üzerinde ortaklaştığı belki de tek olgusal gerçekliktir.

Diğer yandan, Türkiye bütçesine gelecek katkı, AB bütçesine gelecek yük bakımından yapılan yorum ve hesaplamalarda öznellik, tarafların olaya bakışına göre sonuçların değişik oranlarda farklılaşmasına yol açmaktadır:

İlk bölümde ele alınan makale ve araştırmalarda Türkiye'nin olası AB üyeliğinin getireceği yüklerin, ülkenin Birliğe getireceği dinamizm, ekonomik canlılık ve gelecek vaat eden Türkiye ekonomisinin ileride Birlik bütçesine aldığından çok verecek bir yapıya bürünecek olması gibi olgulardan ötürü ülkenin üyeliğini cazip bulan, deyim yerindeyse Türkiye yanlısı çalışmalar ile, söz konusu olumlulukların görmezden gelindiği kimi çalışmalar kısaca irdelenmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye'nin AB üyeliğine sıcak bakan bir Türkiye – Avrupa kuruluşunun (EDP) üyeliğinin Türkiye'ye getireceği yararları, en üst ve teorik olarak mümkün en yüksek getirili bir modellemeye oturtması dikkat çekicidir. Söz konusu çalışmanın bütününe bakıldığında, altı içten içe çizilen noktanın Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Türkiye yurttaşları için olumluluklara gebe olduğunun anlaşılması olduğu görülebilir. Yani bu çalışma, çizdiği pembe tablo ile Türkiye'deki havayı AB üyeliği lehinde etkilemeyi daha amaçlar bir izlenim vermektedir. Buna göre Türkiye 2004'te AB üyesi olsa, Birlik bütçesinden 18 milyar Euro yıllık destek alabilecekti¹⁷⁴.

¹⁷⁴ Bu durumun farazi olduğuna EPDF araştırmacıları da kısaca değinmiştir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'nin AB üyeliğine Türkiye devleti içinden bir bakış çalışması ele alınmıştır. DPT'nin yaptığı olası maliyet / katkı hesaplamasında Türkiye'nin çok dinamik bir ekonomi olarak büyüyeceği ve giderek AB bütçesine yük olan değil, 2020'ye yaklaşıldıkça (2014'te Birliğe üye olunduğu varsayımıyla) bütçeyi sırtında taşıyacak bir ülke ekonomisinin söz konusu olacağına altı çizilmiş, önerilen temel (baz) ve iyimser senaryolar bu arka plana oturtulmuştur. Buradaki üstü örtük mesaj hem AB hem Türkiye'yedir: AB'ye, Türkiye'nin ekonomik olarak Birlik üzerinde yük olacağı kaygılarının yersiz olduğu, negatif olasılıklara fazlaca değinilmeksizin, anımsatılmaktadır.

Türkiye'ye de, mevcut hükümetin istikrar arayışı programının sürmesinin AB üyeliği ve ülkenin genel geleceği için olumluluk arz ettiği belirtilmektedir. DPT'nin bir hükümet kuruluşu olduğu göz önüne alınırsa, söz konusu mesajların ardında yatan kaygılar daha iyi anlaşılabilir. Burada altı çizilmesi gereken bir diğer önemli nokta, DPT öngörülerinin Kasım, 2004'te, yani Türkiye için yaşamasal önem taşıyan ve Aralık'ta gerçekleşen AB zirvesinden bir ay önce açıklanmış olmasıdır. Yurtiçine özgüven, yurtdışına göz boyama aşılama amacı taşıdığı da savlanabilecek bu çalışmanın zamanlaması bu bakımdan da ilginçtir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, ilk üç bölümde ele alınan araştırma ve bulgular, bir kez de özgün bir ekonometrik modelleme denemesi ile masaya yatırılmış ve Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda (malî bakımdan) alacak ve verecekleri yine 2004 ve 2014 yılları için irdelenmiştir. Burada, DPT'nin olağan durum senaryosu ile benzerlik içeren temel (baz) senaryoyu andıran iyimser senaryo ile daha olumsuz ekonomik beklentileri içerecek biçimde düzenlenmiş kötümser senaryo, gerek DPT gerekse de EDP çalışmasından daha olumsuz kestirimler içermekle birlikte, istatistiksel açıdan, geçmiş GSYİH ve olası büyüme hedefleri göz önüne alındığında, iyimser senaryodan gerçeğe daha uzak ve daha salımlı¹⁷⁵ bulunmuştur.

¹⁷⁵ "Oscillating"

Eldeki veriler göz önüne alınarak yapılan iyimser ve kötümser kestirimlerde iyimser varsayımlara dayalı hesaplamalar, DPT ve bir ölçüde de EDP'nin öngörülerine yakınsak biçimde Türkiye'nin olumlu ekonomik beklentileri karşılması durumunda AB'nin mâlî durumuna olumlu katkı yapacağı öne sürülebilir. Yani, yüksek bir büyüme performansına eşlik edecek istikrarlı bir GSYİH artışı ile AB'den kayda değer (Bugünkü yeni üyelere uygulanan kıstaslara koşut) destek alması koşulu ile Türkiye'nin giderek AB'nin sırtında bir kambur değil, dinamik ekonomisi ile Birliğin yükünün sırtlayıcılarından olması olasılığının daha anlamlı çıktığı belirtilebilir, bu durum, 0 – 200 milyon Euro çeyreklik bütçe yükü aralığında gezinen şekil 2 (iyimser kestirim) ile 0 – 400 milyon Euro çeyreklik bütçe yükü aralığında gezinen şekil 3 (kötümser kestirim) karşılaştırılırsa daha açık anlaşılabilir.

Elbette yukarıda dile getirilen öngörüler, gerek özgün model gerekse diğer araştırmalar bakımından yapıcı eleştiriye açık, hatta muhtaçtır. Gelecek on yılda Türkiye AB ilişkilerinin siyasi eksenden sıyrılıp daha gerçekçi ekonomik düzlemde değerlendirilmesi, konu hakkında yapılacak çalışmalarını nicelik ve nitelik olarak büyümesini, dolayısı ile gerçeğe daha yakınsayacak öngörülerde bulunulabilmesini olanaklı kılacaktır.

SONUÇ

Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin bütçe dinamikleri, geçmişten günümüze izlediği seyir içinde irdelenmiş ve söz konusu sürecin Türkiye'nin Birliğe olası üyeliği durumunda nasıl etkileneceği ele alınmıştır. Avrupa Birliği, Birliğe yeni üye olan Doğu Avrupa ülkelerinin görece canlı ekonomik performansı göz ardı edilirse, ekonomik genişleme ve gelişme sürecini tamamlamaya başlamış bir endüstriyel toplum projesi olduğu izlenimi vermektedir.

Diğer yandan, söz konusu ekonomik doygunluk konumunun toplumsal ve politik bağlamda AB vatandaşlarınca desteklenmediğinin bir gerçeklik olduğu son bir yıl içinde gerek AB anayasa referandum süreçlerinde, gerek diğer katılım gerektiren aktif AB etkinlik süreçlerine halkın yetersiz ya da olumsuz tepkisi göz önüne alındığında, Birlik projesinin ne denli başarılı olduğu ya da olacağı halihazırda yeni ve eleştirel değerlendirmelere muhtaç görünmektedir.

Asgari refah toplumu ölçütlerini yakalamış Avrupa Birliği ülkelerinin söz konusu sıkıntılı ortamda, bugün için bütçesel bir sıkıntı yaşamamaları; bu ülkelerin giderek yaşlanan nüfusu ile Dünya Ticaret Örgütü ve Çin'in – dahası ABD ve ASEAN üyesi Doğu Asya ülkelerinin meydana getireceği rekabet ortamına nasıl dayanabileceği sorularının tartışılmasını da giderek daha gerekli kılmaktadır. Tam da bu noktalarda, genç nüfusu, büyümeye açık ekonomisi ile Türkiye, her ne kadar bugüne değin iktisadi anlamda umutsuz grafikler çizdiyse de, AB projesi için, en azından teorik olarak olumlu katkılar sağlayabilir.

Yıllardır süren ekonomik çalkantılar ve gerek iç, gerekse dış politik parametrelerdeki istikrarsızlıklar sonucu kriz ekonomisi koşullarından ve IMF güdümünden bir türlü kurtulamamış Türkiye'nin ekonomik ve bütçesel dengelerinin, yukarıdaki koşullarla bir arada değerlendirilmesi, Türkiye'nin AB üyeliği olasılığının kime ne yarar sağlayacağı konusunda net bir yargıya varılmasını güçleştirmektedir.

Diğer değişkenler sabit alındığında¹⁷⁶, Türkiye'nin ve AB'nin büyüme eğrilerinin, 2025'e kadarki süreçte, birbirlerini destekleyici olacağı ileri sürülebilir, ki bu durum gerek bu çalışmada irdelenen tahminlerde, gerekse de çalışmada kurgulanan Türkiye – AB mali gelecek senaryolarında da gözlemlenmiştir. Ne var ki, yukarıdaki bağlamda ve ABD'de yaşanan 11 Eylül 2001 terör saldırıları sonrasında dünyanın tanıştırıldığı istikrarsızlık ortamı sonucunda kesin öngörülerde bulunmak kaygısı bilimsel ölçütlerle uyum içinde olmayabilir. Mevcut veriler ışığında ve bu çalışmada derlenen veriler ve bilgiler sonucunda, aşağıdaki çıkarımlar ve öneriler dile getirilebilir:

- Türkiye'nin açık vermeyecek, istikrarlı ve dışa giderek daha az bağımlı bir bütçe disiplini izlemesi, bu ülkenin AB üyeliği süreci için; daha da önemlisi ülkenin kendi içsel refahı için olmazsa olmaz bir koşuldur ve bu koşulun gerçekleştirilmesi sağlıklı bir mali bünye anlamına gelir ki; bu duruma kavuşan bir ekonomi her Birlik ve oluşum için bir cazibe merkezi teşkil eder.
- Türkiye'de AB'ye ve AB'de Türkiye'ye yönelik önyargıların değişmesi zamana ve Birlik ile ülke arasındaki iktisadi ve kültürel farklılıkların azaltılmasına bağlıdır. Diğer yandan, nasıl AB genişleme ya da genişlememe kurgularına bire bir Türkiye'ye bağlı kılarak yapmıyorsa, Türkiye'nin de, AB seçeneğini göz ardı etmemecesine, diğer ekonomik ortaklık seçeneklerini¹⁷⁷ unutmuyarak seçeneksiz bir ülke olmadığı izlenimini vermesi, bu ülkenin AB üyelik sürecinde pazarlık gücünü artıracaktır.
- Türkiye'nin IMF desteği ile sağladığı bütçe disiplinini bir an evvel kendi ayakları üzerinde durarak sağlamayı başarabilmesi elzemdir.
- 1996'da AB ile Türkiye arasında imzalanan Gümrük Birliği anlaşmasının Türkiye aleyhine meydana getirdiği dengesizliklerin Türkiye içinde ve AB içinde ciddiyetle sorgulanması, tıpkı İngiltere ya da Fransa'nın ödünsüzce Birlik içi uygulamalarda hakkını araması gibi, Türkiye ekonomisi ve sürdürülebilir bütçe dengesi için yaşamsal bir gerekliliktir.

¹⁷⁶ Söz gelimi 2001'de Türkiye'de yaşanan boyutta bir finansal krizin yakın gelecekte bir daha yaşanmayacağı varsayıldığında.

¹⁷⁷ Ortadoğu, Kafkaslar Türkî Cumhuriyetler gibi.

- Türkiye’de tarımla geçinen ve ülke nüfusunun beşte birini oluşturan bir kesimin köylerden kente göç ettirilmesi planlanmakta; fakat bu işlemin hangi destekle nasıl yapılacağı bilinmemektedir. Yukarıdaki önermede de belirtildiği üzere, ülke politikacıları söz konusu göç ettirme ve istihdam politikası değişikliği süreçlerini nasıl başarıyla tamamlayabileceklerini çok iyi planlamalı, kısa erimli siyasi ve popülist kazanım kaygılarından uzak durmalıdır.
- Türkiye, jeostratejik konumu ve tarihsel kimi gerçeklikler gereği ordu, eğitim, sağlık gibi konularda AB’den farklı yönetsel bütçe yaklaşımları içindedir. Bu farklılıkların ortadan nasıl kaldırılacağı hem ekonomik bir soru ve sorundur, hem de ülkenin demokratikleşme düzeyinin ileride nasıl şekilleneceğinin belirlenmesinde anahtar rol taşıyacak bir olgudur.
- Her ne kadar bu çalışmada ve diğer kimi çalışmalarda Türkiye’nin AB’ye üyelik süreci kimi matematiksel hesaplamalarla iktisadi ve bütçesel boyutlarıyla değerlendiriliyorsa da, Türkiye’nin eğitimden kültüre, sanattan spora ve hatta politikaya birçok açıdan AB’ye eklemlenme konusunda son 50 yıldır birçok adım attığı ve atmayı sürdürdüğü dikkate alınrsa, üyelikle ilgili salt maliye dinamiklerine bağlı varsayımsal senaryoların anlamlı bir sonuç vermesini beklemek çok iddialı bir yaklaşım olabilir.
- Diğer yandan Türkiye’nin dış ticaretinin %70’lere varan düzeyde AB ülkeleri ile olması, AB’nin Türkiye’deki yatırımları; AB üyesi ülkelerdeki Türkiye yatırımları ve Türk işçileri her iki yapının da kolay kolay birbirinde ayrık düşünülmemeyeceğinin somut ve maddi göstergeleri olarak değerlendirilebilir.
- Bu çalışmada irdelenen iyimser ya da kötümser Türkiye – AB üyelik varsayımlarından çıkan sonuç Türkiye’nin AB’ye üye olmasının her iki tarafa da kazanç sağlaması olasılığının, Türkiye’nin AB’ye üye olmamasının ya da olamamasının her iki tarafa da kazanç sağlama olasılığından daha fazla olduğudur.

Yukarıdaki sonuç ve önermeler birlikte değerlendirildiğinde, kısa dönemde olmasa da 2014 ve sonrası süreci kapsayacak orta ve uzun dönemde Türkiye’nin AB’ye üye olmasının hem AB’ye hem de Türkiye’ye ekonomik yarar sağlayacağı ve

her iki yapıyı da küresel ortamda daha güçlü kılacağı düşünülmektedir. Elbette bu varsayım birçok araştırma ile desteklenmeye ve de / ya da eleştirilmeye muhtaçtır.

Diğer yandan, söz konusu çıkarım öngörülmesi olanaksız ekonomik krizler, siyasi çalkantılar gibi değişkenlerin yokluğunda vurgulanabilmektedir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği sürecinin AB'ye ve Türkiye'ye neler getireceğinin; olası risklerin ve şansların daha kesinlikli dile getirilebilmesi bu alanda çok daha fazla çalışma yapılmasına, ilgili devletlerin ve yapıların karşılıklı siyasetlerini daha açık ve anlaşılabilir kılmasına ve zamana bağlıdır.

EKLER LİSTESİ

EK 1: GSYİH VE KATKI PAYLARI (Kötümser Senaryo)	131
EK 2: GSYİH VE KATKI PAYLARI (İyimser Senaryo)	134

EK 1: GSYİH VE KATKI PAYLARI (Kötümser Senaryo)

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
1987Q1	7.168	35,84	2,8672	30,1056	37,632	103,936	-73
1987Q2	9.453	47,265	3,7812	39,7026	49,62825	137,0685	-96
1987Q3	15.218	76,09	6,0872	63,9156	79,8945	220,661	-154
1987Q4	13.862	69,31	5,5448	58,2204	72,7755	200,999	-141
1988Q1	13.009	65,045	5,2036	54,6378	68,29725	188,6305	-132
1988Q2	17.082	85,41	6,8328	71,7444	89,6805	247,689	-299
1988Q3	26.192	130,96	10,4768	110,0064	137,508	379,784	-458
1988Q4	22.754	113,77	9,1016	95,5668	119,4585	329,933	-398
1989Q1	21.125	105,625	8,45	88,725	110,90625	306,3125	-370
1989Q2	27.747	138,735	11,0988	116,5374	145,67175	402,3315	-486
1989Q3	48.188	240,94	19,2752	202,3896	252,987	698,726	-843
1989Q4	41.977	209,885	16,7908	176,3034	220,37925	608,6665	-735
1990Q1	38.074	190,37	15,2296	159,9108	199,8885	552,073	-666
1990Q2	51.558	257,79	20,6232	216,5436	270,6795	747,591	-902
1990Q3	79.864	399,32	31,9456	335,4288	419,286	1158,028	-1.398
1990Q4	70.907	354,535	28,3628	297,8094	372,26175	1028,1515	-1.241
1991Q1	58.996	294,98	23,5984	247,7832	309,729	855,442	-1.032
1991Q2	78.372	391,86	31,3488	329,1624	411,453	1136,394	-1.372
1991Q3	130.425	652,125	52,17	547,785	684,73125	1891,1625	-2.282
1991Q4	117.599	587,995	47,0396	493,9158	617,39475	1705,1855	-2.058
1992Q1	108.788	543,94	43,5152	456,9096	571,137	1577,426	-1.904
1992Q2	136.579	682,895	54,6316	573,6318	717,03975	1980,3955	-2.390
1992Q3	218.501	1092,505	87,4004	917,7042	1147,13025	3168,2645	-3.824
1992Q4	204.860	1024,3	81,944	860,412	1075,515	2970,47	-3.585
1993Q1	185.833	929,165	74,3332	780,4986	975,62325	2694,5785	-3.252
1993Q2	249.280	1246,4	99,712	1046,976	1308,72	3614,56	-4.362
1993Q3	405.359	2026,795	162,1436	1702,5078	2128,13475	5877,7055	-7.094
1993Q4	371.679	1858,395	148,6716	1561,0518	1951,31475	5389,3455	-6.504
1994Q1	312.353	1561,765	124,9412	1311,8826	1639,85325	4529,1185	-5.466
1994Q2	481.162	2405,81	192,4648	2020,8804	2526,1005	6976,849	-8.420
1994Q3	793.091	3965,455	317,2364	3330,9822	4163,72775	11499,8195	-13.879
1994Q4	779.406	3897,03	311,7624	3273,5052	4091,8815	11301,387	-13.640
1995Q1	751.166	3755,83	300,4664	3154,8972	3943,6215	10891,907	-13.145
1995Q2	1.006.640	5033,2	402,656	4227,888	5284,86	14596,28	-17.616
1995Q3	1.581.222	7906,11	632,4888	6641,1324	8301,4155	22927,719	-27.671
1995Q4	1.408.651	7043,255	563,4604	5916,3342	7395,41775	20425,4395	-24.651
1996Q1	1.333.667	6668,335	533,4668	5601,4014	7001,75175	19338,1715	-23.339
1996Q2	1.805.749	9028,745	722,2996	7584,1458	9480,18225	26183,3605	-31.601
1996Q3	2.988.666	14943,33	1195,4664	12552,3972	15690,4965	43335,657	-52.302
1996Q4	2.906.848	14534,24	1162,7392	12208,7616	15260,952	42149,296	-50.870
1997Q1	2.542.220	12711,1	1016,888	10677,324	13346,655	36862,19	-44.489
1997Q2	3.532.714	17663,57	1413,0856	14837,3988	18546,7485	51224,353	-61.822
1997Q3	5.903.891	29519,455	2361,5564	24796,3422	30995,42775	85606,4195	-103.318
1997Q4	5.657.800	28289	2263,12	23762,76	29703,45	82038,1	-99.012

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
1998Q1	5.216.007	26080,035	2086,4028	21907,2294	27384,03675	75632,1015	-91.280
1998Q2	6.726.552	33632,76	2690,6208	28251,5184	35314,398	97535,004	-117.715
1998Q3	10.505.694	52528,47	4202,2776	44123,9148	55154,8935	152332,563	-183.850
1998Q4	9.493.609	47468,045	3797,4436	39873,1578	49841,44725	137657,3305	-166.138
1999Q1	7.339.111	36695,555	2935,6444	30824,2662	38530,33275	106417,1095	-128.434
1999Q2	10.007.338	50036,69	4002,9352	42030,8196	52538,5245	145106,401	-175.128
1999Q3	15.701.880	78509,4	6280,752	65947,896	82434,87	227677,26	-274.783
1999Q4	14.300.461	71502,305	5720,1844	60061,9362	75077,42025	207356,6845	-250.258
2000Q1	12.903.126	64515,63	5161,2504	54193,1292	67741,4115	187095,327	-225.805
2000Q2	16.785.443	83927,215	6714,1772	70498,8606	88123,57575	243388,9235	-293.745
2000Q3	24.539.452	122697,26	9815,7808	103065,6984	128832,123	355822,054	-429.440
2000Q4	21.969.812	109849,06	8787,9248	92273,2104	115341,513	318562,274	-384.472
2001Q1	15.384.960	76924,8	6153,984	64616,832	80771,04	223081,92	-269.237
2001Q2	23.729.505	118647,525	9491,802	99663,921	124579,9013	344077,8225	-415.266
2001Q3	36.084.200	180421	14433,68	151553,64	189442,05	523220,9	-631.474
2001Q4	33.922.093	169610,465	13568,8372	142472,7906	178090,9883	491870,3485	-593.637
2002Q1	30.358.467	151792,335	12143,3868	127505,5614	159381,9518	440197,7715	-531.273
2002Q2	35.057.011	175285,055	14022,8044	147239,4462	184049,3078	508326,6595	-613.498
2002Q3	53.547.885	267739,425	21419,154	224901,117	281126,3963	776444,3325	-937.088
2002Q4	50.806.703	254033,515	20322,6812	213388,1526	266735,1908	736697,1935	-889.117
2003Q1	42.204.333	211021,665	16881,7332	177258,1986	221572,7483	611962,8285	-738.576
2003Q2	48.626.556	243132,78	19450,6224	204231,5352	255289,419	705085,062	-850.965
2003Q3	69.461.320	347306,6	27784,528	291737,544	364671,93	1007189,14	-1.215.573
2003Q4	59.746.278	298731,39	23898,5112	250934,3676	313667,9595	866321,031	-1.045.560
2004Q1	49.642.970	248214,85	19857,188	208500,474	260625,5925	719823,065	-868.752
2004Q2	58.620.357	293101,785	23448,1428	246205,4994	307756,8743	849995,1765	-1.025.856
2004Q3	81.687.286	408436,43	32674,9144	343086,6012	428858,2515	1184465,647	-1.429.528
2004Q4	73.359.159	366795,795	29343,6636	308108,4678	385135,5848	1063707,806	-1.283.785
2005Q1	57.172.515	285862,575	22869,006	240124,563	300155,7038	829001,4675	-1.000.519
2005Q2	61844476,64	309222,3832	24737,79065	259746,8019	324683,5023	896744,9112	-1.082.278
2005Q3	86180086,73	430900,4337	34472,03469	361956,3643	452445,4553	1249611,258	-1.508.152
2005Q4	77393912,75	386969,5637	30957,5651	325054,4335	406318,0419	1122211,735	-1.354.393
2006Q1	60317003,33	301585,0166	24126,80133	253331,414	316664,2675	874596,5482	-1.055.548
2006Q2	65245922,85	326229,6142	26098,36914	274032,876	342541,095	946065,8813	-1.141.804
2006Q3	90919991,5	454599,9575	36367,9966	381863,9643	477329,9554	1318339,877	-1.591.100
2006Q4	81650577,95	408252,8897	32660,23118	342932,4274	428665,5342	1183933,38	-1.428.885
2007Q1	63634438,51	318172,1925	25453,7754	267264,6417	334080,8022	922699,3584	-1.113.603
2007Q2	68834448,61	344172,243	27533,77944	289104,6841	361380,8552	998099,5048	-1.204.603
2007Q3	95920591,03	479602,9552	38368,23641	402866,4823	503583,1029	1390848,57	-1.678.610
2007Q4	86141359,73	430706,7987	34456,54389	361793,7109	452242,1386	1249049,716	-1.507.474
2008Q1	67134332,63	335671,6631	26853,73305	281964,197	352455,2463	973447,8231	-1.174.851
2008Q2	72620343,28	363101,7164	29048,13731	305005,4418	381256,8022	1052994,978	-1.270.856
2008Q3	101196223,5	505981,1177	40478,48942	425024,1389	531280,1736	1467345,241	-1.770.934
2008Q4	90879134,52	454395,6726	36351,65381	381692,365	477115,4562	1317747,451	-1.590.385

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
2009Q1	70826720,92	354133,6046	28330,68837	297472,2279	371840,2848	1026987,453	-1.239.468
2009Q2	76614462,16	383072,3108	30645,78486	321780,7411	402225,9263	1110909,701	-1.340.753
2009Q3	106762015,8	533810,0792	42704,80633	448400,4665	560500,5831	1548049,23	-1.868.335
2009Q4	95877486,92	479387,4346	38350,99477	402685,4451	503356,8063	1390223,56	-1.677.856
2010Q1	74722190,57	373610,9529	29888,87623	313833,2004	392291,5005	1083471,763	-1.307.638
2010Q2	80828257,58	404141,2879	32331,30303	339478,6818	424348,3523	1172009,735	-1.414.495
2010Q3	112633926,7	563169,6335	45053,57068	473062,4922	591328,1152	1633191,937	-1.971.094
2010Q4	101150748,7	505753,7435	40460,29948	424833,1445	531041,4307	1466685,856	-1.770.138
2011Q1	78831911,05	394159,5553	31532,76442	331094,0264	413867,533	1143062,71	-1.379.558
2011Q2	85273811,75	426369,0587	34109,5247	358150,0093	447687,5117	1236470,27	-1.492.292
2011Q3	118828792,7	594143,9634	47531,51707	499080,9292	623851,1615	1723017,494	-2.079.504
2011Q4	106714039,9	533570,1994	42685,61595	448198,9675	560248,7093	1547353,578	-1.867.496
2012Q1	83167666,16	415838,3308	33267,06646	349304,1979	436630,2473	1205931,159	-1.455.434
2012Q2	89963871,39	449819,357	35985,54856	377848,2598	472310,3248	1304476,135	-1.574.368
2012Q3	125364376,3	626821,8814	50145,75051	526530,3803	658162,9754	1817783,456	-2.193.877
2012Q4	112583312,1	562916,5603	45033,32483	472849,9107	591062,3884	1632458,025	-1.970.208
2013Q1	87741887,8	438709,439	35096,75512	368515,9288	460644,9109	1272257,373	-1.535.483
2013Q2	94911884,32	474559,4216	37964,75373	398629,9141	498287,3927	1376222,323	-1.660.958
2013Q3	132259417	661297,0848	52903,76679	555489,5513	694361,9391	1917761,546	-2.314.540
2013Q4	118775394,2	593876,9712	47510,15769	498856,6558	623570,8197	1722243,216	-2.078.569
2014Q1	92567691,63	462838,4581	37027,07665	388784,3048	485980,381	1342231,529	-1.619.935
2014Q2	100132038	500660,1898	40052,81518	420554,5594	525693,1993	1451914,55	-1.752.311
2014Q3	139533684,9	697668,4245	55813,47396	586041,4766	732551,8457	2023238,431	-2.441.839
2014Q4	125308040,9	626540,2046	50123,21637	526293,7718	657867,2148	1816966,593	-2.192.891

2005'e kadarki GSYİH Rakamları :

[http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgibin/famecgi?cgi=\\$ozetveb&DIL=TR&ARAVERIGRUP=bie_urgsmhc.db](http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgibin/famecgi?cgi=$ozetveb&DIL=TR&ARAVERIGRUP=bie_urgsmhc.db)

2004 sonrası dönem için yıllık ortalama % 5.5 GSYİH büyüme hızı alınmıştır

EK 2: GSYİH VE KATKI PAYLARI (İyimser Senaryo)

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
1987Q1	7.168	35,84	2,8672	30,1056	50,176	136,192	-118
1987Q2	9.453	47,265	3,7812	39,7026	66,171	179,607	-155
1987Q3	15.218	76,09	6,0872	63,9156	106,526	289,142	-250
1987Q4	13.862	69,31	5,5448	58,2204	97,034	263,378	-227
1988Q1	13.009	65,045	5,2036	54,6378	91,063	247,171	-213
1988Q2	17.082	85,41	6,8328	71,7444	119,574	324,558	-376
1988Q3	26.192	130,96	10,4768	110,0064	183,344	497,648	-576
1988Q4	22.754	113,77	9,1016	95,5668	159,278	432,326	-501
1989Q1	21.125	105,625	8,45	88,725	147,875	401,375	-465
1989Q2	27.747	138,735	11,0988	116,5374	194,229	527,193	-610
1989Q3	48.188	240,94	19,2752	202,3896	337,316	915,572	-1.060
1989Q4	41.977	209,885	16,7908	176,3034	293,839	797,563	-923
1990Q1	38.074	190,37	15,2296	159,9108	266,518	723,406	-838
1990Q2	51.558	257,79	20,6232	216,5436	360,906	979,602	-1.134
1990Q3	79.864	399,32	31,9456	335,4288	559,048	1517,416	-1.757
1990Q4	70.907	354,535	28,3628	297,8094	496,349	1347,233	-1.560
1991Q1	58.996	294,98	23,5984	247,7832	412,972	1120,924	-1.298
1991Q2	78.372	391,86	31,3488	329,1624	548,604	1489,068	-1.724
1991Q3	130.425	652,125	52,17	547,785	912,975	2478,075	-2.869
1991Q4	117.599	587,995	47,0396	493,9158	823,193	2234,381	-2.587
1992Q1	108.788	543,94	43,5152	456,9096	761,516	2066,972	-2.393
1992Q2	136.579	682,895	54,6316	573,6318	956,053	2595,001	-3.005
1992Q3	218.501	1092,505	87,4004	917,7042	1529,507	4151,519	-4.807
1992Q4	204.860	1024,3	81,944	860,412	1434,02	3892,34	-4.507
1993Q1	185.833	929,165	74,3332	780,4986	1300,831	3530,827	-4.088
1993Q2	249.280	1246,4	99,712	1046,976	1744,96	4736,32	-5.484
1993Q3	405.359	2026,795	162,1436	1702,5078	2837,513	7701,821	-8.918
1993Q4	371.679	1858,395	148,6716	1561,0518	2601,753	7061,901	-8.177
1994Q1	312.353	1561,765	124,9412	1311,8826	2186,471	5934,707	-6.872
1994Q2	481.162	2405,81	192,4648	2020,8804	3368,134	9142,078	-10.586
1994Q3	793.091	3965,455	317,2364	3330,9822	5551,637	15068,729	-17.448
1994Q4	779.406	3897,03	311,7624	3273,5052	5455,842	14808,714	-17.147
1995Q1	751.166	3755,83	300,4664	3154,8972	5258,162	14272,154	-16.526
1995Q2	1.006.640	5033,2	402,656	4227,888	7046,48	19126,16	-22.146
1995Q3	1.581.222	7906,11	632,4888	6641,1324	11068,554	30043,218	-34.787
1995Q4	1.408.651	7043,255	563,4604	5916,3342	9860,557	26764,369	-30.990
1996Q1	1.333.667	6668,335	533,4668	5601,4014	9335,669	25339,673	-29.341
1996Q2	1.805.749	9028,745	722,2996	7584,1458	12640,243	34309,231	-39.726
1996Q3	2.988.666	14943,33	1195,4664	12552,3972	20920,662	56784,654	-65.751

Ceyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
1996Q4	2.906.848	14534,24	1162,7392	12208,7616	20347,936	55230,112	-63.951
1997Q1	2.542.220	12711,1	1016,888	10677,324	17795,54	48302,18	-55.929
1997Q2	3.532.714	17663,57	1413,0856	14837,3988	24728,998	67121,566	-77.720
1997Q3	5.903.891	29519,455	2361,5564	24796,3422	41327,237	112173,929	-129.886
1997Q4	5.657.800	28289	2263,12	23762,76	39604,6	107498,2	-124.472
1998Q1	5.216.007	26080,035	2086,4028	21907,2294	36512,049	99104,133	-114.752
1998Q2	6.726.552	33632,76	2690,6208	28251,5184	47085,864	127804,488	-147.984
1998Q3	10.505.694	52528,47	4202,2776	44123,9148	73539,858	199608,186	-231.125
1998Q4	9.493.609	47468,045	3797,4436	39873,1578	66455,263	180378,571	-208.859
1999Q1	7.339.111	36695,555	2935,6444	30824,2662	51373,777	139443,109	-161.460
1999Q2	10.007.338	50036,69	4002,9352	42030,8196	70051,366	190139,422	-220.161
1999Q3	15.701.880	78509,4	6280,752	65947,896	109913,16	298335,72	-345.441
1999Q4	14.300.461	71502,305	5720,1844	60061,9362	100103,227	271708,759	-314.610
2000Q1	12.903.126	64515,63	5161,2504	54193,1292	90321,882	245159,394	-283.869
2000Q2	16.785.443	83927,215	6714,1772	70498,8606	117498,101	318923,417	-369.280
2000Q3	24.539.452	122697,26	9815,7808	103065,6984	171776,164	466249,588	-539.868
2000Q4	21.969.812	109849,06	8787,9248	92273,2104	153788,684	417426,428	-483.336
2001Q1	15.384.960	76924,8	6153,984	64616,832	107694,72	292314,24	-338.469
2001Q2	23.729.505	118647,525	9491,802	99663,921	166106,535	450860,595	-522.049
2001Q3	36.084.200	180421	14433,68	151553,64	252589,4	685599,8	-793.852
2001Q4	33.922.093	169610,465	13568,8372	142472,7906	237454,651	644519,767	-746.286
2002Q1	30.358.467	151792,335	12143,3868	127505,5614	212509,269	576810,873	-667.886
2002Q2	35.057.011	175285,055	14022,8044	147239,4462	245399,077	666083,209	-771.254
2002Q3	53.547.885	267739,425	21419,154	224901,117	374835,195	1017409,815	-1.178.053
2002Q4	50.806.703	254033,515	20322,6812	213388,1526	355646,921	965327,357	-1.117.747
2003Q1	42.204.333	211021,665	16881,7332	177258,1986	295430,331	801882,327	-928.495
2003Q2	48.626.556	243132,78	19450,6224	204231,5352	340385,892	923904,564	-1.069.784
2003Q3	69.461.320	347306,6	27784,528	291737,544	486229,24	1319765,08	-1.528.149
2003Q4	59.746.278	298731,39	23898,5112	250934,3676	418223,946	1135179,282	-1.314.418
2004Q1	49.642.970	248214,85	19857,188	208500,474	347500,79	943216,43	-1.092.145
2004Q2	58.620.357	293101,785	23448,1428	246205,4994	410342,499	1113786,783	-1.289.648
2004Q3	81.687.286	408436,43	32674,9144	343086,6012	571811,002	1552058,434	-1.797.120
2004Q4	73.359.159	366795,795	29343,6636	308108,4678	513514,113	1393824,021	-1.613.901
2005Q1	57.172.515	285862,575	22869,006	240124,563	400207,605	1086277,785	-1.257.795
2005Q2	62430680,21	312153,401	24972,27208	262208,8569	437014,7614	1186182,924	-1.373.475
2005Q3	86996959,59	434984,798	34798,78384	365387,2303	608978,7171	1652942,232	-1.913.933
2005Q4	78127504,34	390637,5217	31251,00173	328135,5182	546892,5303	1484422,582	-1.718.805
2006Q1	60888728,48	304443,6424	24355,49139	255732,6596	426221,0993	1156885,841	-1.339.552
2006Q2	66488674,42	332443,3721	26595,46977	279252,4326	465420,7209	1263284,814	-1.462.751

Çeyrekler	GSYİH	GSYİH Katkı	KDV Katkı	Özkaynak	Yapısal Destek	OTP	Bütçe
2006Q3	92651761,96	463258,8098	37060,70479	389137,4002	648562,3337	1760383,477	-2.038.339
2006Q4	83205792,12	416028,9606	33282,31685	349464,3269	582440,5448	1580910,05	-1.830.527
2007Q1	64846495,83	324232,4791	25938,59833	272355,2825	453925,4708	1232083,421	-1.426.623
2007Q2	70810438,26	354052,1913	28324,1753	297403,8407	495673,0678	1345398,327	-1.557.830
2007Q3	98674126,49	493370,6325	39469,6506	414431,3313	690718,8854	1874808,403	-2.170.831
2007Q4	88614168,6	443070,843	35445,66744	372179,5081	620299,1802	1683669,203	-1.949.512
2008Q1	69061518,05	345307,5903	27624,60722	290058,3758	483430,6264	1312168,843	-1.519.353
2008Q2	75413116,74	377065,5837	30165,2467	316735,0903	527891,8172	1432849,218	-1.659.089
2008Q3	105087944,7	525439,7236	42035,17789	441369,3678	735615,613	1996670,95	-2.311.935
2008Q4	94374089,56	471870,4478	37749,63583	396371,1762	660618,6269	1793107,702	-2.076.230
2009Q1	73550516,73	367752,5836	29420,20669	308912,1703	514853,6171	1397459,818	-1.618.111
2009Q2	80314969,33	401574,8467	32125,98773	337322,8712	562204,7853	1525984,417	-1.766.929
2009Q3	111918661,1	559593,3056	44767,46445	470058,3767	783430,6278	2126454,561	-2.462.211
2009Q4	100508405,4	502542,0269	40203,36215	422135,3026	703558,8377	1909659,702	-2.211.185
2010Q1	78331300,32	391656,5016	31332,52013	328991,4613	548319,1022	1488294,706	-1.723.289
2010Q2	85535442,34	427677,2117	34214,17693	359248,8578	598748,0964	1625173,404	-1.881.780
2010Q3	119193374,1	595966,8705	47677,34964	500612,1712	834353,6186	2264674,108	-2.622.254
2010Q4	107041451,7	535207,2587	42816,58069	449574,0973	749290,1621	2033787,583	-2.354.912
2011Q1	83422834,84	417114,1742	33369,13393	350375,9063	583959,8439	1585033,862	-1.835.302
2011Q2	91095246,09	455476,2304	36438,09844	382600,0336	637666,7226	1730809,676	-2.004.095
2011Q3	126940943,4	634704,717	50776,37736	533151,9623	888586,6039	2411877,925	-2.792.701
2011Q4	113999146,1	569995,7305	45599,65844	478796,4136	797994,0227	2165983,776	-2.507.981
2012Q1	88845319,1	444226,5955	35538,12764	373150,3402	621917,2337	1688061,063	-1.954.597
2012Q2	97016437,08	485082,1854	38806,57483	407469,0358	679115,0596	1843312,305	-2.134.362
2012Q3	135192104,7	675960,5236	54076,84189	567806,8399	946344,7331	2568649,99	-2.974.226
2012Q4	121409090,6	607045,453	48563,63624	509918,1805	849863,6342	2306772,721	-2.671.000
2013Q1	94620264,84	473101,3242	37848,10594	397405,1123	662341,8539	1797785,032	-2.081.646
2013Q2	103322505,5	516612,5275	41329,0022	433954,5231	723257,5385	1963127,604	-2.273.095
2013Q3	143979591,5	719897,9577	57591,83661	604714,2845	1007857,141	2735612,239	-3.167.551
2013Q4	129300681,5	646503,4074	51720,27259	543062,8622	905104,7704	2456712,948	-2.844.615
2014Q1	100770582,1	503852,9103	40308,23282	423236,4446	705394,0744	1914641,059	-2.216.953
2014Q2	110038468,4	550192,3418	44015,38734	462161,5671	770269,2785	2090730,899	-2.420.846
2014Q3	153338265	766691,3249	61335,30599	644020,7129	1073367,855	2913427,035	-3.373.442
2014Q4	137705225,8	688526,1289	55082,09031	578361,9483	963936,5805	2616399,29	-3.029.515

2005'e kadarki GSYİH Rakamları :

[http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgibin/fameegi?cgi=\\$ozetweb&DİL=TR&ARAVERIGRUP=bic_urgsmhc.db](http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cgibin/fameegi?cgi=$ozetweb&DİL=TR&ARAVERIGRUP=bic_urgsmhc.db)

2004 sonrası dönem için yıllık ortalama % 6.5 GSYİH büyüme hızı alınmıştır

KAYNAKÇA

Annual Report Concerning the Financial Year 1991-1996.

Avrupa Birliği'nin bütçesi: paranız nasıl harcanıyor?

<http://www.deltur.cec.eu.int/kitap/paraniz.html>.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, **Güncel Haber, AB-Türkiye Katılım Ortaklığı**, Güncel Haber Eki. Nisan-Mayıs 2003.

Aydın, Ali Kemal. **AB Bütçesi: Hazırlanması, Gelir Kaynakları, Gider Kalemleri ve Denetimi**. T.C. Dışişleri Bakanlığı Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı 13

Bilici, Nurettin. **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Genel Bilgiler,İktisadi-Mali Konular, Vergilendirme**. Ankara: Seçkin Yayıncılık San. Ve Tic. A.Ş.,2004.

_____. **Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye**. Birinci Basım. Ankara: Akçağ Basım Yayım Pazarlama A.Ş., 1997

_____. **Avrupa Birliği'nde Mali Yardım Kavgası Türkiye'de Başka Kavgalar**. <http://yunus.hecettepe.edu.tr/~bilici/ozgecmis.htm>. 2004

Brussels European Council Presidency Conclusions, 16/17 December 2004, Council of The European Union, Brussels, 17 December 2004

Can, Ergüder. **Avrupa Birliği Bölgesel Politikaları ve Yapısal Fonlar: Uyum Sürecinde Türkiye İçin Bir Değerlendirme**. Birinci Basım. Ankara:Asil Yayın dağıtım Ltd., 2004

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, **Building Our Common Future, Policy challenges and bugetary means of the enlarged union2007-2013**, Brussels, COM(2004) 101 final/2. 26.2.2004

DPT. **AB Üyesi Ülkelerde ve Aday Ekonomilerde Ekonomik Gelişmeler**. Şubat 2005.

DPT. Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü, **Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2004 Yılı İlerleme Raporu ve Tavsiye Metni**, Ankara: 2004.

DPT. **Türkiye'nin Üyelüğünün AB'ye Muhtemel Etkileri.** Kasım 2004

Economist, **Now that we are all bundled inside, let's shut the door** , 00130613, 4/30/2005,
Vol. 375, Issue 8424, <http://www.uspoliticsonline.com/forums/archive/index.php/t-15142.html>

European Commission, **Allocation of 2003 Expenditure by Member State**, September 2004.

European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II. 2004.

European Commission, **Financing The European Union**, Commission report on the operation of the own resources system, COM (2004) 505 final, volume II. 2004.

European Commission. **Vat Rates Applied In The Member States Of The European Community.** Situation at 1st July 2005, 1049 Brussels Belgium. 2005.

Gençkol, Metin. **Avrupa Birliği Mali İşbirliği Politikaları ve Türkiye**, Yayınlanmış Uzmanlık Tezi. Avrupa Birliği İle İlişkiler Genel Müdürlüğü Uyum Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 2679, Eylül 2003

İktisadi Kalkınma Vakfı. **AB ve Türkiye-AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi.** İkinci Basım. İstanbul: Ekim 2003.

İktisadi Kalkınma Vakfı. **Avrupa Birliği Genişleme Süreci ve Türkiye**, İstanbul: İKV Yayınları, no: 170. Ağustos 2002.

İktisadi Kalkınma Vakfı. **Avrupa Birliğinin Bütçesi ve Türkiye'deki Bütçe Sisteminin AB'ye Uyumu.** İstanbul: Aralık 2004.

İktisadi Kalkınma Vakfı. **Avrupa-Akdeniz Ortaklığı Mali Aracı MEDA ve Türkiye.** İstanbul: İKV Yayınları No: 169. Haziran 2002

Karabacak, Hakan. "Avrupa Birliği Mali Yardımları ve Türkiye ile Mali İşbirliği", Maliye Dergisi, <http://www.maliye.gov.tr/apk/md146/ABmaliyardim.pdf>. 22.06.2005

Karakaş, Eser. "AB'de Kriz Yaratan Bütçe Meselesi", www.abhaber.com, 22.06.2005

Karluk, Rıdvan. **Avrupa Birliği ve Türkiye**. Yedinci Baskı. İstanbul:, Beta Basım A.Ş., 2003.

Kemal Derviş, Daniel Gros, Michael Emerson, Sinan Ülgen, **Çağdaş Türkiye'nin Avrupa Dönüşümü**, Doğan Kitap Yayıncılık: İstanbul: Aralık 2004

L 79/42 sayı ve 22/3/2002 tarihli **Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi**

Oktay ,Özgür. Avrupa Birliğinin Mali Kaynakları. http://guncel.biz/gorus/ab.htm#_ftn3

Preliminary Draft General Budget of the European Communities for the Financial Year 2005, Volume 0. 2005.

Preliminary Draft General Budget of the European Commission for the Financial Year 2006, General Overview, COM(2005)300-EN, May 2005.

Sel, Şebnem, **Avrupa Birliği Bütçesi**, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, İİBF, Ağustos 1998

Şahin, Ragıp. **Avrupa Birliği Bütçesi – Fonları Ve Türkiye'nin Tam Üyeliği**, Yayımlanmış Uzmanlık Tezi. Ankara: Başbakanlık DPT AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ağustos 1998

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, **Avrupa Birliği ve Türkiye**. Ankara: Kasım 2002

T.C. Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol genel Müdürlüğü, **Mali Reformlar Kapsamında, Yeni Bütçe Anlayışı: Merkezi Yönetim Bütçesi Ve Çok Yıllı Bütçeleme**. Ankara : 29-30 Haziran 2005

The Economist, **Too big to handle** , 6/25/2005, Vol. 375, Issue 8432

The General Budget of the European Union for the Financial Year 1997-2002.

Tokatlıoğlu, Mircan Yıldız. **Avrupa Birliğinde Maliye Politikası ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme**. Bursa: ALFA Yayınevi, Mart 2004.

Turkey 2020: on course for convergence, Deutsche Bank Research – Current Issues, January 12, 2005. [http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&\\$rwframe=0](http://www.dbresearch.com/servlet/reweb2.ReWEB?rwsite=DBR_INTERNET_EN-PROD&$rwframe=0)

Turkey's Entry Into the EU: Asset Or Liability Moustakis, Fotis, Contemporary Review, 00107565, Sep1998, Vol. 273, Issue 1592
<http://people.sabanciuniv.edu/~hakans/goksel/reading/R17TurkeyKEY.doc>.
20.06.2005

Ülger, İrfan Kaya. “AB Bütçesinin Hazırlanmasında Parlamento ve Bakanlar Konseyi Arasında Yetki Çekişmesi”,
<http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak99/abbut.htm>

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://ekonomist.8m.net/m8.html>

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>

http://www.abhaber.com/belgeler/blg_00011.asp

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/06/050610_uk-rebate.shtml

<http://www.btso.org.tr/documentsabmaliyardim.doc>, 20.07.2005

<http://www.edpforum.org/alanlar.asp>

<http://www.ekocerceve.com/img/haberler/TürkiyeABlikileriKronolojisi.doc>

http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html. 20.04.2005

http://www.europa.eu.int/eur-lex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html

http://www.europa.eu.int/eurlex/budget/data/D2004_EUR25_VOL1/EN/nmc-grseqNOM-1051709432603-2/index.html#footnotenoteN1031D

http://www.europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh?p_action.gettxt=gt&doc=IP/04/189%7C0%7CRAPID&lg=EN&display

<http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=5512&VisitID={61B279E3-2425-494B-8ACE-C6E043E9CDB7}&Time=4430,27.07.2005>

<http://www.euturkey.org.tr/abportal/content.asp?CID=863&VisitID={FC1A51ED-820B-40BB-B8CE-43218763FDD0}&Time=3636,27.05.2005>

<http://www.euturkey.org.tr/abportal/defaultcontent.asp?CID=620&VisitID={43A4C37D-66E5-4C64-BBB7-660F508F8821}&Timer=5452,859>

<http://www.euturkey.org.tr/abportal/defaultcontent.asp?CID=847&VisitID={61B279E3-2425-494B-8ACE-C6E043E9CDB7}&Timer=21944,59>

<http://www.euturkey.org.tr/abportal/defaultcontent.asp?CID=849&VisitID={61B279E3-2425-494B-8ACE-C6E043E9CDB7}&Timer=22145,95>

http://www.fp6.org.tr/web/e_dokuman/ab_genel/AB_Kurumlari.doc

<http://www.ikv.org.tr/turkiye-ab/kronoloji/2000-2010.htm>

http://www.isbank.com/reuters-haber-detay.asp?Document_Header=nYUK720109

<http://www.tcmb.gov.tr>

<http://www.abhaber.com/belgeler/blg00034.asp>, 12.01.2005